

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Cecylia Bielnik

Komunikacja w kulturze

Program nauczania wiedzy o kulturze
(według nowej podstawy programowej
kształcenia ogólnego)

autor programu: Cecylia Bielnik

nauczyciel dyplomowany

Zespołu Szkół Mechaniczno - Elektrycznych

im. Jana Kilińskiego w Sosnowcu (woj. śląskie)

Komunikacja w kulturze

program nauczania wiedzy o kulturze (według nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego)

przedmiot: **wiedza o kulturze** (zakres: podstawowy)

typ szkoły: **szkoła ponadgimnazjalna** (liceum i technikum)

etap kształcenia: **IV etap edukacyjny**

autor programu: **Cecylia Bielnik**

tytuł programu: ***Komunikacja w kulturze***

liczba godzin przeznaczonych na realizację programu: **30**

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.....	3
1.1. Podstawy prawne	3
1.2. Charakterystyka programu: <i>Komunikacja w kulturze</i> i jego ogólna koncepcja.....	4
1.3. Warunki wdrożenia programu.....	8
2. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania.....	12
3. Treści nauczania.....	16
4. Sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania	38
5. Opis założonych osiągnięć ucznia.....	82
6. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia.....	87
7. Ewaluacja programu.....	100
ANEKS.....	103
Bibliografia	105

1. Wstęp

Komunikacja w kulturze to zapewne jeden z wielu programów, z jakimi się Państwo spotykają, a dotyczących nauczania wiedzy o kulturze na IV etapie edukacyjnym według nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego dla poszczególnych typów szkół. Autor zachęca jednak do zapoznania się z niniejszą propozycją programową, mając nadzieję, że w jakiś sposób będzie ona dla Państwa przydatna w planowaniu i organizowaniu pracy dydaktyczno – wychowawczej – w całości bądź we fragmentach, mogących służyć do modyfikacji własnych programów, które nauczyciel ma prawo tworzyć w sposób zgodny z obowiązującym prawem oświatowym oraz złożyć wniosek o dopuszczenie go do użytku szkolnego.

1.1. Podstawy prawne

Pracując z programem nauczania, zgodnym z aktualnie obowiązującą podstawą programową, warto przypomnieć sobie podstawy prawne. A oto one:

- **Ustawa o Systemie Oświaty z dnia 7 września 1991r. (Dz.U. z 2004r. Nr 256, poz.2572, z późn. zmianami):**
Art. 22 a:
 1. Nauczyciel ma prawo wyboru podręcznika spośród podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego.
 2. Nauczyciel przedstawia dyrektorowi szkoły program wychowania przedszkolnego lub program nauczania. Dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej, dopuszcza do użytku w danej szkole zaproponowany przez nauczyciela program wychowania przedszkolnego lub program nauczania.
- **Rozporządzenie MEN z dnia 23 grudnia 2008 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17):**

Z rozporządzenia MEN wynika, że nowa podstawa programowa to podstawowy, obowiązujący prawnie, dokument państwowy – ministerialny. Rozporządzenie wyraźnie wskazuje, że podstawa programowa wyznacza, na danym etapie edukacyjnym: cele kształcenia i wychowania, zestaw treści nauczania i umiejętności, które muszą być ujęte w merytorycznie poprawnym programie nauczania dla danego przedmiotu.

Natomiast program nauczania, jak wynika z rozporządzenia MEN, traci status ministerialny i pozostaje w gestii i kompetencji szkoły. W określonych granicach może być wyrazem autonomii szkoły oraz twórczych działań nauczyciela.

- **Rozporządzenie MEN z dnia 8 czerwca 2009 roku w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89, poz.730):**
&2.2:

Program nauczania dla zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego, zwany dalej „programem nauczania ogólnego”, program nauczania dla zawodu oraz program nauczania dla profilu kształcenia ogólnozawodowego, zwany dalej „programem nauczania dla profilu”, dopuszcza do użytku w danej szkole dyrektor szkoły, na wniosek nauczyciela lub nauczycieli.

Jak dalej wynika z rozporządzenia, program nauczania danego przedmiotu jest komponentem szkolnego zestawu programów nauczania, a więc musi być spójny z programami nauczania innych przedmiotów. Musi uwzględniać misję szkoły i przyjętą w niej filozofię nauczania i wychowania oraz musi uwzględniać potrzeby i możliwości uczniów, dla których jest przeznaczony.

1.2. Charakterystyka programu: *Komunikacja w kulturze* i jego ogólna koncepcja

Program: *Komunikacja w kulturze* - w swoim założeniu - ma pomóc nauczycielowi szkoły ponadgimnazjalnej (liceum i technikum) w zrealizowaniu *Podstawy programowej przedmiotu wiedza o kulturze* na IV etapie edukacyjnym w zakresie podstawowym (w wymiarze 30 godzin) i będącego zwieńczeniem edukacji artystycznej ucznia, rozpoczętej na wcześniejszych etapach edukacyjnych (I etap: edukacja plastyczna, edukacja muzyczna; II etap: plastyka, muzyka; III etap: plastyka, muzyka).

Koncepcja programu: *Komunikacja w kulturze* nawiązuje do założeń psychologii humanistycznej, która traktuje człowieka jako racjonalną jednostkę, posiadającą własny potencjał rozwoju, a jednocześnie dysponującą nim i niejako zarządzającą. Teoria ta eksponuje naturalne ukierunkowanie człowieka na przyszłość, które przejawia się w radości ze współdziałania, w tak współcześnie modnym pomyśle „na samego siebie”, w aktywnej i kreatywnej postawie wobec otoczenia oraz własnego rozwoju osobistego i zawodowego. W niniejszą koncepcję programową wpisują się również idee pedagogiki neopragmatyzmu z jej

krytycznym spojrzeniem na niektóre, skrajnie liberalne postulaty pragmatyzmu. Istotna pozostaje zasada demokracji w środowisku szkolnym. Jednak najbliższe koncepcji programu: *Komunikacja w kulturze* są idee kształcenia problemowego i aktywizującego oraz efektywnego uczenia się przez działanie i współpracę (z gr. pragma - działanie, czyn), tym bardziej, że współtwórcą metody projektu – metody zalecanej w *Komentarzu do podstawy programowej przedmiotu wiedza o kulturze* i preferowanej przez autora programu - był przedstawiciel pedagogiki pragmatyzmu, William Kilpatrick. I nie można oczywiście nie wspomnieć o znaczącym wpływie progresywizmu pedagogicznego i jego nowoczesnej idei koncentrowania się nauczyciela na doborze treści i metod kształcenia, a przede wszystkim na psychicznych możliwościach ucznia, jego zainteresowaniach i potrzebach.

Program: *Komunikacja w kulturze* jest pomyślany jako spełniający i wspierający misję szkoły, wychowującej człowieka, który – wyposażony w niezbędną wiedzę i umiejętności – będzie przygotowany do życia we współczesnym świecie, który wymaga od jednostki otwartości i optymizmu życiowego w rozwiązywaniu różnorodnych problemów społecznych i osobistych oraz sprawnego funkcjonowania pośród nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, człowieka który w dorosłym życiu – nie tracąc swojej indywidualności - będzie czuł się istotą społeczną i na co dzień, a nie tylko od święta będzie wykazywał się empatią oraz odpowiedzialnością za siebie i innych, będzie otwarty na siebie i świat i kreatywny i będzie miał poczucie osiągnięcia osobistego wymiaru szczęścia oraz sukcesu zawodowego. Niniejszy program wspiera misję szkoły, który wychowuje człowieka wrażliwego na dobro, piękno i prawdę, człowieka szanującego narodową tradycję i mającego poczucie swojej tożsamości narodowej i kulturowej, człowieka który jest tolerancyjny i szanuje godność własną i innych ludzi.

Komunikacja w kulturze to hermeneutyczny – krytyczny model programu. Hermeneutyczny, bo jego kluczowym pojęciem jest komunikacja, a towarzyszy jej dążenie do porozumienia przy współtworzeniu świata, kultury i uczenie się, by znaleźć brakujące odpowiedzi, natomiast krytyczny, bo istotnym pojęciem jest również zmiana i związane z nią uczenie się, by pozytywnie zmieniać świat i wiedzieć, jak dokonać tej zmiany i w jakim kierunku powinna zmierzać ta modyfikująca kreacja.

Zasadą organizacyjną w programie jest liniowo – spiralny układ treści. Zagadnienie pojawiają się nawet niejako chronologicznie, w subiektywnym „porządku autora” i chociaż pojawiają jednokrotnie i sprawiają wrażenie autonomicznych, to przecież w edukacji

artystycznej nie sposób nie powracać do elementów wspólnych dla wszystkich dziedzin sztuki, czy w ogóle dla kultury.

Komunikacja przede wszystkim, bo każdy wytwór ludzkiej działalności to przecież specyficzny komunikat. Dlaczego akurat **komunikacja przede wszystkim**?

‘Komunikacja’ i ‘kultura’ to podstawowe słowa – klucze, przyjęte w niniejszym programie, a wynikające bezpośrednio z lektury i analizy nowej podstawy programowej do przedmiotu: wiedza o kulturze oraz *Zalecanych warunków i sposobu realizacji*: „Wiedza o kulturze wprowadza nową perspektywę i nowy język opisu dzieła sztuki jako wytworu kultury, rozumianej w sposób całościowy, interpretowanego w ujęciu komunikacyjnym i z perspektywy „użytkownika” kultury”. W *Komentarzu do podstawy programowej przedmiotu: wiedza o kulturze*, autorstwa Iwony Kurz, również pojawiają się ważne dla nauczyciela treści, dotyczące komunikacyjnego wymiaru nauczania – uczenia się tego przedmiotu: „Istotny aspekt (...) stanowi wymiar komunikacyjny, ważny tak dla rozumienia człowieka jako uczestnika kultury, jak i dla analizy procesów charakterystycznych dla kultury współczesnej. Stąd kluczowa rola w podstawie pojęcia ”media” rozumianego jako różne techniki komunikacji (...) Ujęcie to nie jest wartościujące: jego zadaniem jest opis, analiza i interpretacja funkcjonowania mediów i różnych wytworów jako przedmiotu praktyk komunikacyjnych (...) Dzięki praktycznemu wykorzystaniu nowych mediów uczniowie nie tylko podnoszą swoją wiedzę, na ich temat, ale rozpoznają również reguły komunikacji we współczesnym świecie (...)”. Iwona Kurz podkreśla jednocześnie, że „zadaniem nauczyciela jest (...) poszerzanie [u uczniów] ich rozumienia znanych im artefaktów, zgodnie z antropologicznym ujęciem kultury, w którym obejmuje ona całość ludzkich praktyk i wytworów.”

Podstawa programowa przedmiotu wiedza o kulturze określa obszar twórczego i intelektualnego poznania, wskazując na „dwudziestowieczne dzieła reprezentujące różne dziedziny sztuki” i mówi o „wprowadzeniu ucznia w problemy kultury współczesnej”, ale nie podaje tekstów kultury, na bazie których nauczyciel może zrealizować podstawę programową. Atutem programu: *Komunikacja w kulturze* jest przedstawienie propozycji tekstów kultury, do których nauczyciel wiedzy o kulturze może się odwołać w trakcie pracy nad wytworami i praktykami kultury (rozdział 3, TABELA 3: treści nauczania... – w rubryce: teksty kultury). Program nieco rozszerza ich zakres i obok tekstów kultury z XX wieku proponuje również te z początku XXI wieku, aby uczeń miał większe poczucie aktualności

analizowanych zagadnień i swojego rzeczywistego spotkania z kulturą współczesną i niejako dotknięcia jej materii „tu i teraz”. Innym atutem programu jest skupienie na projekcie jako metodzie nauczania zalecanej w *Komentarzu do podstawy programowej przedmiotu wiedza o kulturze* i nie tylko jego graficzne wyeksponowanie spośród innych metod oraz szersze omówienie [rozdział 4i)], ale również skierowanie uwagi nauczyciela na projekt poprzez autorskie opracowanie kryteriów oceny projektu oraz autorskie opracowanie wzoru KARTY PROJEKTU [rozdział 6d), TABELA 4 oraz wzór 1], która uczyni tę ocenę pracy zespołowej sprawiedliwą i obiektywną, także z punktu widzenia uczniów, dla których zapis na karcie wraz z komentarzem nauczyciela będzie jednocześnie rodzajem oceny zwrotnej, a więc kształtującej, wpływającej na rozwój ucznia. Podobną wartość mają również autorskie opracowania: kryteriów oceny i wzoru KARTY PREZENTACJI MULTIMEDIALNEJ [rozdział 6d), TABELA 5, wzór 2], kryteriów oceny i KARTY STRONY WWW [rozdział 6d), TABELA 6, wzór 3], kryteriów oceny i KARTY BLOGU [rozdział 6d), TABELA 7, wzór 4], kryterium oceny i KARTY FORUM [rozdział 6d), TABELA 8, wzór 5], które dodatkowo podkreślają wagę wykorzystywania nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych w procesie nauczania – uczenia się i doskonalenie umiejętności w tym zakresie. Atutem programu jest również omówienie poszczególnych, proponowanych metod, technik i form pracy z uczniem, a nie tylko ich wskazanie [rozdział 4i)] i dzięki temu, szczególnie nauczyciel z mniejszym doświadczeniem i stażem zawodowym zyska praktyczną, metodyczną pomoc i zwiększy efektywność swoich działań dydaktyczno – wychowawczych. Wprowadzenie propozycji bibliograficznych dla nauczyciela ułatwia dostęp do pomocy metodycznych, ponieważ skraca czas ich poszukiwania. Atutem programu jest także praktyczne zestawienie założonych osiągnięć ucznia po każdym etapie edukacji artystycznej (od I etapu do IV etapu), które zwiększa świadomość nauczyciela w tym zakresie i ułatwia odwoływanie się do wiedzy i umiejętności, zdobywanej przez ucznia na wcześniejszych etapach edukacji artystycznej, a nie tylko do III etapu (rozdział 5, SCHEMAT 5). Atutem programu jest również przywołanie konkretnych zasobów Scholaris – portalu wiedzy dla nauczycieli [rozdział 4 t)] i – opatrzony komentarzem autora niniejszego programu – ich wybór pod kątem przydatności w realizowaniu poszczególnych zagadnień kulturowych oraz związanych z nimi celów dydaktyczno – wychowawczych. Autorskie opracowanie propozycji ANKIETY EWALUACYJNEJ (rozdział 7) to także jeden z atutów programu: *Komunikacja w kulturze*, ponieważ umożliwia nauczycielowi dokonanie sumatywnej ewaluacji programu, która wraz z ewaluacją bieżącą pozwoli ocenić jego wartość oraz skuteczność w praktyce

szkolnej. Atutem programu jest również autorskie opracowanie KONTRAKTU z uczniami (ANEKS), który ułatwi stworzenie poprawnych relacji interpersonalnych i komunikacyjnych w czasie zajęć z wiedzy o kulturze i przyczyni się do kształtowania pozytywnych postaw wśród uczniów i wzajemnego szacunku. Zdaniem autora, atutem programu jest także przywoływanie aktualnie obowiązujących aktów prawnych, przypominających nauczycielowi pochłoniętemu pracą dydaktyczną – wychowawczą o ich istnieniu oraz konieczności respektowania prawa oświatowego i ministerialnych rozporządzeń.

1.3. Warunki wdrożenia programu

a) uczeń – adresat programu: *Komunikacja w kulturze* i jego profil psychologiczny

Program: *Komunikacja w kulturze* przeznaczony jest dla uczniów szkoły ponadgimnazjalnej o przeciętnych możliwościach psychofizycznych i umiarkowanych potrzebach edukacyjnych, ale obszernie omówione w programie sposoby pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych umożliwiają również jego zastosowanie w praktyce szkolnej nie tylko w pracy z uczniem z różnymi trudnościami w uczeniu się, ale także w pracy z uczniem zdolnym i uzdolnionym, tym bardziej że autor programu odwołuje się do publikacji, których autorzy są nie tylko teoretykami, ale posiadają wysokie umiejętności i bogate doświadczenie zawodowe w pracy z uczniem zdolnym i uzdolnionym, nie mając jednocześnie poczucia, że w tej sferze wiedzą już wszystko i zwracają uwagę na potrzebę kształcenia i doskonalenia nauczycieli w zakresie pedagogiki zdolności.

Uczeń, który uczestniczy w zajęciach z wiedzy o kulturze, realizowanych obecnie tylko w zakresie podstawowym, to tym razem uczeń pierwszej klasy szkoły ponadgimnazjalnej, a więc nieco mniej dojrzały nastolatek i – jak podpowiada doświadczenie dydaktyczno – wychowawcze autora programu – wymagający większej uwagi nauczyciela, a w pierwszej fazie również jego pomocy w zaaklimatyzowaniu się w nowych warunkach i w nowym środowisku szkolnym, bo przecież programowa spójność treści gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej nie oznacza tego samego otoczenia, chociaż może się to zdarzyć, gdy placówka oświatowa funkcjonuje jako zespół szkół i ma w swojej edukacyjnej ofercie gimnazjum i szkołę ponadgimnazjalną, ale nawet wówczas przejście z gimnazjum do szkoły średniej nie jest dla ucznia łatwe i „bezbolesne”. Nauczyciel wiedzy o kulturze powinien mieć świadomość tego, że ten uczeń to wrażliwy, nastoletni pierwszoklasista, który uczestniczy w jego zajęciach i potrzebuje zainteresowania jego sprawami i problemami, także tymi

związanymi ze zmianą otoczenia oraz statusu ucznia – gimnazjalista staje się przecież uczniem szkoły średniej i po prostu czuje się dorośle, chociaż jego indywidualny odbiór niektórych treści, jego spontaniczne reakcje i zachowania przeczą tej rzekomej dorosłości. Ten młody człowiek wymaga od nauczyciela partnerstwa w komunikacji i podmiotowego traktowania, do czego zresztą ma prawo i powinien tego doświadczać. Nawet jeśli jego wiedza i umiejętności, które powinien posiadać po ukończeniu gimnazjum, wskazują na braki w tym zakresie, to nie chce, aby nauczyciel mu je wypominał i często reaguje nerwowo, a nawet obcesowo, kiedy w różnych sytuacjach dydaktycznych jego „tajemnica” wychodzi na jaw. Ponadto, wielu uczniów szkoły ponadgimnazjalnej reprezentuje nieuzasadnione postawy roszczeniowe, co może zakłócać relacje komunikacyjne między tymi uczniami a nauczycielem, ale wiedza i doświadczenie pedagogiczne oraz umiejętności interpersonalne powinny pomóc nauczycielowi rozwiązać ten problem i zapobiec utrwalaniu się niewłaściwych zachowań i postaw uczniów. Warto jednak podkreślić, że ten sam uczeń - pierwszoklasista szkoły ponadgimnazjalnej to młody człowiek otwarty na współczesny świat oraz technologie informacyjne i komunikacyjne i najczęściej o wiele bardziej sprawnie korzystający z nich i efektywniej posługujący się nimi, niż jego nauczyciel. To młody człowiek dorastający w świecie nowoczesnych mediów i niejako ich codzienny odbiorca i użytkownik, a nawet twórca takich przekazów. Może tylko zbyt subiektywnie je odbiera i nie zawsze potrafi obiektywnie ocenić ich wartość i może nie do końca rozumie potrzebę i zasady kultury medialnej, ale przecież właśnie został uczniem szkoły ponadgimnazjalnej i nauczyciel wiedzy o kulturze może mu pomóc się tego nauczyć i zdobyć te umiejętności na lekcjach z tego przedmiotu.

b) kwalifikacje nauczyciela wiedzy o kulturze

Kwalifikacje nauczyciela wiedzy o kulturze, podobnie jak nauczycieli innych przedmiotów, określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 roku **w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli ...** (Dz. U. z 2009 roku, Nr 50, poz. 400) , rozporządzenie MEN z dnia 3 lutego 2012 roku (Dz. U. z 2012 roku, Nr 0, poz.174) oraz rozporządzenie MEN z dnia 17 kwietnia 2012 roku (Dz. U. z 2012 roku, Nr 0, poz.426).

c) warunki lokalowe, wyposażenie sali, niezbędny sprzęt; podręcznik i inne środki dydaktyczne; podstawowe założenia organizacyjne

W polskich szkołach przeważnie brakuje typowych pracowni wiedzy o kulturze. Dlatego program: *Komunikacja w kulturze* proponuje rezygnację z narzekań i efektywne wykorzystanie realnych warunków lokalowych szkoły. Dobrze byłoby, aby nauczyciel wiedzy o kulturze mógł prowadzić zajęcia, na przykład w pracowni języka polskiego, historii, czy też innej, w której miałyby swoje „gościnne miejsce w bibliotece”, gdzie mógłby zgromadzić przydatne pomoce książkowe: podręcznik oraz inne opracowania naukowe, dotyczące szeroko rozumianej kultury, tj.: wybrany podręcznik wiedzy o kulturze, słowniki, encyklopedie (wersje papierowe i/lub multimedialne (wykaz przydatnych pozycji bibliograficznych w rozdziale 6), płyty CD z nagraniami dwudziestowiecznych utworów, filmy edukacyjne. Obecnie trzy podręczniki wiedzy o kulturze mają status dopuszczonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej do użytku szkolnego: 1) Wacław Panek: *Wiedza o kulturze. Podręcznik dla szkół średnich*. Wydawnictwo Polskie w Wołominie (data dopuszczenia: 02.09.2011r.); 2) Monika Bokiniec, Barbara Forsysiewicz, Jacek Michałowski, Natalia Mrozkowiak – Nastrożna, Grzegorz Nazaruk, Magdalena Sacha, Grażyna Świętochowska: *Spotkanie z kulturą. Podręcznik do wiedzy o kulturze dla liceum i technikum*. Wydawnictwo Nowa Era (data dopuszczenia: 14. 02.2012r.); 3) Krzysztof Moraczewski, Stanisław Kandulski: *Picasso, krzyżowcy i afrykańscy czarownicy. Podręcznik wiedzy o kulturze*. Wydawnictwo e MPi 2 Mariana Pietraszewskiego (data dopuszczenia: 09.03.2012r.).

Spośród wyżej wymienionych, autor niniejszego programu wybrał podręcznik: *Spotkanie z kulturą. Podręcznik do wiedzy o kulturze dla liceum i technikum* autorstwa M. Bokiniec, B. Forsysiewicz, J. Michałowskiego, Natalii Mrozkowiak – Nastrożnej, G. Nazaruka, M. Sachy i G. Świętochowskiej (wersja tradycyjna podręcznika i e – book), który - oczywiście zdaniem autora – najbardziej wspomaga realizację programu: *Komunikacja w kulturze*, a przede wszystkim nie tylko umożliwia, ale również ułatwia realizację podstawy programowej dla przedmiotu: wiedza o kulturze.

Program: *Komunikacja w kulturze* w rozdziale 4 proponuje wykaz przydatnych pozycji bibliograficznych. Wystarczy jednak, że chociaż niektóre spośród nich będą mogły stanowić tę podręczną bibliotekę „człowieka kultury” i znajdzie się dla nich „gościnne miejsce” w pracowni, w której będą się odbywać lekcje wiedzy o kulturze (w przypadku braku typowej pracowni wiedzy o kulturze). A rozmowa z dyrektorem szkoły oraz współpraca z nauczycielem - bibliotekarzem na pewno przyczyni się do sukcesywnego uzupełniania

zasobów biblioteki szkolnej o brakujące pozycje książkowe, w zależności od środków finansowych, które dana placówka oświatowa będzie mogła przeznaczyć na ich zakup. Wyposażenie biblioteki szkolnej w niezbędne opracowania, dotyczące szeroko rozumianej kultury, umożliwi i ułatwi nauczycielowi oraz uczniom przygotowywanie się do zajęć z tego przedmiotu. Przydatne byłoby również doposażenie szkolnej fonoteki (reprezentatywne dwudziestowieczne utwory muzyczne) oraz działu zbiorów elektronicznych (płyty CD z prezentacjami dwudziestowiecznych dzieł plastycznych). Jeśli chodzi o szkolną filmotekę, to – jak wiadomo – do szkół regularnie docierają materiały edukacyjne z najbardziej wartościowymi, czy charakterystycznymi dziełami w ramach popularyzowania i podniesienia jakości edukacji filmowej.

Sala lekcyjna, w której będą się odbywały zajęcia, powinna być wyposażona w komputer, odtwarzacz płyt CD, ekran i rzutnik multimedialny z nagłośnieniem (w przypadku braku – można wypożyczyć rzutnik od nauczyciela innej pracowni) oraz - w miarę możliwości – posiadać dostęp do Internetu (można też, współpracując z nauczycielem informatyki, sporadycznie korzystać z jego pracowni). Trzeba wyznaczyć optymalne miejsce stałego lub doraźnego umieszczenia ekranu, uwzględniając istniejące oświetlenie i widoczność obrazu dla wszystkich uczniów. Dobrze, jeśli możliwe jest, przynajmniej w pewnym stopniu zaciemnienie sali (rolety w oknach), kiedy na lekcji będzie wykorzystywany fragment filmu, prezentacja multimedialna, czy pokaz slajdów. Warto również wyznaczyć miejsce na stolik ze sprzętem komputerowym, odtwarzaczem CD i stolik pomocniczy. Przydatne będzie również tradycyjna lub magnetyczna tablica, a także – uzupełniane na bieżąco – pisaki lub markery, duże arkusze szarego papieru i glinka do ich umocowania - jako środki dydaktyczne niezbędne do lekcji, wykorzystujących metody aktywizujące, które często wymagają użycia tych artykułów biurowych.

Należy tak ustawić stoliki i krzesła, aby np. 30-osobowa klasa ponadgimnazjalna mogła pracować w sześciu pięcioosobowych grupach, gdyż przeprowadzone w tym zakresie badania wykazują, że optymalna ilość osób współpracujących ze sobą wynosi 3 – 5 i to właśnie w takich grupach praca jest najbardziej efektywna.

2.Szczegółowe cele kształcenia i wychowania

Formułując szczegółowe cele kształcenia i wychowania, realizowane w czasie zajęć wiedzy o kulturze, należy pamiętać o uwzględnieniu: a) zadań szkoły, b) umiejętności ponadprzedmiotowych oraz c) celów ogólnych dla tego przedmiotu;

a) **zadania szkoły:**

- kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim
- przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym
- edukacja medialna, czyli wychowanie mądrego i krytycznego odbiorcy środków masowego przekazu
- edukacja zdrowotna, czyli wykształcenie nawyku dbania o zdrowie własne i innych
- kształcenie wartości, postaw obywatelskich

b) **umiejętności ponadprzedmiotowe:**

- czytanie
- myślenie matematyczne
- myślenie naukowe
- komunikowanie się w mowie i piśmie
- umiejętność sprawnego posługiwania się technologiami informacyjno – komunikacyjnymi
- umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji
- umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się
- umiejętność pracy zespołowej

c) **cele ogólne dla przedmiotu: wiedza o kulturze:**

I.Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji

II.Tworzenie wypowiedzi

III.Analiza i interpretacja tekstów kultury

szczegółowe cele kształcenia:

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. Uczeń:

w zakresie wiedzy

- **I.1)**zna dwudziestowieczne dzieła reprezentujące różne dziedziny sztuki (literaturę, architekturę, plastykę, muzykę, teatr, fotografię, film, sztuka nowych mediów)
- zna podstawowe cechy epok i stylów z różnych dziedzin sztuki
- zna podstawowe pojęcia z zakresu sztuki filmowej
- zna podstawowe pojęcia z zakresu sztuki teatralnej
- zna podstawowe media kultury (słowo, obraz, dźwięk, widowisko)
- zna różne formy mediów kultury (słowo mówione, pismo, książka, obraz malarski, fotografia, film, program telewizyjny, spektakl teatralny)
- zna różne użycia mediów kultury (nowe media, media masowe, media interaktywne, multimedia)

w zakresie umiejętności:

- **I.1)**(...)wskazuje związki między różnymi dwudziestowiecznymi dziełami reprezentującymi różne dziedziny sztuki (literatura, architektura, plastyka, muzyka, teatr, film, fotografia, film, sztuka nowych mediów)
- **I.2)**wskazuje różne funkcje dzieła sztuki (np. estetyczną, komunikacyjną, społeczną, użytkową, kultową, poznawczą, ludyczną)
- **I.3)**analizuje temat dzieła oraz treści i formę w kontekście jego różnych funkcji, wykorzystując podstawowe wiadomości o stylach i epokach z różnych dziedzin sztuki
- **I.4)**analizuje film lub analizuje spektakl teatralny, posługując się podstawowymi pojęciami z zakresu właściwej dziedziny sztuki
- **I.5)**charakteryzuje podstawowe media kultury(słowo, obraz, dźwięk, widowisko)
- **I.6)**wymienia różne formy mediów kultury(słowo mówione, pismo, książka, obraz malarski, fotografia, film, program telewizyjny, spektakl telewizyjny, spektakl teatralny oraz użycia (nowe media, media masowe, media interaktywne, multimedia)

II. Tworzenie wypowiedzi. Uczeń:

w zakresie wiedzy

- zna znaczenie pojęć: wytwory kultury i ludzkie praktyki w kulturze
- zna podstawowe pojęcia z zakresu różnych dziedzin sztuki
- zna podstawowe pojęcia wspólne dla różnych dziedzin sztuki: forma, kompozycja, funkcja, nadawca, odbiorca, użytkownik, znaczenie, kontekst, medium
- zna podstawowe zasady tworzenia prezentacji multimedialnej lub innej wypowiedzi tego typu, np.: tworzenia blogu, forum, strony WWW
- zna podstawowe problemy kultury współczesnej
- zna podstawowe cechy i problemy kultury lokalnej i regionu
- zna podstawowe zasady estetyki otoczenia

w zakresie umiejętności

- **II.1)**wypowiada się - w mowie i w piśmie – na temat wytworów kultury i ludzkich praktyk w kulturze (zachowań, przedmiotów materialnych, dzieł sztuki)
- **II.2)**wypowiada się na temat dzieła sztuki, używając pojęć zarówno swoistych dla poszczególnych sztuk, jak i wspólnych (forma, kompozycja, funkcja, nadawca, odbiorca, użytkownik, znaczenie, kontekst, medium)
- **II.3)**przygotowuje prezentację lub inną formę wypowiedzi multimedialnej – blog, forum, strona WWW – na tematy związane z kulturą lokalną i regionu lub z szeroko pojętymi problemami kultury współczesnej
- **II.4)**bierze aktywny udział w szkolnych przedsięwzięciach artystycznych, animacyjnych, społecznych i innych (wystawa, happening, przedstawienie szkolne, gazetka szkolna, kulturalna akcja charytatywna)
- **II.5)**organizuje proste działania o charakterze kulturalnym (spotkanie z twórcą kultury, przedsięwzięcie artystyczne, prezentacja własnych zainteresowań, tradycji lokalnej lub regionalnej)
- **II.6)**określa swoje zainteresowania, potrzeby i preferencje kulturalne oraz uzasadnia je w dyskusji
- **II.7)**dba o ład i estetykę otoczenia, otacza opieką elementy dziedzictwa kulturowego

III. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń:

w zakresie wiedzy

- zna znaczenie pojęć: kulturowy i kulturalny
- zna różne definicje kultury
- zna praktyki kultury z najbliższego otoczenia
- zna podstawowe sytuacje społeczno – historyczne i podstawowe obyczaje różnych epok
- zna znaczenie takich pojęć, jak: kultura popularna, ludowa, masowa, wysoka, narodowa, zglobalizowana, subkultura w ich właściwym znaczeniu i używa ich w kontekście interpretowanych dzieł sztuki oraz praktyk kulturowych
- zna znaczenie pojęć: kultura lokalna, kultura regionalna, kultura narodowa, kultura europejska

w zakresie umiejętności

- **III.1)**odróżnia pojęcie kultury rozumianej jako dorobek artystyczny od kultury rozumianej jako całokształt dorobku ludzkości, ze zrozumieniem używa określeń: kulturowy i kulturalny
- **III.2)**rozróżnienie, o którym mowa w pkt 1, stosuje w interpretacji wytworów kultury
- **III.3)**odnosi elementy kultury (zachowania, zwyczaje, praktyki, przedmioty materialne, dzieła sztuki) do kategorii: czas, przestrzeń, ciało, grupa społeczna (rodzina, rówieśnicy, społeczność lokalna, naród)
- **III.4)**interpretuje praktyki kultury z najbliższego otoczenia (klasa, szkoła, dom, osiedle, podwórko, miasto, kościół, stadion piłkarski)
- **III.5)**dostrzega i nazywa związek między dziełem a sytuacją społeczno – historyczną i obyczajami epoki, w której powstało
- **III.6)**posługuje się pojęciami: kultura popularna, ludowa, masowa, wysoka, narodowa, zglobalizowana, subkultura w ich właściwym znaczeniu i używa ich w kontekście interpretowanych dzieł sztuki oraz praktyk kulturowych
- **III.7)**wskazuje relacje między kulturami: lokalną, regionalną, narodową i europejską, ujawniające się w konkretnych dziełach sztuki i praktykach kultury

szczegółowe cele wychowania (w zakresie kształtowania postaw). Uczeń:

- swoją postawą wobec dzieła sztuki wykazuje wrażliwość estetyczną, która pogłębia się wraz ze wzrastającą wiedzą i świadomością kulturową
- dąży do kontaktu z różnymi dziełami sztuki, odczuwając potrzebę odczytania zawartego w nich komunikatu nadawcy (twórcy)
- traktuje dzieła sztuki i praktyki kulturowe jako specyficzne komunikaty, dążąc do ich wieloaspektowego odczytania i porozumienia
- szanuje swoich rozmówców
- troszczy się o kulturę żywego słowa i czystość języka ojczystego
- stosuje etykietę językową
- stosuje podstawowe zasady savoir – vivre’u
- obserwuje praktyki kulturowe w swoim otoczeniu i aktywnie uczestniczy w tych, które są zgodne z jego systemem wartości
- jest asertywny w sytuacjach, które wymagają przyjęcia takiej postawy
- ma poczucie związku z tradycją narodową, jednocześnie szanując jej różnorodność
- jest tolerancyjny wobec wszelkiej inności
- odczuwa potrzebę aktywnego uczestnictwa w kulturze
- odczuwa potrzebę twórczego wyrażania siebie świadomie i racjonalnie wykorzystując nowoczesne media
- szanuje własność intelektualną – swoją i innych ludzi
- odczuwa potrzebę estetyki w życiu codziennym, docenia jej wartość i troszczy się o jej obecność w najbliższym otoczeniu
- jest wrażliwy na różne, artystyczne i użytkowe wymiary piękna
- ma świadomość bycia istotą społeczną i odczuwa potrzebę efektywnej pracy zespołowej
- ma odwagę wyrażania swojego zdania i poglądów na tematy związane z szeroko rozumianą kulturą
- odczuwa ciekawość poznawczą, więc poszukuje informacji na temat szeroko rozumianej kultury, wykorzystując nowoczesne technologie informacyjno – komunikacyjne

Osobne sformułowanie szczegółowych celów wychowawczych nie oznacza jednak, nawet w najmniejszym stopniu, oddzielenia ich od szczegółowych celów kształcenia, ponieważ

kształtowanie pozytywnych postaw wśród uczniów jest ich integralną częścią, na co wskazuje choćby już samo określenie nauczania jako procesu dydaktyczno – wychowawczego, co podkreśla nierozdzielność kształcenia i wychowania.

3. Treści nauczania

Program: *Komunikacja w kulturze* proponuje treści nauczania, które są zgodne z celami kształcenia i wychowania oraz z podstawą programową przedmiotu wiedza o kulturze dla IV etapu edukacyjnego, który dla ucznia szkoły ponadgimnazjalnej jest zwieńczeniem jego edukacji artystycznej, rozpoczętej na wcześniejszych etapach edukacji poprzez zdobywanie wiedzy i umiejętności w zakresie plastyki i muzyki. Niniejszy program uwzględnia *Zalecane warunki i sposób realizacji* treści programowych oraz merytoryczne dookreślenia i cenne sugestie dydaktyczne zawarte w *Komentarzu do podstawy programowej przedmiotu wiedza o kulturze* autorstwa Iwony Kurz. Program *Komunikacja w kulturze* bazuje na już posiadanej wiedzy i umiejętnościach ucznia w zakresie sztuk plastycznych i muzyki oraz na jego estetycznej wrażliwości i dlatego zawiera odniesienia do wcześniejszych etapów edukacji, zwłaszcza do III i II etapu. Praktyczne zestawienie założonych osiągnięć ucznia po kolejnych etapach edukacji (od I do IV etapu) w zakresie edukacji artystycznej, opracowane przez autora programu: *Komunikacja w kulturze* w zgodzie z podstawą programową kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (opracowanie zostało zawarte w rozdziale 5) – ułatwi nauczycielowi wiedzy o kulturze zorientowanie się w już posiadanej wiedzy i umiejętnościach ucznia, rozpoczynającego edukację w szkole ponadgimnazjalnej i umożliwi funkcjonalne i efektywne wykorzystanie tej wiedzy i umiejętności ucznia w praktyce dydaktyczno – wychowawczej.

Treści nauczania w programie: *Komunikacja w kulturze* mają układ tematyczny. Mimo odrębności i – w pewnym sensie autonomiczności poszczególnych zagadnień proponowanych do realizacji - mają one elementy wspólne, odnosząc się do obszaru semantycznego szeroko rozumianej kultury. Niniejszy program proponuje, aby – nie umniejszając znaczenia funkcji estetycznej i poznawczej - wyeksponować aspekt komunikacyjny wszelkich wytworów i praktyk kulturowych i zwrócić uwagę ucznia na zawarty w nich przekaz i wartości, które mogą mu pomóc w budowaniu własnego, indywidualnego systemu wartości, a także niektóre posiadane skonfrontować i zweryfikować, jeśli z aksjologicznego punktu widzenia uczeń popełnił kiedyś błąd lub pomylił wartości z antywartościami. Zostało więc zaplanowane wprowadzenie uczniów klasy pierwszej szkoły ponadgimnazjalnej, w której obecnie

realizowany jest przedmiot: wiedza o kulturze (tylko w zakresie podstawowym) w zagadnienia ogólne, dotyczące antropologicznego ujęcia kultury oraz aktu komunikacji (zawarcie Kontraktu z uczniami ma wartość wychowawczą i praktyczną: uczy szacunku dla rozmówcy, kształtuje poprawne relacje interpersonalne i komunikacyjne oraz usprawnia pracę uczniów i wprowadza pewien ład na lekcji). Zaplanowana została również diagnoza zespołu klasowego, dzięki której (w połączeniu z analizą dokumentów z poradni psychologiczno – pedagogicznej lub innej poradni specjalistycznej, dalszą obserwacją pedagogiczną oraz rozmową z rodzicami ucznia lub prawnymi opiekunami) nauczyciel będzie mógł rozpoznać potrzeby edukacyjne uczniów oraz uzdolnienia i trudności w nauce i zindywidualizować pracę z uczniami, czyniąc ją przyjazną uczniowi i bardziej efektywną.

Proponowana tematyka obejmuje kolejno: subkultury młodzieżowe, sztuki plastyczne: malarstwo i rzeźbę, sztukę „ulicy” - graffiti, architekturę, sztuki wizualne – plakat, fotografię, wzornictwo i sztukę użytkową, tradycje, obyczaje i zwyczaje świąteczne, muzykę, spektakl teatralny, tożsamość narodową – legendy i podania polskie (w tym lokalne), film fabularny i dokumentalny (także ekranizacje literatury), film animowany, Internet, gry komputerowe, programy typu talk show, radosne i smutne uroczystości i imprezy (rodzinne, szkolne, religijne, lokalne i sportowe) oraz *savoir vivre*. Zagadnienia są tak skonstruowane, aby eksponowały (nie umniejszając wagi innych aspektów i odnosząc się również do nich) szeroko rozumiany aspekt komunikacyjny oraz stwarzały możliwość rozmowy na temat problemów ogólnoludzkich i kulturowych, na które uczeń szkoły gimnazjalnej powinien zwrócić uwagę, kształtując swoją wrażliwość, empatię i humanistyczną postawę społeczną (np. bariery architektoniczne, wandalizm, agresja, ochrona własności intelektualnej, kultura żywego słowa, kultura medialna, ...)

Podstawa programowa przedmiotu wiedza o kulturze nie podaje listy tekstów kultury, które nauczyciel powinien uwzględnić, aby zrealizować podstawę programową, wskazując jedynie, że należy się skupić na tekstach dwudziestowiecznych. Program: *Komunikacja w kulturze* - w tabeli zawierającej układ treści nauczania - proponuje nauczycielowi konkretne teksty kultury, umieszczając je w rubryce obok poszczególnych zagadnień do realizacji.

Podstawa programowa obliguje do zapoznania uczniów z tekstami kultury z XX wieku, natomiast program: *Komunikacja w kulturze* - w swojej propozycji – nieco rozszerza ten zakres, proponując oprócz tekstów kultury z XX wieku również teksty kultury z początku

XXI wieku, aby uczeń miał większe poczucie swojego aktywnego uczestnictwa w kulturze w czasie rzeczywistym.

Jak już słusznie zauważono w *Komentarzu do podstawy programowej* – ramy czasowe przedmiotu są „skromne”, dlatego program: *Komunikacja w kulturze* proponuje realizację tematów jednogodzinnych, chociaż znalazło się pięć dwugodzinnych, a dotyczą one: 1) współczesnego malarstwa i rzeźby; 2) współczesnego wzornictwa i sztuki użytkowej 3) muzyki; 4) spektaklu teatralnego i 5) filmu fabularnego i dokumentalnego. Warto wspomnieć, że – zgodnie z zaleceniami w *Komentarzu*... program proponuje projekt jako główną metodę pracy z uczniami, opartą na efektywnej współpracy w grupie, nie rezygnując jednak z aktywizujących metod pomocniczych.

Zaplanowano również zagadnienie typowo praktyczne: *Mój ślad w kulturze*, które zakłada dwukrotne – obejmujące dłuższy czas przygotowań - prezentacje efektów różnego typu aktywności twórczej uczniów: indywidualnej lub zespołowej (praca semestralna, praca roczna) i zorganizowanie wystawy prac, wieczorku poetyckiego, koncertu, itp. Proponuje się, aby – w ramach prezentacji rocznej – nauczyciel przygotował z uczniami (przygotowania i próby w czasie pozalekcyjnym) przedstawienie szkolne, które byłoby wychowawczo wartościowym i efektywnym szkolnym artefaktem, wieńczącym edukację artystyczną ucznia szkoły ponadgimnazjalnej. W pracy nad przedstawieniem byłby zaangażowany cały zespół klasowy. Każdy uczeń byłby za coś odpowiedzialny, bo każdy miałby swoją rolę do odegrania w zakresie scenariusza, reżyserii, afiszu i plakatu teatralnego, scenografii, muzyki, obrazu, charakteryzacji, rekwizytów i gry aktorskiej, a nauczyciel kierowałby pracą uczniów, w zależności od możliwości i uzdolnień uczniów (np. w przypadku słabszego zespołu klasowego, nauczyciel może sam napisać scenariusz i reżyserować przedstawienie, ale mieć współpracować w tym zakresie z uczniami – asystentami). Przedstawienie mogłoby np. podnieść artystyczną wartość uroczystego pożegnania klas maturalnych.

Program: *Komunikacja w kulturze* przewiduje również dwa sprawdziany wiedzy i umiejętności (przed końcem pierwszego semestru i przed końcem roku szkolnego), przeznaczając na nie łącznie dwie godziny lekcyjne. Nie uwzględniono samodzielnych godzin lekcyjnych na ich omówienie, ze względu na „skromne ramy czasowe przedmiotu”, zakładając, że nauczyciel wygospodaruje czas na początku lub pod koniec lekcji poświęconych innym zagadnieniom. Ponadto, jeżeli nauczyciel zrezygnowałby z formy całogodzinnych - obszernych i dla ucznia pracochłonnych i wymagających dużego wysiłku

intelektualnego sprawdzianów na rzecz krótszych i precyzyjnie sprawdzających zdobytą wiedzę i umiejętności – mogłby, zrealizować dwa z trzech podanych w tabeli zagadnień (1.taniec; 2.telenowela; 3.reklama), o które można wówczas uzupełnić zaplanowane do zrealizowania treści nauczania, mieszczące się w 30 godzinach przeznaczonych na realizację przedmiotu: wiedza o kulturze. Dodatkowo, prezentacja teatralna przed zakończeniem roku szkolnego, w ramach realizacji zagadnienia: *Mój ślad w kulturze*, na którą w programie przeznaczono jedną godzinę lekcyjną, mogłaby być zrealizowana w czasie pozalekcyjnym i wówczas nauczyciel mógłby „zaoszczędzić” tę godzinę i dzięki temu zrealizować trzecie z dodatkowych zagadnień, proponowanych w tabeli.

Poniżej przedstawiono trzy TABELE, które odnoszą się do treści nauczania w programie: *Komunikacja w kulturze*:

- TABELA 1: przydział godzin w programie: *Komunikacja w kulturze* na realizację poszczególnych zagadnień (opracowanie: Cecylia Bielnik)
- TABELA 2: zagadnienia do zrealizowania w przypadku „zaoszczędzenia” czasu (opracowanie: Cecylia Bielnik)
- TABELA 3: treści nauczania w programie: *Komunikacja w kulturze*, z uwzględnieniem celów kształcenia i wychowania, odniesień do wcześniejszych etapów edukacji oraz z autorską propozycją tekstów kultury (opracowanie: Cecylia Bielnik)

TABELA 1

TABELA 1:: przydział godzin w programie: *Komunikacja w kulturze* na realizację poszczególnych zagadnień (opracowanie: Cecylia Bielnik)

lp.	obszar kultury	tematyka	ilość godzin
1.	wytwory i praktyki kultury, komunikacja w kulturze (poznawanie i porządkowanie pojęć)	Antropologiczna teoria kultury. Komunikacja w kulturze. Kontrakt. [wymagania edukacyjne i kryteria oceniania –wydrukowane i skserowane dla każdego ucznia]	1
2.	(ujęcie kultury jako dorobku artystycznego) dzieła sztuki: malarstwo, rzeźba, architektura, muzyka – wiedza i umiejętności z wcześniejszych etapów edukacji	Diagnoza zespołu klasowego.	1
3.	pogranicze wytworu (pod) kultury i praktyki (pod) kultury	Subkultury młodzieżowe. Kultura a subkultura.	1
4.	wytwory kultury (dzieła sztuki: malarstwo i rzeźba)	Estetyczny zachwyt odbiorcy i ukryty przekaz artysty (nadawcy). Treści i wartości w malarstwie i rzeźbie XX wieku i początku XXI	2

		wieku.	
5.	wytwór kultury „ulicznej”(graffiti)	Graffiti -sztuka ulicy. Potrzeba ekspresji, czy wandalizm?	1
6.	wytwór kultury (architektura)	Blokowiska, domy – marzenia i domy – upiory. Budynki, które mówią: „sorry, nie wejdiesz”.(bariery architektoniczne).	1
7.	wytwór kultury (plakat)	Plakat społeczny i nie tylko. Siła oddziaływania artystycznego i komunikacyjnego skrótu w sztuce wizualnej.	1
8.	wytwór kultury (fotografia)	Na wieczną pamiątkę... Żywe fotografie i ich język.	1
9.	wytwór kultury (sztuka użytkowa)	Oryginalność, piękno i brzydota - design XX wieku i początku XXI wieku. Nadawca i odbiorca sztuki użytkowej.	2
10.	praktyki kulturowe (tradycje, obyczaje i zwyczaje świąteczne)	Tradycje , obyczaje i zwyczaje świąteczne. Co mówią o jednostce, rodzinie, grupie społecznej i narodzie?	1
11	zakres sprawdzianu: teorie/definicje kultury, subkultury, malarstwo, rzeźba, graffiti, architektura, plakat, fotografia, design (podstawowe pojęcia oraz problemy towarzyszące, omawiane na lekcji)	Sprawdzian wiedzy i umiejętności	1
12.	wytwory kultury różnego typu	Mój ślad w kulturze. Prezentacje, dotyczące efektów różnorodnej aktywności twórczej indywidualnej lub zespołowej (rodzaj pracy semestralnej)	1
13.	wytwór kultury (muzyka)	„Co się w duszy komu gra (...).” Usłyszeć siebie w dźwięku i słowach muzyki XX wieku i początku XXI wieku.	2
14.	wytwór kultury (sztuka teatralna)	Spotkanie widza i aktora w teatrze. Specyficzna sytuacja komunikacyjna.	2
15.	wytwory kultury (legendy, podania)	Tożsamość narodowa. Legendy i podania polskie (w tym: legendy lokalne)	1
16.	wytwory kultury(film fabularny, film dokumentalny; dzieło literackie, ekranizacja)	Film – twarz i głos pokolenia	2
17.	wytwór kultury (film animowany)	Film animowany, Obraz, język i przekaz.	1
18.	wytwór kultury (nowe media)	Internet – bogactwo informacji, prędkość i siła przekazu oraz zagrożenie. Relacje i komunikacja interpersonalna (kultura medialna).	1
19.	wytwór kultury (gra komputerowa)	Nierzeczywiste spotkania i komunikacja w wirtualnym świecie. Niebezpieczna ekspansja niektórych	1

		gier komputerowych	
20.	wytwór kultury i praktyki kultury	Programy typu talk show i ich przekaz kulturowy. Wszystko na sprzedaż.	1
21.	praktyki kultury (uroczystości rodzinne, uroczystości szkolne, np. studniówka; religijne: nabożeństwa, pielgrzymki; imprezy lokalne: festyny; sportowe: mecze piłkarskie, turnieje...)	Radosne i smutne wydarzenia kulturowe, w których człowiek aktywnie uczestniczy.	1
22.	praktyki kultury (kulturalne zachowanie na co dzień i od święta; kultura żywego słowa)	Współczesny savoir vivre, czyli jak się zachować w różnych sytuacjach życiowych. Społeczne kody i komunikaty kulturowe.	1
23.	zakres sprawdzianu: wytwory kultury, praktyki kultury, media kultury, komunikacja	Sprawdzian wiedzy i umiejętności	1
24.	wytwory kultury różnego typu lub wspólny wytwór kultury,,: przedstawienie szkolne, przygotowane w czasie pozalekcyjnym przez wszystkich uczniów pod kierunkiem nauczyciela (przydział ról i innych zadań dla każdego ucznia)	Mój ślad w kulturze. Prezentacje, dotyczące efektów różnorodnej aktywności twórczej indywidualnej lub zespołowej (rodzaj pracy rocznej)	1
25.	wytwory i praktyki kultury; komunikacja w kulturze, media kultury (podsumowanie jakości spotkań i „rozmów” z kulturą)	Podsumowanie spotkań i „rozmów” z kulturą. Ankieta ewaluacyjna.	1

razem: 30 godzin

TABELA 2

TABELA 2: zagadnienia do zrealizowania w przypadku „zaoszczędzenia” czasu
(opracowanie: Cecylia Bielnik)

lp.	obszar kultury	tematyka - dodatkowe zagadnienia do realizacji	ilość godzin
1.	wytwór kultury i praktyki kulturowe	Taniec jako piękno ruchu i komunikacja niewerbalna. balet, taniec towarzyski, taniec ludowy	1
2.	wytwór kultury((telenowela) teksty kultury: Kiepscy Rodzinka.pl Klan	Telenowela -homo ludens -ucieczka przed stresogenną rzeczywistością - lustrzane odbicie człowieka XX wieku? -karykatura rzeczywistości?	1
3.	wytwór i praktyka kultury (reklama) reklamy komercyjne	„Musisz to mieć. Jesteś tego wart.” Język i etyka reklamy. -impresywność komunikatu -rzetelność informacji?	1

	reklamy społeczne	- żywe reklamy - „twarze” reklamy (zasady wyboru)	
--	-------------------	--	--

razem: 3 godziny

TABELA 3

TABELA 3: treści nauczania w programie: *Komunikacja w kulturze*, z uwzględnieniem celów kształcenia i wychowania, odniesień do wcześniejszych etapów edukacji oraz z autorską propozycją tekstów kultury z XX w. i pocz. XXI w. (opracowanie: Cecylia Bielnik)

- proponowane teksty kultury – jak wskazuje nazwa, to oczywiście tylko propozycja autora programu: *Komunikacja w kulturze*, której celem jest ułatwienie pracy nauczycielowi wiedzy o kulturze. Są to tylko propozycje i nauczyciel może spośród nich wybrać te, które według niego albo według uczniów (współdecydowanie) są najciekawszym materiałem do artystycznej i komunikacyjnej interpretacji oraz ogólnoludzkiej refleksji.
- ❖ w rubryce: uwagi - nauczyciel wiedzy o kulturze może wpisywać BIEŻĄCE UWAGI, dotyczące zmian w sposobie realizacji zagadnienia, innowacyjne pomysły, problemy ze zrealizowaniem danych treści

lp.	Tematyka	Ilość godzin	➤ <u>proponowane teksty kultury</u>	cele kształcenia	cele wychowania	odniesienia do wcześniejszych etapów edukacji artystycznej	❖ <u>uwagi</u>
1.	Antropologiczna teoria kultury Komunikacja w kulturze. Wymagania edukacyjne i kryteria oceniania. [wymagania wydrukowane i skserowane dla każdego ucznia] <u>*podstawowe pojęcia:</u> wytwór kultury, praktyki kultury; dorobek artystyczny a dorobek ludzkości; media kultury; akt komunikacji (omówienie schematu);	1	Stefan Czarnowski: <i>Kultura</i> .1938 (fragment)	3.1), 3.6)	<u>Uczeń:</u> odczuwa potrzebę aktywnego udziału w kulturze; szanuje rozmówcę; troszczy się o kulturę żywego słowa; czuje się odpowiedzialny za swoje słowa i zachowanie	odniesienie do definicji kultury jako dorobku ludzkości	oszczędność czasu: 1. wymagania edukacyjne, wydrukowane, skserowane dla każdego ucznia – wkleić do zeszytu (podpis ucznia i rodzica/prawnego opiekuna 2. KONTRAKT – nauczyciel może opracować wcześniej; warunek: akceptacja uczniów uczniowie /modyfikacja w obecności uczniów); po zaakceptowaniu i podpis nauczyciela i uczniów - umieszczenie na widocznym miejscu w sali <u>BIEŻĄCE UWAGI NAUCZYCIELA:</u>

	<u>*zawarcie KONTAKTU</u> dot. poprawnej komunikacji						
2.	Diagnoza zespołu klasowego	1	(ujęcie kultury jako dorobku artystycznego) wybrane dzieła sztuki: malarstwo, rzeźba, architektura, muzyka		<u>Uczeń:</u> wykazuje estetyczną wrażliwość	odniesienia do poznanych dzieł malarstwa, rzeźby, architektury, muzyki; odniesienia do poznanych wcześniej pojęć	
3.	Subkultury młodzieżowe. Kultura a subkultura. <u>*podstawowe pojęcia:</u> subkultura, punk, skin, skin head, emo, blockers, metal, hip –hop, hipster <u>*problem:</u> - otwarte i zamknięte grupy społeczne - tolerancja inności - porozumienie międzyludzkie	1	Bartosz Janiszewski: <i>Są modni, ale czy są?</i> Newsweek 2011, nr 36, 5-11.09,	1.9), 2.1), 3.2), 3.3), 3.4), 3.6)	<u>Uczeń:</u> jest asertywny; jest tolerancyjny; szanuje drugiego człowieka; dąży do porozumienia, nie stosując agresji		
4.	Estetyczny zachwyt odbiorcy i ukryty przekaz artysty (nadawcy). Treści i wartości w malarstwie i rzeźbie XX wieku i początku XXI	2	<u>malarstwo</u> na przykład: - Tadeusz Makowski: <i>Kapela dziecięca</i> ; <i>Rybak</i> - Andrzej Wróblewski: <i>Rozstrzelanie V</i> - Tadeusz Kantor: seria	1.1), 1.2), 1.3), 1.9), 2.1), 2.2), 2.3), 3.1), 3.2), 3.5), 3.7)	<u>Uczeń:</u> wykazuje wrażliwość estetyczną w kontakcie z dziełem sztuki; tworzy swój system wartości; odróżnia wartość od antywartości; ma odwagę wyrażania	odniesienia do pojęć z zakresu malarstwa i rzeźby	

	wieku. <u>*podstawowe pojęcia:</u> kubizm, surrealizm, instalacja funkcje sztuki: estetyczna, komunikacyjna, poznawcza, społeczna, kultowa <u>*problem:</u> -czy istnieją granice sztuki? - artysta i jego dzieło - wizerunek artysty		<i>Opakowania</i> - Zdzisław Beksiński: <i>Katedra</i> - Wilhelm Sasnal: <i>Mościce;</i> <i>Wyszyński</i> - Salvador Dali: <i>Trwałość</i> <i>pamięci;</i> <i>Miękka konstrukcja z gotowaną fasolką</i> - Pablo Picasso: <i>Guernica;</i> <i>Panny z Awignionu</i> - Francis Bacon: seria <i>Ukrzyżowanie</i> <u>rzeźba</u> na przykład: - Henry Moore: <i>Król i królowa</i> - Constantin Brancusi: <i>Ptak, Pocałunek, Nowonarodzony</i> - Alina Szapocznikow seria <i>Zielnik</i> - Magdalena Abakanowicz: <i>Abakan turkusowy</i> - Igor Mitoraj: <i>Eros spętany</i> - Władysław Hasiór: <i>Dzieciom z Zamojszczyzny</i> (instalacja)		własnego zdania na temat wytworów kultury;		
5.	Graffiti -sztuka ulicy. Potrzeba ekspresji, czy wandalizm? <u>*podstawowe pojęcia:</u> graffiti, murale,	1	Banks: <i>Nakedman , Near Bethlehem</i> A ponadto: zdjęcia	1.9), 2.3), 1.2), 1.7), 1.8), 2.1), 3.3) 3.6)	<u>Uczeń:</u> wykazuje wrażliwość estetyczną wobec dzieła sztuki; wyraża swój sprzeciw wobec wandalizmu;	odniesienia do pojęć wspólnych dla sztuk plastycznych	

	środki ekspresji (tekst, obraz) <u>*problem</u> - graffiti: sztuka czy wandalizm? - przekaz zawarty w graffiti, murale - co mówi graffiti o jego twórcy?		przykładów graffiti i murale, zgromadzone przez uczniów				
6.	Blokowiska, domy – marzenia i domy – upiory,... Budynki, które mówią: „sorry, nie wejdiesz” (bariery architektoniczne). <u>*podstawowe pojęcia:</u> styl międzynarodowy, dekonstruktywizm, brutalizm, strukturalizm, technicyzm, neomodernizm, styl blob, funkcjonalizm; bariery międzyludzkie, bariery architektoniczne standardy europejskie <u>*problem:</u> - bariery międzyludzkie a nieprzyjazna architektura - jeśli już gdzieś nie da się wejść... (właściwe zachowania i postawy wobec osób	1	Charles Jencks: <i>Architektura postmodernistyczna</i>, Warszawa 1989, s.24. (fragment) <u>na przykład:</u> Le Corbusier; Kaplica w Ronchamp, Blok Unite d’habitation; Renzo Piano, Richard Rogers: Centrum Pompidou w Paryżu; Gerrit Rietveld: Dom Schrodera w Utrechcie; Wojciech Pietrzyk: Kościół Matki Bożej Królowej Polski (Arka Pana) w Krakowie (Nowej Huta); Marek Budzyński: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie; Romuald Loegler:	1,1), 1.2), 1.3), 2,1), 2.3), 2.7), 3.5), 3.7)	<u>Uczeń:</u> wykazuje się empatią; troszczy się o drugiego człowieka;	odniesienia do pojęć dotyczących architektury i do przykładów zabytków	

	niepełnosprawnych)		gmach Filharmonii Łódzkiej; A ponadto: odwołania do przykładów zabytków – architektonicznych cudów; lokalne przykłady upiorów współczesnej architektury – „budynków, które mówią: (...)”				
7.	Plakat społeczny i nie tylko. Siła oddziaływania artystycznego i komunikacyjnego skrótu w sztuce wizualnej. <u>*podstawowe pojęcia:</u> sztuka wizualna, plakat, plakat społeczny, plakat teatralny a afisz teatralny <u>*problem:</u> -siła oddziaływania plakatu społecznego	1	<u>na przykład:</u> Waldemar Świerzy: <i>Muzeum plakatu ma 20 lat</i> ; Roman Kalarus: <i>Myszę, więc nie piję</i> ; Jan Młodożeniec <i>Cyrk</i> ; Henryk Tomaszewski: <i>Król Edyp</i> ; Agnieszka Ziemszewska <i>Lęk wysokości</i> A ponadto: plakaty wykonane przez uczniów	1.1), 1.2), 1.7), 1.8), 1.9), 2.1), 2.2), 2.3), 2.6), 3.1), 3.2), 3.3), 3.5)	<u>Uczeń:</u> jest wrażliwy na piękno dzieła sztuki i na jego przekaz	odniesienia do wspólnych pojęć dla sztuk plastycznych	
8.	Na wieczną pamiątkę... Żywe fotografie i ich język. <u>*podstawowe pojęcia:</u> fotografia analogowa, fotografia	1	Urszula Czartoryska: <i>Przygody plastyczne fotografii</i> . Gdańsk 2002 Henri Cartier – Bresson: <i>Scena z amerykańskiej prowincji</i> ; Helmuth	1.1), 1.2), 1.3), 1.8), 1.9), 2.1), 2.2), 2.3), 2.6), 3.1), 3.2), 3.3),	<u>Uczeń:</u> dostrzeża piękno fotografii i drugiego człowieka; troszczy się o tradycje (rodzinne, szkolne, lokalne) i dba, np. o rodzinne albumy	odniesienia do pojęć dotyczących kompozycji	

	cyfrowa, fotografia reportażowa, fotografia inscenizowana, pejzaż, martwa natura, portret, akt, fotografia konceptualna, kompozycja i światło w fotografii <u>*problem:</u> - fotograf: rzemieślnik czy artysta obrazu? - różne funkcje i przeznaczenia fotografii - język fotografii: co mówią zdjęcia i czy można je zrozumieć?		Newton: album <i>Sumo</i>; Ryszard Horowitz: <i>L'oeuf électrique</i>; Tomasz Gudźowaty: <i>Pierwsza lekcja zabijania</i>; A ponadto: - rodzinne albumy ze zdjęciami - zdjęcia szkolne - zdjęcia z wakacji i ze spotkań towarzyskich - oficjalne zdjęcia do legitymacji, dowodu, paszportu	3.5),			
9.	Oryginalność, piękno i brzydota-design XX wieku i początku XXI wieku. Nadawca i odbiorca sztuki użytkowej. <u>*podstawowe pojęcia:</u> styl skandynawski, radical design, pop – design, minimalizm, green design, high – tech, dekonstruktywizm; identyfikacja wizualna (logo, exlibris) <u>*problem:</u>	2	pierwsza na świecie szkoła dla projektantów-Bauhaus (1918-1934) perelki designu: <u>twórcy i ich wytwory</u> <u>XX wiek:</u> Peter Behrens (Niemiec)-produkty dla firmy AEG: logo, wentylator <i>Fan</i>, wyposażenie wnętrz; Dieter Rams (Niemiec) produkty dla firmy Braun; Arne Jacobsen (Duńczyk):	1.1), 1.2), 1.7), 1.9), 2.1), 2.2), 2.3), 3.1), 3.2), 3.3), 3.5), 3.7)	<u>Uczeń:</u> wyказuje wrażliwość estetyczną na dzieła artystyczne i użytkowe; troszczy się o bezpieczeństwo swoje i innych	odniesienia do pojęć ogólnych dotyczących estetyki	

	- co „mówią” przedmioty użytkowe, co chcę im powiedzieć? - symbioza czy złośliwość przedmiotów martwych? - funkcjonalność i estetyka (walka projektantów o priorytety) - źródła i inspiracje polskiego i europejskiego wzornictwa;		słynne krzesła z ręcznie szytą tapicerką: <i>Jajko,</i> <i>Mrówka,</i> <i>Łabędź;</i> <u>XXI wiek:</u> Tomasz Rygalik: lampy <i>Genotype;</i> Philippe Starck: wyciskarka do cytryn				
10	Tradycje , obyczaje i zwyczaje świąteczne. Co mówią o jednostce, rodzinie, grupie społecznej i narodzie? <u>*podstawowe pojęcia:</u> tradycja, obyczaj, zwyczaj <u>*problem:</u> - jak szanować i pielęgnować tradycje (rodzinne, szkolne, narodowe)?	1	Wielkanoc, Wigilia, Boże Narodzenie Andrzejkowe wróżby Mikołajki	1.7), 1.8), 1.9), 2.1), 2.3), 3.3), 3.4), 3.6)	<u>Uczeń:</u> szanuje tradycje (rodzinne, narodowe); czuje się istotą społeczną; odczuwa więź z bliskimi;		
11.	Sprawdzian wiedzy i umiejętności	1	zakres sprawdzianu: teorie/definicje kultury, subkultury, malarstwo, rzeźba,	1.1), 1.2), 2.1), 2.2), 3.1), 3.2), 3.3),	<u>Uczeń:</u> samodzielnie i uczciwie odpowiada na pytania		

			graffiti, architektura, plakat, fotografia, design (podstawowe pojęcia oraz problemy towarzyszące omawiane na lekcji)	3.5), 3.6) 3.7)			
12.	Mój ślad w kulturze. Prezentacje, dotyczące efektów różnorodnej aktywności twórczej indywidualnej lub zespołowej (rodzaj pracy semestralnej). <u>*problem:</u> - jak wyrazić siebie i swoje marzenia, przemyslenia?	1	wytwory kultury różnego typu	1.9), 2.1), 2.2), 2.3), 2.4), 2.5), 2.6), 2.7)	<u>Uczeń:</u> odczuwa potrzebę wyrażania siebie, ma odwagę wyrażać siebie poprzez dokonania twórcze	wykorzystanie już posiadanych umiejętności	
13.	„Co się w duszy komu gra (...).” Usłyszeć siebie w dźwięku i słowach muzyki XX wieku i początku XXI wieku. <u>*podstawowe pojęcia:</u> agogika, dynamika, forma muzyczna, rytm, harmonia, kolorystyka (barwa dźwięku), tekst, muzyka	2	<u>na przykład:</u> Pink Floyd: <i>Another Brick in the Wall (part 2)</i> The Rolling Stones: <i>(I Can't Get No) Satisfaction</i> ; The Beatles: <i>Yesterday</i> ; Queen: <i>Show must go on</i> ; Edith Piaf: <i>Non, je ne regrette rien</i> ; Jacques Brel: <i>Amsterdam</i> ; Czerwone Gitary: <i>Kwiaty we włosach</i> ,	1.9), 2.1), 2.2), 2.3), 1.1), 1.2), 1.3), 3.5), 3.7)	<u>Uczeń:</u> wykazuje estetyczną i muzyczną wrażliwość, szanuje prawo autorskie	odniesienia do muzyki i pojęć muzycznych	

	rozrywkowa, rock, blues, folk, jazz, pop, punk, grunge, disco, hip hop, reggae, muzyka elektroniczna, kompozytor, autor tekstu, wykonawca, muzyk, orkiestra, solista, zespół; aranżacja; wideoklip <u>*problem:</u> - prawa autorskie - ekspresja w muzyce XX i XXI wieku - siła oddziaływania muzyki - gust muzyczny		Anna Maria; Czesław Niemen: <i>Dziwny jest ten świat</i> Krystyna Prońko: <i>Psalm stojących w kolejce</i>; Maanam: <i>Kreon, Cykady na Cykladach</i>; Republika: <i>Biała flaga</i>; Krzysztof Penderecki: <i>Polymorphia</i>; A ponadto: - utwory muzyczne wybrane przez uczniów; Jimi Hendrix: <i>Swiss Leaflet Continued</i> [w:] A.Jawłowska: <i>Drogi kontrkultury</i>				
14.	Spotkanie widza i aktora w teatrze. Specyficzna sytuacja komunikacyjna . <u>*podstawowe pojęcia:</u> dramat, utwór sceniczny, sztuka teatralna, spektakl teatralny, przestrzeń teatralna, słowo, mimika, gest i ruch sceniczny, afisz i plakat teatralny	2	współczesna sztuka teatralna, np. Sławomir Mrożek: <i>Emigranci, Tango</i>; Kantor: <i>Umarła klasa</i> lub inna sztuka z XX i XXI w; z repertuaru lokalnego teatru lub wybrany teatr telewizji (aktualnie: powrót TVP do tradycji Teatru Telewizji);	1.1), 1.2), 1.3), 1.4), 1.5), 1.7), 1.9), 2.1), 2.2), 2.3), 2.7)	<u>Uczeń:</u> staje się coraz dojrzałym odbiorcą sztuki teatralnej, szanuje wysiłek twórczy aktorów teatralnych, kulturalnie zachowuje się w teatrze, docenia aktorską grę „na żywo”		

	*problem: - tekst literacki a spektakl teatralny - dylematy współczesnego odbiorcy sztuki: teatr tradycyjny czy alternatywny? - czy wykorzystywać informacje z didaskaliów?		Alison Hodge, Włodzimierz Staniewski: <i>Gardzienice i aktor naturalizowany. „Dialog”</i> 2005 nr 5				
15.	Tożsamość narodowa. Legendy i podania polskie (w tym: legendy lokalne) *podstawowe pojęcia: legenda, podanie, legenda narodowa, legenda lokalna, tożsamość narodowa, patriotyzm, patriotyzm lokalny, *podstawowe pojęcia: - legendy narodowe a patriotyzm - legenda a patriotyzm lokalny - jak legendy kształtują tożsamość narodową?	1	Marian Orłowski: <i>Legendy i podania polskie</i>. Warszawa 1998 [np. <i>Księżę Popiel i myszy; O Wandzie, co nie chciała Niemca; Przerwany hejnał; Bazyliśzek; Stopka królowej Jadwigi</i>] A ponadto: <u>legendy lokalne</u>	1.9), 2.1), 2.3), 1.8)	Uczeń: ma świadomość swojej tożsamości narodowej, odczuwa więź z ojczyzną (patriotyzm), odczuwa więź ze swoim miastem (patriotyzm lokalny)	odniesienia do już znanych legend (j.polski)	
16.	Film – twarz i głos pokolenia? *podstawowe	2	<u>na przykład:</u> <u>film fabularny</u> Orson Wells: (reż.): <i>Obywatel</i> ;	1.1), 1.2), 1.4), 1.5), 1.6),	Uczeń: staje się coraz dojrzalszym odbiorcą dzieła filmowego,		

<u>pojęcia:</u> film obyczajowy, dramat, dramat psychologiczny, komediadramat, komedia, komedia romantyczna, horror, triller, film dokumentalny, dokument fabularyzowany, film biograficzny, sensacyjny, przygodowy, fantasy; festiwale filmowe, nagrody filmowe <u>*problem:</u> -dojrzałość widza a wybór gatunku filmowego - film pokoleniowy: identyfikacja -film czy teatr? (czy trzeba wybierać?)	Kane; Andriej Tarkowski: <i>Ofiarowanie</i>; Tom Hooper(reż.): <i>Jak zostać królem</i> Luc Besson (reż.): <i>Piąty element</i>; Marek Piwowski (reż.): <i>Rejs</i>; Stanisław Bareja (reż.): Miś; Roman Polański (reż.): <i>Pianista</i>; <i>Wiedźmin</i> - Magdalena Piekorz(reż.): <i>Pręgi</i> Krzysztof Krauze (reż.): <i>Mój Nikifor</i> Jerzy Hoffman(reż) <i>Potop</i>; <i>Ogniem i mieczem</i> Jerzy Kawalerowicz (reż): <i>Quo vadis?</i> Andrzej Wajda(reż.): <i>Pan Tadeusz</i> <u>filmy</u> <u>dokumentalny</u> Katarzyna Kolenda – Zaleska (reż.): <i>Chwila- mi życie bywa znośne</i>; Bartosz Konopka (reż.): <i>Królik po berlińsku</i> Kazimierz	1.7), 1.9), 2.1), 2.2). 2.3), 2.6), 3.6), 3.7)	zachowuje się kulturalnie w kinie, jednocześnie troszcząc się o estetykę otoczenia		
---	---	---	---	--	--

			Karabas w wywiadzie Małgorzaty Sadowskiej: <i>Co można zobaczyć w szarości</i> [w:] B.Janicka, A.Kołodyński (red.): <i>Chełmska</i> 21. Warszawa 2001.				
17.	Film animowany, Obraz, język i przekaz. <u>*podstawowe pojęcia:</u> animacja komputerowa, kino komercyjne, film rysunkowy, kreskówka <u>*problem</u> - nowy - dorosły odbiorca filmu animowanego -powrót do dzieciństwa?	1	Suzie Templeton (reż.): <i>Piotruś i wilk</i> ; Tomasz Bagiński (reż.): <i>Katedra</i> ; <i>Sztuka spadania</i> : Lubomir Benes (reż.): <i>Sąsiedzi</i>	1.9), 2.1), 2.2), 2.3), 1.1), 1.2), 1.4), 1.5), 1.6), 1.7), 2.6)	<u>Uczeń</u> wykazuje się wrażliwością estetyczną, dostrzega ogólnoludzkie problemy		
18.	Internet – bogactwo informacji, prędkość i siła przekazu oraz zagrożenie. Relacje i komunikacja interpersonalna (kultura medialna). <u>*podstawowe pojęcia:</u> Internet, zasoby, e-mail, blog, forum, strona www, witryna,, portal, portal społeczności-	1	Don Tapscott: <i>Cyfrowa dorosłość</i> . Warszawa 2010, s. 84-88.	1.9), 2.1), 2.3), 1.5), 1.6), 1.7), 1.8), 2.1), 2.2), 2.3), 2.6)	<u>Uczeń:</u> wykazuje się kulturą medialną, szanuje swoją i cudzą prywatność, szanuje swoją i cudzą godność, chroni swoje i cudze dobra osobiste, kontroluje swój czas spędzony przy komputerze – świadomość zagrożenia uzależnieniem	odniesienia do wiedzy informacyjnej i komunikacyjnej	

	wy, nowe media, kultura medialna <u>*problem:</u> - agresja w sieci - samotność w sieci - ochrona dóbr osobistych						
19.	Nierzeczywiste spotkania i komunikacja w wirtualnym świecie. Niebezpieczna ekspansja niektórych gier komputerowych <u>*podstawowe pojęcia:</u> gra komputerowa, hipertekst, sekwencja, interaktywność, interfejs, hiperlink, rzeczywistość, rzeczywistość wirtualna <u>*problem:</u> - agresja niektórych gier komputerowych - zabawa czy rekompensata deficytów (w życiu osobistym, zawodowym, społecznym)? - nerwice i psychonerwice komputerowe - uzależnienie - jak nie stracić poczucia rzeczywistości?	1	przykłady konkretnych gier komputerowych podawane przez młodzież	1.9), 2.1), 2.3), 2.6)	<u>Uczeń:</u> ma świadomość zagrożeń - uzależnienia od gry komputerowej podejmuje działania ochronne: uczy się kontrolować czas gry, pamięta o obowiązkach ucznia i obowiązkach wobec rodziny, pamięta o odpoczynku		
20.	Programy typu	1	Neil	1.9),	<u>Uczeń:</u>		

	talk show i ich przekaz kulturowy. Wszystko na sprzedaż. <u>*podstawowe pojęcia:</u> talk show, kultura masowa, kultura popularna, regres; reklama, towar; <u>*problem</u> - kultura elitarna a kultura masowa - czy można sprzedawać swoją prywatność? - towar w kulturze: kultura – towar?		Postman: <i>Zabawić się na śmierć.</i> Warszawa 2002, s.130-131.	2.1), 2.3), 1.5), 1.6), 1.7), 1.8), 2.6), 3.6)	szanuje swoją i cudzą prywatność, szanuje swoją i cudzą godność, jest krytycznym odbiorcą programów talk show		
21.	Radosne i smutne wydarzenia kulturowe, w których człowiek aktywnie uczestniczy. <u>*podstawowe pojęcia:</u> urodziny, chrzciny, komunie, imieniny, śluby, pogrzeby, stypy; akademia, studniówka; nabożeństwo, pielgrzymka; festyn; mecz piłkarski, turniej; Euro, mundial, olimpiada <u>*problem:</u>	1	<u>uroczystości rodzinne</u> <u>uroczystości szkolne</u> np. fragm. filmu ze studniówki; np. film: Mike Newelly (reż.): <i>Cztery wesela i pogrzeb</i> <u>uroczystości religijne</u> fragm. -TVP, np. niedzielne nabożeństwa <u>imprezy lokalne</u> (fragmenty prasy lokalnej) <u>imprezy sportowe</u> (informacje i	1.9), 2.1), 2.3), 1.7), 1.8), 3.3), 3.4), 3.6)	<u>Uczeń:</u> jest taktowny, potrafi zachować się na radosnych i na smutnych uroczystościach, szanuje emocje innych ludzi, wykazuje się empatią, aktywnie uczestniczy w kulturze, współtworzy ją, odczuwa potrzebę kontaktu z innymi ludźmi		

	- agresja pseudokibiców		fragm. filmów dot. agresji na stadionach)				
22.	Współczesny savoir vivre, czyli jak się zachować w różnych sytuacjach życiowych. Społeczne kody i komunikaty kulturowe. <u>*podstawowe pojęcia:</u> savoir – vivre, bon ton, obycie, dobre wychowanie <u>*problem:</u> - kulturalne zachowanie na co dzień i od święta - kultura żywego słowa	1	fragm. filmów dot. agresji na stadionach) <u>średniowieczny, poetycki savoir vivre:</u> Słota: <i>O zachowaniu się przy stole.</i> <u>współczesny savoir –vivre.</u> <u>np.:</u> J.Kamyczek: <i>Grzeczność na co dzień.</i> Warszawa 1969 (fragm.); J.Kamyczek: <i>Savoir –vivre dla nastolatków.</i> Warszawa 1974; E.Bonneau: <i>O zachowaniu się w pracy.</i> Tłum.b.Janowska-Michnowska. Warszawa 2000 (fragm.); J.Allen: <i>Organizowanie imprez. Najlepszy przewodnik dla organizatorów udanych spotkań, imprez firmowych, balów dobroczynnych, konferencji, konwencji, imprez motywacyjnych i innych.</i> Tłum. L.Mokrzycki. Warszawa 2006 (fragm..)	1.9), 2.1), 2.3), 2.7), 3.1), 3.3), 3.4)	<u>Uczeń:</u> stosuje na co dzień zasady savoir –vivre'u, troszczy się o kulturę żywego słowa, nawiązuje poprawne kontakty interpersonalne, troszczy się o swój pozytywny wizerunek		
23.	Sprawdzian wiedzy i umiejętności	1	zakres sprawdzianu: wytwory kultury, praktyki kultury, media kultury,	1.1), 1.2), 2.1), 2.2), 3.1), 3.2), 3.3),	<u>Uczeń:</u> samodzielnie i uczciwie odpowiada na pytania		

			komunikacja	3.5), 3.6) 3.7)			
24.	Mój ślad w kulturze. Prezentacje, dotyczące efektów różnorodnej aktywności twórczej indywidualnej lub zespołowej (rodzaj pracy rocznej. <u>*problem:</u> - jak wyrazić siebie i swoje marzenia, przemyślenia?	1	wytwory kultury różnego typu lub wspólny wytwór kultury, : przedstawienie szkolne, przygotowane w czasie pozalekcyjnym przez wszystkich uczniów pod kierunkiem nauczyciela (przydział ról i innych zadań dla każdego ucznia)	1.9), 2.1), 2.2), 2.3), 2.4), 2.5), 2.6), 2.7)	<u>Uczeń:</u> odczuwa potrzebę wyrażania siebie, ma odwagę wyrażać siebie poprzez dokonania twórcze		
25.	Podsumowanie spotkań i „rozmów” z kulturą. Ankieta ewaluacyjna. <u>*problem:</u> - czy czujesz się „człowiekiem kultury”? - udział w kulturze i komunikacja w kulturze (mimo zakończenia zajęć z wiedzy o kulturze) - jak aktywnie uczestniczyć w kulturze społeczności szkolnej i lokalnej?	1	indywidualne wypowiedzi uczniów – spontaniczne i inspirowane aforyzmami, np.: „Trzeba przywrócić kult człowieka. To on jest istotą mojej kultury. Podstawą mojej wspólnoty. Zasadą mojego zwycięstwa” (Antoin Saint Exupery); „Kultura przynosi także i zwycięstwo, choć zwycięstwo czasem obniża kulturę” (Platon); „Kultura jest próbą zmuszenia dziejów, aby służyły	2.1), 2.2), 2.6), 3.6)	<u>Uczeń:</u> potrafi poprawnie komunikować się z innymi ludźmi, wykazuje się wrażliwością estetyczną w kontakcie z aforyzmami, wykazuje się postawą refleksyjną, odczuwa potrzebę aktywnego udziału w kulturze jako jej świadomy i krytyczny odbiorca, użytkownik i współtwórca		

			wartości” (Henryk Elzenberg) [w:] K.Nowakowska (oprac.): <i>Wielka księga złotych myśli.</i> Warszawa.				
--	--	--	--	--	--	--	--

4.Sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania, z uwzględnieniem indywidualizacji pracy z uczniem oraz warunków realizacji programu

Słownik języka polskiego PWN pod redakcją Elżbiety Sobol (Warszawa 2002, s.945) podaje, że ‘sposób’ to: 1. „określona metoda, forma wykonania, ujęcie czegoś, maniera, styl (...) 2. to, co umożliwia uzyskanie, osiągnięcie, wykonanie czegoś; droga, środek, możliwość(...)” [podkreślenia własne]. Zasadne wydaje się więc wskazanie tego, co umożliwi nauczycielowi, realizującemu program: *Komunikacja w kulturze*, osiągnięcie zamierzonych celów kształcenia i wychowania, a więc pedagogicznego sukcesu, rozumianego jako sukces nauczyciela i sukcesy uczniów, z którymi pracuje na zajęciach lekcyjnych i w czasie pozalekcyjnym.

Sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania w programie: *Komunikacja w kulturze* przedstawia poniższy SCHEMAT 1: (opracowanie: Cecylia Bielnik)

SCHEMAT 1: sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania w programie: *Komunikacja w kulturze* (opracowanie: Cecylia Bielnik)

a) zapoznanie uczniów z wymaganiami edukacyjnymi i przedmiotowym systemem oceniania (szerzej w rozdziale 6)

Uczeń musi wiedzieć - już od pierwszych zajęć - jakie są wymagania edukacyjne w zakresie wiedzy i umiejętności, związanych z przedmiotem: wiedza o kulturze. Nauczyciel powinien je precyzyjnie określić oraz przedstawić zasady przedmiotowego systemu oceniania (PSO), będącego składową wewnątrzszkolnego systemu oceniania.

Tylko uczeń, który od początku jest świadomy tego, czego się od niego wymaga, oczekuje i z jakich uczniowskich przywilejów może korzystać – będzie czuł się dobrze na zajęciach z tego przedmiotu i – nie czując się niedoinformowanym, czy zdezorientowanym - będzie mógł się rozwijać (szerzej o sprawdzaniu osiągnięć i ocenianiu w rozdziale 8).

b) zawarcie KONTRAKTU nauczyciela z uczniami, dotyczącego zasad komunikacji interpersonalnej (w ANEKSIE-przykład KONTRAKTU, opracowanego przez autora programu: *Komunikacja w kulturze* – Cecylię Bielnik)

Zawarcie takiego KONTRAKTU na początku roku szkolnego na pewno **poprawi jakość komunikacji interpersonalnej** w zespole klasowym i ułatwi osiągnięcie celów kształcenia i wychowania. Jak każdy dokument szkolny, KONTRAKT wymaga dokonania ewaluacji (bieżącej, okresowej i sumatywnej), aby sprawdzić jego skuteczność i – w razie potrzeby – dokonać jego modyfikacji, najlepiej przy współudziale uczniów, w ramach kształtowania postaw odpowiedzialności za słowo oraz pozytywnych postaw, związanych z kulturą osobistą i kulturą żywego słowa oraz dbałości o czystość języka ojczystego.

c) diagnoza zespołu klasowego (poziom wiedzy i umiejętności, nabytych na wcześniejszych etapach edukacyjnych, w zakresie plastyki i muzyki) oraz systematyczna, **wnikliwa obserwacja pedagogiczna**, połączona z bieżącą i okresową **refleksją** nauczyciela oraz sformułowaniem konstruktywnych **wniosków**

Trzeba wiedzieć, kogo się uczy, jakie są jego mocne i słabe strony, jakie ma zainteresowania, jaki poziom wiedzy i umiejętności reprezentuje i czy posiada orzeczenie poradni psychologiczno – pedagogicznej lub innej poradni specjalistycznej (jeśli tak, należy zapoznać się z jego treścią i sformułować Plan Działań Wspierających), żeby wiedzieć, jak uczyć i jakie skuteczne formy i metody zastosować, żeby pomóc każdemu uczniowi osiągnąć sukces na miarę jego możliwości. Trzeba obserwować, żeby dostrzec w uczniu człowieka, a

nie tylko podmiot nauczany. Trzeba znaleźć czas na refleksję pedagogiczną i sformułowanie wniosków, aby umieć reagować na zauważone zachowania i postawy, a nawet niektóre przewidzieć i właściwie w sposób hipotetyczny przygotować się na spotkanie z sytuacjami trudnymi pod względem wychowawczym.

d) pomoc uczniom w zrozumieniu antropologicznej teorii kultury

Rozpoczęcie wspólnej przygody z kulturą w ujęciu antropologicznym będzie możliwe, jeśli nauczyciel pomoże uczniom w zrozumieniu tej teorii. To nauczyciel ma być tą osobą, która wskaże uczniom – już na pierwszej lekcji, że kultura to całość ludzkich praktyk i wytworów. Ważne, żeby pojawiły się przy tym konieczne dookreślenia semantyczne. Prezentacja antropologicznego ujęcia kultury może stać się powodem zadawania przez uczniów wielu szczegółowych pytań, co z kolei wiąże się z koniecznością spokojnego i cierpliwego wyjaśniania wszelkich wątpliwości. Tylko w ten sposób można znaleźć wspólną płaszczyznę porozumienia na lekcjach wiedzy o kulturze, które poruszają zagadnienia, mogące zainteresować młodego człowieka, a nawet wzbudzić fascynację.

e) pomoc uczniom w traktowaniu wszelkich elementów kultury jako komunikatu,
którego celem jest porozumienia między nadawcą a odbiorcą komunikatu

W *Zalecanych warunkach i sposobie realizacji* podstawy programowej tego przedmiotu pojawia się ważna dla nauczyciela informacja: „wiedza o kulturze wprowadza nową perspektywę i nowy język opisu dzieła sztuki jako wytworu kultury, rozumianej w sposób całościowy, interpretowanego w ujęciu komunikacyjnym i z perspektywy „użytkownika” kultury.” Ważnym elementem prowadzenia ucznia po meandrach kultury staje się więc otwieranie go na spotkanie z jej wytworami i praktykami oraz na świadome i aktywne uczestniczenie w tym specyficznym akcie komunikacyjnym. Istotne jest również to, aby sensy docierające do młodego człowieka były wartościowe pod względem wychowawczym i pozwalały mu budować i utrwalać indywidualny system wartości. Jest to możliwe wówczas, gdy dobór dwudziestowiecznych tekstów kultury, na których - zgodnie z podstawą programową – należy się skupić, będzie nie tylko trafny pod względem merytorycznym (reprezentatywne dzieła), estetycznym i poznawczym, ale także zgodny z zadaniami szkoły i celami wychowawczymi.

f) odwoływanie się do wiedzy zdobytej przez ucznia na wcześniejszych etapach edukacyjnych

W *Zalecanych warunkach i sposobie realizacji* podstawy programowej wiedzy o kulturze jej twórcy wyraźnie zaznaczyli, że: „Wiedza o kulturze stanowi zwieńczenie cyklu kształcenia artystycznego. Stąd założenie o możliwości odwoływania się nauczyciela do wiedzy dotyczącej sztuk plastycznych oraz muzyki zdobytej przez ucznia na wcześniejszych etapach edukacyjnych i położenie nacisku na dzieła dwudziestowieczne.” Jednocześnie, jak podkreśla Iwona Kurz – autorka *Komentarza do podstawy programowej* tego przedmiotu – „Wiedza o kulturze stanowi zakończenie i zwieńczenie cyklu kształcenia artystycznego. Nie sprowadza się jednak do historii sztuki, muzyki, czy plastyki. Przedmioty te proponują bowiem wąskie, artystyczne rozumienie kultury. Podstawowym celem zajęć z wiedzy o kulturze jest pokazanie szerokiego obszaru kultury, w którym żyje człowiek. Stąd zadaniem nauczyciela prowadzącego ten przedmiot nie tyle jest porządkowanie i uzupełnianie wiedzy na temat różnych dzieł, stylów i języka sztuki, ile – na podstawie wiedzy już przez uczniów nabytej – poszerzanie ich rozumienia znanych im artefaktów, zgodnie z antropologicznym rozumieniem kultury, w którym obejmuje ona całość ludzkich praktyk i wytworów (...)przedmiotem interpretacji powinny być nie tylko dzieła sztuki, lecz także np. praktyki świąteczne, zachowania codzienne oraz wytwory nieartystyczne, analizowane zwłaszcza w kontekście podstawowych wymiarów doświadczenia kultury: czasu, przestrzeni i ciała – jednym słowem, całość ludzkiego udziału w kulturze.

Uczeń szkoły ponadgimnazjalnej to osoba, która na wcześniejszych etapach swojej edukacji artystycznej spotkała się już z zagadnieniami z zakresu sztuk plastycznych oraz muzyki i zdobyła wiedzę i umiejętności, określone przez podstawę programową dla danych przedmiotów. Na pierwszym etapie edukacji wczesnoszkolnej (szkoła podstawowa: klasy I – III), w ramach nauczania zintegrowanego, zdobyła wiedzę i umiejętności w zakresie edukacji plastycznej i edukacji muzycznej, na drugim etapie edukacji (szkoła podstawowa: klasy IV – VI) – w zakresie przedmiotów: plastyka i muzyka oraz na trzecim etapie edukacji (gimnazjum) – również w zakresie plastyki i muzyki. Jednocześnie, na każdym z tych etapów kształtowała swoją estetyczną wrażliwość. Zasadne jest więc odwoływanie się w czasie lekcji wiedzy o kulturze, na czwartym etapie edukacyjnym (szkoła ponadgimnazjalna), do zdobytej wcześniej wiedzy i umiejętności uczniów w czasie omawiania zagadnień z obszaru sztuk plastycznych i muzyki, problemu przynależności kulturowej, podstawowej wiedzy dotyczącej

prawa autorskiego (ochrona własności intelektualnej), a także do doświadczeń, związanych z wypowiadaniem się na temat sztuki, poszukiwaniem i przekazywaniem informacji z wykorzystywaniem nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, z własną twórczością, kontaktem z zabytkami, spotkań z tradycją rodzinną, szkolną i lokalną, czy z różnego typu udziałem w życiu kulturalnym szkoły i środowiska lokalnego (pomocne dla nauczyciela wiedzy o kulturze może być zestawienie założonych osiągnięć ucznia, nie tylko po gimnazjum, ale po kolejnych etapach edukacji: I – IV w zakresie edukacji artystycznej, opracowane przez autora programu: *Komunikacja w kulturze* i zamieszczone w rozdziale 5).

g) podmiotowe traktowanie uczniów i partnerstwo w komunikacji

Uczeń szkoły ponadgimnazjalnej jest szczególnie wrażliwy na wszelkie przejawy uwłaczania jego godności, czy jakiegokolwiek lekceważenie go i nie może mieć wątpliwości, że jest traktowany przez nauczyciela podmiotowo. Powinien móc czuć się partnerem w rozmowie i wiedzieć, że nauczyciel szanuje go jako rozmówcę.

h) indywidualizacja pracy z uczniem: zdolnym i z trudnościami w nauce

obowiązujący akt prawny:

Rozporządzenie MEN z dnia 17 listopada 2010 roku (Dz.U. z 2010 Nr 228 poz. 1487) w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno – pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach

&2.1. „Pomoc psychologiczno - pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce polega na rozpoznawaniu i zaspakajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia, wynikających w szczególności: 1) z niepełnosprawności; 2) z niedostosowania społecznego; 3) zagrożenia niedostosowaniem społecznym; 4) ze szczególnych uzdolnień; 5) ze specyficznych trudności w uczeniu się; 6) z zaburzeń komunikacji językowej; 7) z choroby przewlekłej; 8) z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych; 9) z niepowodzeń szkolnych; 10) z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego, kontaktami środowiskowymi; 11) z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z następstwami kształcenia za granicą.” Jak wynika z treści rozporządzenia, lista uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi została rozszerzona.

➤ **praca z uczniem zdolnym**

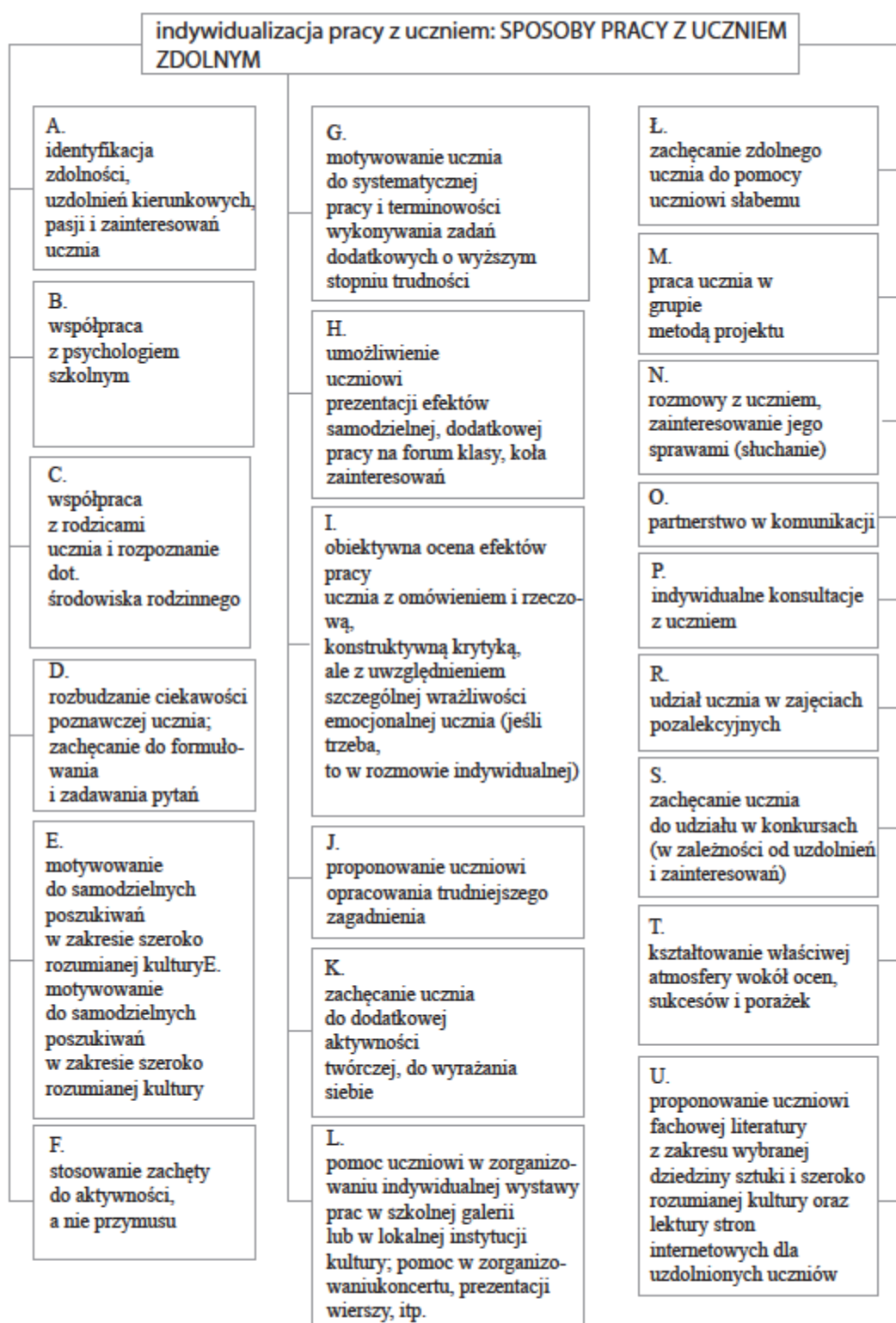
„Edukacja uczniów zdolnych to wyzwanie XXI wieku. Kultura i sztuka jest konieczna dla rozwoju jednostki, społeczeństwa i narodu, zatem kształcenie humanistów i artystów jest ważnym komponentem edukacji w rozwiniętych współczesnych społeczeństwach.”¹”

Bezpośredni wpływ na sformułowanie poniższych sposobów pracy z uczniem zdolnym miała wpływ fascynacja lekturą dwóch publikacji, które zostały wydane przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie w 2012 roku (publikacje dostępne na stronie: www.ore.edu.pl oraz w tradycyjnej formie), w ramach projektu: *Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu pracy z uczniem zdolnym*, który jest realizowany przez ministerstwo Edukacji Narodowej od 2010 roku, a przez ORE od lipca 2011 (rok szkolny 2010 / 2011 ogłoszony przez MEN - *Rokiem Odkrywania Talentów*). A oto wspomniane publikacje, przydatne dla nauczyciela każdego przedmiotu:

1. Wiesława Limont, Joanna Cieślikowska, Dominika Jastrzębska: *Zdolni w szkole, czyli o zagrożeniach i możliwościach rozwojowych uczniów zdolnych. Poradnik dla nauczycieli i wychowawców*. Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warszawa 2012.
2. Marcin Braun, Maria Mach: *Jak pracować ze zdolnymi? Poradnik dla nauczycieli i rodziców*. Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warszawa 2012.

Proponowane sposoby pracy z uczniem zdolnym przedstawia poniższy SCHEMAT 2:

¹W.Limont, J. Cieślikowska, D. Jastrzębska: *Zdolni w szkole, czyli o zagrożeniach i możliwościach rozwojowych uczniów zdolnych. Poradnik dla nauczycieli i wychowawców*. Warszawa 2012, s.17.

SCHEMAT 2: indywidulizacja pracy z uczniem: sposoby pracy z uczniem zdolnym (opracowanie: Cecylia Bielnik)

A. identyfikacja zdolności, uzdolnień kierunkowych, pasji i zainteresowań ucznia

- wnikliwa obserwacja pedagogiczna w celu rozpoznania indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia (w przypadku posiadania przez ucznia odpowiednich kompetencji – również przeprowadzenie testu zdolności i jego analiza)

„Uczniowie zdolni potrzebują edukacji dostosowanej do potencjału, możliwości ich rozwijania oraz wierzących w nich ludzi”(Joan Freeman)²

B. współpraca z psychologiem szkolnym

- ta współpraca powinna być stała i systematyczna, ponieważ szczególnie uzdolnieni uczniowie są bardziej wrażliwi emocjonalnie od innych, a ponadto często izolują się od otoczenia i mogą mieć kłopoty z zaakceptowaniem ich przez grupę rówieśniczą

C. współpraca z rodzicami ucznia (prawnymi opiekunami) i rozpoznanie dot. środowiska rodzinnego

- nauczyciel powinien dowiedzieć się, czy rodzice (prawni opiekunowie) mają świadomość jego uzdolnień i pasji, czy go wspierają w jego rozwoju, czy też jest im to obojętne, a także tego, czy uczeń nie jest przez nich przeciążany nadmiarem dodatkowych, różnorodnych zajęć pozalekcyjnych; nauczyciel powinien także zorientować się, czy sytuacja ekonomiczna rodziny ucznia i warunki mieszkaniowe pozwalają na optymalny rozwój uzdolnień i pasji, a w przypadku rozpoznania dużych deficytów w tym zakresie – zainteresować dyrekcję szkoły potrzebą podjęcia działań wspierających optymalny rozwój uzdolnień ucznia, aby ich nie zaprzepaścić

D. rozbudzanie ciekawości poznawczej ucznia; zachęcanie do formułowania i zadawania pytań

- nauczyciel powinien w taki sposób mówić o sztuce i szeroko rozumianej kulturze, aby sygnalizować obszary niezbadane, niedookreślone, niejednoznaczne, które wymagają wieloaspektowej analizy i poszukiwań odpowiedzi, czy rozwiązania problemu, obszary które niemalże czekają, aż uczeń zechce się nimi zająć

E. motywowanie do samodzielnych poszukiwań w zakresie szeroko rozumianej kultury

² Cyt. za: W. Limont, J. Cieślukowska, D. Jastrzębska: *Zdolni w szkole...*, s.17.

- rozbudzając ciekawość poznawczą (D), jednocześnie nauczyciel powinien pozytywnie zmotywować ucznia do podjęcia wysiłku w zakresie poszukiwań rozwiązania problemu, itp.

F. stosowanie zachęty do aktywności, a nie przymusu

- nauczyciel powinien pamiętać, że zdolny uczeń nie lubi przymusu, który go zniechęca do wszelkiej aktywności, nawet najbardziej dla niego atrakcyjnej i stosować zachętę do podejmowania działań

G. motywowanie ucznia do systematycznej pracy i terminowości wykonywania zadań dodatkowych o wyższym stopniu trudności

- uczeń zdolny lubi pracować w swoim tempie i bardzo często porzuca dane działanie na jakiś czas albo już w ogóle do niego nie wraca, dlatego nauczyciel powinien delikatnie przypominać mu o dodatkowym zadaniu, które przecież sam chciał wykonać i o terminie jego wykonania (kształtowanie postawy odpowiedzialności za dane słowom).

Dobrym rozwiązaniem może być również stworzenie sytuacji, w której uczeń zobowiąże się do systematycznej pracy, czy terminowego wykonania dodatkowego zadania w obecności grupy rówieśniczej³.

H. umożliwienie uczniowi prezentacji efektów samodzielnej, dodatkowej pracy na forum klasy, koła zainteresowań

- zdolny uczeń odczuwa potrzebę pochwalenia się wynikami swojej pracy i potrzebę docenienia jego wysiłku intelektualnego, czy twórczego, dlatego nauczyciel powinien mu to umożliwić, a właśnie uznanie w oczach rówieśników jest mu bardzo potrzebne, nawet jeśli nie do końca czuje się przez nich rozumiany

I. obiektywna ocena efektów pracy ucznia z omówieniem i rzeczową, konstruktywną krytyką, ale z uwzględnieniem szczególnej wrażliwości emocjonalnej ucznia (jeśli trzeba, to w rozmowie indywidualnej)

- zdolny uczeń potrzebuje życzliwych, ale jednocześnie krytycznych uwag od nauczyciela, który go rozumie, wspiera i interesują go jego pasje, zainteresowania i rozwój zdolności

J. proponowanie uczniowi opracowania trudniejszego zagadnienia

³ M. Braun, M. Mach: *Jak pracować ze zdolnymi? Poradnik dla nauczycieli i rodziców*. Warszawa 2012, s. 24.

- nauczyciel może rozwijać potencjał intelektualny ucznia, proponując mu zadanie bardziej skomplikowane, które wymaga od niego logicznego myślenia, przyjęcia oryginalnych hipotez, kojarzenia różnych, nawet z pozoru nieistotnych faktów, wnioskowania

K. zachęcanie ucznia do dodatkowej aktywności twórczej, do wyrażania siebie

- bogata osobowość, wyobrażenia zdolnego ucznia, a także silne emocje potrzebują ekspresji; warto zachęcać ucznia do aktywności twórczej i wyrażania siebie, choćby dlatego, że dzięki temu to, co czuje, co go martwi, przeraża, czy po prostu fascynuje – zmaterializuje się i zostanie poskromione, oswojone lub zaakceptowane

L. pomoc uczniowi w zorganizowaniu indywidualnej wystawy prac w szkolnej galerii lub w lokalnej instytucji kultury; pomoc w zorganizowaniu koncertu, prezentacji wierszy, itp.

- nauczyciel powinien zatroszczyć się o to, aby jego zdolny, twórczy uczeń miał swoje miejsce, w którym będzie mógł zaprezentować owoce swojej pracy; przydatna będzie rozmowa z uczniem o tym, jak wyobraża sobie taką wystawę, koncert, itp., aby ekspozycja efektów twórczych działań spełniła jego oczekiwania; uczeń powinien włączyć się w prace organizacyjne i aktywnie w nich uczestniczyć

Ł. zachęcanie zdolnego ucznia do pomocy uczniowi słabemu

- „Nieprzypadkowo już Rzymianie mawiali: „docendo discimus” („ucząc innych, uczymy się sami”. Z nowszych czasów pochodzi natomiast stwierdzenie pewnego zdolnego licealisty: „Nie do końca rozumiem ten dział, muszę **dać** z niego trochę korepetycji”⁴.”

M. praca ucznia w grupie metodą projektu

- praca w grupie metodą projektu umożliwia zdolnemu uczniowi nawiązanie poprawnych relacji z rówieśnikami, poczucie przydatności dla grupy, ma możliwość nauczania się pracy w zespole i tego, jak efektywnie współpracować (odmiana w stosunku do pracy indywidualnej), uczy się także odpowiedzialności i systematyczności i terminowości wykonywania zadań, a przede wszystkim „uczy się systematyczności bez ciągłego nadzoru.”⁵

⁴ Tamże, s. 60.

⁵ Tamże, s. 25.

Nawet jeśli ma problemy z nawiązywaniem poprawnych relacji z grupą rówieśniczą, to przecież „kontaktów społecznych także można się nauczyć.”⁶

N. rozmowy z uczniem, zainteresowanie jego sprawami (słuchanie)

- rozmowa z uczniem i umiejętność słuchania go są bardzo istotne, szczególnie w pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi; uczeń musi mieć pewność, że nauczyciela interesuje to, co się z nim dzieje, jakie ma radości, kłopoty i dylematy (intelektualne, twórcze, osobiste)

O. partnerstwo w komunikacji

- zdolny uczeń szczególnie potrzebuje poczucia, że jest dla nauczyciela partnerem do rozmowy, że nauczyciel traktuje go jak rozmówcę równego sobie, jak kogoś, kto ma dużo do powiedzenia na interesujący go temat (a najlepiej, gdy zainteresowania są wspólne).

P. indywidualne konsultacje z uczniem

- zdolny uczeń powinien mieć możliwość skorzystania z indywidualnych konsultacji z nauczycielem, gdy pracuje nad jakimś zagadnieniem i ma jakieś wątpliwości, itd.; uczeń potrzebuje świadomości, że nauczyciel chętnie poświęci mu swój czas

R. udział ucznia w zajęciach pozalekcyjnych

- nauczyciel może zaproponować uczniowi udział w zajęciach pozalekcyjnych (teatralne, plastyczne, muzyczne, literackie,...) albo przedstawić szkolną ofertę takich zajęć i poczekać, aż uczeń sam zdecyduje, w jakich zajęciach chce uczestniczyć

możliwe, że nauczyciel albo rówieśnicy zarażą go swoją pasją: „(...)szczególne znaczenie przy wyborze dziedziny zainteresowań ma dla młodych ludzi zaraźliwość pasji.”⁷

S. zachęcanie ucznia do udziału w konkursach (w zależności od uzdolnień i zainteresowań)

- nie można uczniowi narzucać udziału w żadnym konkursie, ale przekazać mu informację oraz zaproponować, żeby zastanowił się, czy chciałby wziąć udział w danym konkursie, bo podjęcie takiego wysiłku może być dla niego źródłem satysfakcji intelektualnej lub twórczej

T. kształtowanie właściwej atmosfery wokół ocen, sukcesów i porażek

⁶ Tamże, s. 48.

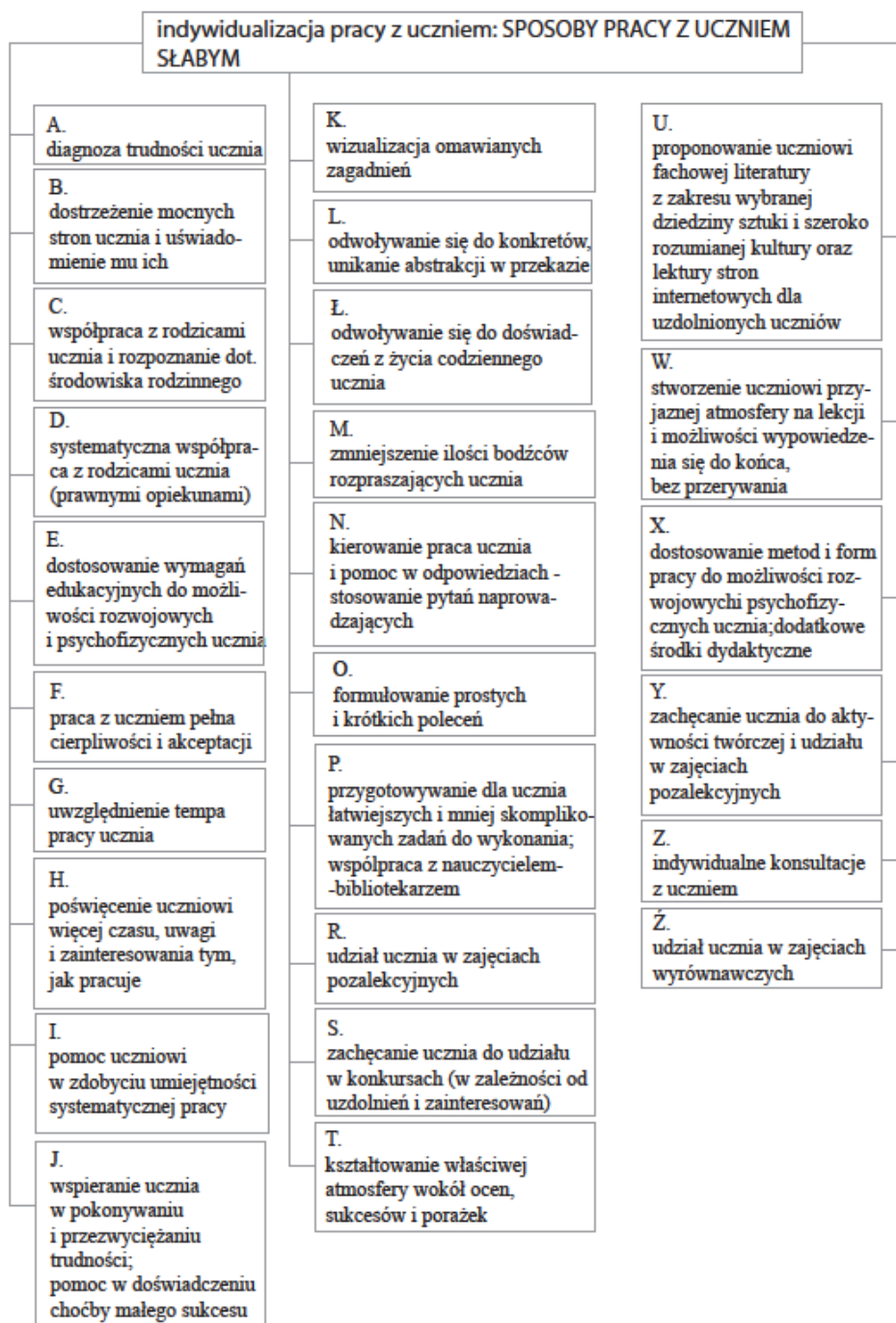
⁷ Tamże, s. 16.

- ocena ma być informacją o tym, co jest naprawdę dobrze wykonane, a co można jeszcze udoskonalić, aby uczeń odczuwał pełną satysfakcję z efektu swojej pracy;
 - sukcesy i porażki najczęściej wiążą się z udziałem w konkursach i z niewłaściwym do nich nastawieniem; nauczyciel musi umieć cieszyć się z uczniem z jego sukcesu, ale także rozmawiać o tym, co się nie udało, zwracając uwagę na to, że porażka jest czymś naturalnym i każdy, nawet geniusz może jej doświadczyć, a ponadto ważne jest podjęcie wysiłku twórczego, czy intelektualnego dla samego wysiłku i radość oraz satysfakcja, jaką można czerpać z twórczego działania
 - pomocne w radzeniu sobie ucznia z niepowodzeniami mogą być proste ćwiczenia psychologiczne, tj.: 1) „mapa życia” 2) zapisywanie miłych zdarzeń 3) „notatnik niepokojów” – ad.1) „uczeń rysuje na kartce wykres swojego życia, zaznaczając słownie/graficznie ważne wydarzenia, z których jest dumny lub zadowolony”; ad. 2) „zachęcanie ucznia do zapisywania każdego wieczoru przed snem 10 miłych i sympatycznych rzeczy, które zdarzyły mu się w ciągu dnia ad.3) „zapis zmartwień na kartce i uszeregowanie według ważności”; kartka jest odkładana do „skrzyni niepokojów” (do pudełka), kiedy uczeń chce odpocząć lub zasnąć – w „skrzyni” zmartwienia są „bezpieczne” i nie trzeba o nich myśleć⁸.
- U. proponowanie uczniowi fachowej literatury z zakresu wybranej dziedziny sztuki i szeroko rozumianej kultury oraz lektury stron internetowych dla uzdolnionych uczniów
- nauczyciel może zaproponować uczniowi sięgnięcie do konkretnych pozycji bibliograficznych, może mu np. pożyczyć własne książki, którymi dysponuje albo wskazać bibliotekę, w której ta pozycja na pewno jest dostępna; może również zaproponować uczniowi lekturę stron internetowych, przeznaczonych dla uzdolnionych uczniów, gdzie może znaleźć interesujące go informacje np. na temat aktualnie organizowanych wystaw, wykładów, lekcji teatralnych, lekcji muzealnych, spotkań w dyskusyjnym klubie filmowym, spotkań z twórcami, itp.; można zachęcić ucznia do zapoznania się z poradnikami dla uczniów zdolnych, przygotowywanymi na zlecenie MEN, ze stroną internetową Miejsce Odkrywania Talentów i innymi, np.: www.facebook.com//zdolni , <http://efs.men.gov.pl/images/stories/Materialy/KFnrD-prezentacje.pdf>

⁸ K. Śliwińska: *Psychologia w praktyce pracy z uczniem zdolnym* [w:] W. Limont, J. Cieślukowska, D. Jastrzębska: *Zdolni w szkole...*, s. 53.

➤ **praca z uczniem słabym – z trudnościami w nauce**

Proponowane sposoby pracy z uczniem słabym – z trudnościami w nauce przedstawia poniższy SCHEMAT 3:

SCHEMAT 3: indywidulizacja pracy z uczniem: sposoby pracy z uczniem słabym – z trudnościami w nauce (opracowanie: Cecylia Bielnik)

A. diagnoza trudności ucznia

- nauczyciel ma obowiązek zapoznania się z orzeczeniem poradni psychologiczno – pedagogicznej lub innej specjalistycznej poradni (o ile takie orzeczenia zostały wydane), aby zdobyć wiedzę na temat rozwoju psychofizycznego ucznia, posiadanych dysfunkcji, przebytych przez niego poważnych chorób i zdarzeń, mających wpływ na stan emocjonalny, sprawność intelektualną, motorykę, relacje społeczne,... ; powinien uwzględnić, zawarte w tych dokumentach, zalecenia specjalistów w planowaniu zindywidualizowanej pracy z uczniem i działań wspierających; ważna jest również bieżąca obserwacja pedagogiczna i towarzysząca jej refleksja

B. dostrzeżenie mocnych stron ucznia i uświadomienie mu ich

- uczeń zdolny może przeprowadzić analizę SWOT samodzielnie, natomiast uczniowi słabemu z różnymi, często bardzo poważnymi dysfunkcjami raczej trudno byłoby jej dokonać, dlatego nauczyciel – dzięki wnikliwej obserwacji pedagogicznej - powinien sam dostrzec mocne strony ucznia i uświadomić mu ich posiadanie, co na pewno zwiększy jego samoocenę i obudzi optymizm

C. stała współpraca z psychologiem szkolnym i z pedagogiem

- konieczna jest ścisła współpraca, zarówno z psychologiem szkolnym, jak i z pedagogiem, z którymi nauczyciel będzie mógł opracować Plan działań Wspierających (obecnie takie zespoły powołuje dyrektor szkoły, a w ich skład wchodzi: wychowawca ucznia, psycholog szkolny, pedagog szkolny oraz nauczyciele wszystkich przedmiotów).

D. systematyczna współpraca z rodzicami ucznia (prawnymi opiekunami)

- nawiązanie kontaktu z rodzicami ucznia (prawnymi opiekunami) i stała, systematyczna współpraca - to ważny element pracy z uczniem słabym, który dzięki temu ma poczucie, że ktoś się nim interesuje, że komuś na nim zależy; poprzez kontakt z rodzicami można również zorientować się w sytuacji rodzinnej ucznia, określić jej wpływ na trudności w nauce i podjąć działania wspierające (każdy przypadek słabego ucznia jest inny, a problemy rodzinne są dla młodego człowieka bardzo często nadmiernym obciążeniem psychicznym, z którym nie potrafi sobie sam poradzić)

E. dostosowanie wymagań edukacyjnych do możliwości rozwojowych i psychofizycznych ucznia

- nauczyciel nie powinien dostosować wymagania edukacyjnych do ucznia słabego, mającego różnego typu i wagi deficyty, ponieważ ten uczeń nie byłby w stanie im sprostać i ta sytuacja zrodziłaby w nim dodatkowe frustracje i poczucie bycia niepełnowartościowym i gorszym od rówieśników

F. praca z uczniem pełna cierpliwości i akceptacji

- nauczyciel powinien być wyjątkowo cierpliwy wobec ucznia i okazywać mu swoją pełną akceptację, aby uczeń czuł się dobrze na jego lekcjach i wiedział, że może liczyć na nauczyciela i zaufać mu

G. uwzględnienie tempa pracy ucznia

- nauczyciel powinien pamiętać o tym, aby uczeń nie odczuwał presji czasu i mógł pracować w swoim tempie (można np. dać mu więcej czasu na napisanie sprawdzianu, czy wykonanie bieżącego zadania)

H. poświęcenie uczniowi więcej czasu, uwagi, zainteresowania tym jak pracuje

- uczeń słaby szczególnie potrzebuje uwagi i zainteresowania ze strony nauczyciela oraz chce, aby nauczyciel poświęcił mu więcej czasu; czas, uwaga i zainteresowanie nauczyciela – to ważne elementy, które wpływają na dobre samopoczucie psychiczne ucznia

I. pomoc w zdobyciu umiejętności systematycznej pracy

- systematyczne ocenianie tego, co uczeń wykona, pozytywnie go zmotywuje i sukcesywnie będzie uczył się systematyczności i terminowości; ocenie szkolnej powinna również towarzyszyć pochwała tego, co udało mu się zrobić; pozostawianie jakichkolwiek prac ucznia bez oceny działa demotywująco i zniechęca ucznia do podejmowania nawet minimalnego wysiłku intelektualnego i twórczego

J. wspieranie ucznia w pokonywaniu i przezwyciężaniu trudności; umożliwienie słabemu uczniowi doświadczenia choćby niewielkiego sukcesu

- ważne, aby nauczyciel autentycznie i szczerze wspierał ucznia w pokonywaniu i przezwyciężaniu różnego typu i stopnia trudności; kiedy uczniowi uda się wykonać jakieś

zadanie intelektualne, czy twórcze albo np. sformułować plan jego wykonania, itp. (samodzielnie lub z dyskretną pomocą nauczyciela, która nie odbierze mu radości z wykonania pracy), to nauczyciel powinien uświadomić uczniowi, że to, czego udało mu się dokonać, to naprawdę COŚ i dzięki temu umożliwić uczniowi doświadczenie poczucia sukcesu i wyzwolenia pozytywnych emocji z tym związanych (nauczyciel powinien cieszyć się razem z uczniem, bo wspólne przeżywanie radości jest bardzo ważne)

K. wizualizacja omawianych zagadnień

- nawet trudniejsze zagadnienia wydadzą się uczniowi o wiele łatwiejsze, jeśli nauczyciel je zwizualizuje, ponieważ obraz jest dla ucznia bardziej czytelny, niż słowo

L. odwoływanie się do konkretów, unikanie lub zminimalizowanie abstrakcji w przekazie

- słaby uczeń ma kłopoty z abstrakcyjnym myśleniem albo w ogóle jest mu ono obce, dlatego nauczyciel powinien skoncentrować swój przekaz, kierowany do słabego ucznia, na konkretach i do konkretów się odwoływać, a abstrakcję zredukować do minimum

Ł. odwoływanie się do doświadczeń ucznia z życia codziennego ucznia

- tłumacząc jakiś problem kulturowy, nauczyciel może się odwołać do tego, co jest uczniowi znane z doświadczeń codziennego życia i w ten sposób uprzystępnąć mu przekazywane treści i pomóc mu je zrozumieć

M. zmniejszenie ilości bodźców rozpraszających ucznia

- nadmiar bodźców rozprasza, dlatego wskazany jest umiar, tym bardziej, że na niektóre bodźce nauczyciel nie ma wpływu (np. hałas dochodzący z ulicy)

N. kierowanie pracą ucznia i pomoc w odpowiedziach ustnych– stosowanie pytań naprowadzających

- pytania naprowadzające to dobry sposób na przekonanie słabego ucznia o samodzielnej odpowiedzi ustnej, czy kierowanie jego pracą właśnie za pomocą pytań pomocniczych, pełniących w tym przypadku rolę praktycznych wskazówek; uczeń jest zadowolony, ponieważ jego odpowiedź była poprawna, a według niego nauczyciel tylko trochę mu pomógł, a właściwie tylko skierował jego myślenie na właściwy tor

O. formułowanie prostych i krótkich poleceń i upewnianie się, czy uczeń je zrozumiał

- słaby uczeń tylko wtedy wykona poprawnie określone zadanie, kiedy nauczyciel w prosty sposób powie mu, co ma zrobić; nauczyciel powinien formułować proste i krótkie polecenia, a potem jeszcze upewnić się, czy uczeń dokładnie je zrozumiał

P. przygotowywanie dla ucznia zadań o mniejszym stopniu trudności – proponowanie uczniowi, aby opracował łatwiejsze, mniej skomplikowane zagadnienie, dotyczące szeroko rozumianej kultury, a także problem, którego rozwiązanie przez ucznia – samodzielnie lub z pomocą nauczyciela jest możliwe; współpraca z nauczycielem – bibliotekarzem (pomoc uczniowi w znalezieniu literatury oraz w selekcji i wyborze treści)

- nauczyciel nie musi informować ucznia, że zagadnienie, które ma opracować jest proste, czy łatwiejsze od innych, a wtedy uczeń – radząc sobie z tym zadaniem – będzie miał poczucie sukcesu, że potrafił je wykonać; współpraca z nauczycielem – bibliotekarzem, który również może wspierać ucznia i pomagać mu w znalezieniu odpowiedniej literatury i wybrać najważniejsze fragmenty

R. dodatkowe wyjaśnianie omawianych zagadnień

- jeśli jest taka konieczność albo uczeń sam prosi o dodatkowe wyjaśnienie, to nauczyciel powinien ponownie cierpliwie i jeszcze prostszym językiem wyjaśnić uczniowi to, co trudno mu pojąć i nieważne, że pozostali uczniowie już wszystko zrozumieli (w tym czasie można zaproponować pozostałym uczniom zastanowienie się nad innym problemem)

S. pomoc ucznia zdolnego

- uczeń zdolny będzie czuł się dowartościowany, a jednocześnie pożyteczny, bo przyda się słabszemu koledze, natomiast słaby uczeń będzie odczuwał radość, że zdolniejszy kolega chce mu pomóc i pomaga

T. praca w grupie

- ważne, aby nauczyciel albo „lider” grupy zaproponowali mu prostsze, łatwiejsze zadanie do wykonania; nauczyciel powinien umiejętnie i taktownie opiekować się uczniem i monitorować jego pracę

U. docenianie wysiłku intelektualnego i twórczego ucznia

- pochwała w rozmowie indywidualnej oraz na forum klasy na pewno spowoduje wzrost samooceny ucznia i zachęci go do dalszej pracy

W. stworzenie uczniowi przyjaznej atmosfery na lekcji i możliwości wypowiedzenia się do końca bez przerywania jego wypowiedzi przez nauczyciela lub przez uczniów

- uczeń słaby bardzo potrzebuje przyjaznej atmosfery na lekcji, dlatego nauczyciel powinien się zatroszczyć o jej wytworzenie i utrzymanie

- trzeba pozwolić uczniowi powiedzieć tyle, ile ma do powiedzenia na temat omawianego zagadnienia, nawet jeśli to, co mówi nie jest zbyt interesujące, czy specjalnie wartościowe pod względem merytorycznym, ponieważ uczeń chce mieć poczucie, że mówił coś ważnego, a inni go słuchali

X. dostosowanie metod i form pracy do możliwości rozwojowych i psychofizycznych ucznia oraz wykorzystanie dodatkowych środków dydaktycznych, jeśli zaistnieje taka potrzeba stwarzanie przyjaznej atmosfery

- np. burza mózgów, mapa skojarzeń, argumenty za i przeciw, wizualizacja, odgrywanie ról; praca w grupach ze zdolniejszymi uczniami; dodatkowe plansze pogładowe, prostsze prezentacje multimedialne przygotowane specjalnie dla ucznia / uczniów z trudnościami w nauce, indywidualne karty pracy

Y. zachęcanie ucznia do aktywności twórczej i udziału w zajęciach pozalekcyjnych

- aktywność twórcza pozwala uczniowi na wyrażenie radości, pozbycie się negatywnych emocji, otwarcie się na drugiego człowieka, ... a zajęcia pozalekcyjne mogą rozbudzić zainteresowania ucznia, np. przedstawieniem szkolnym, dekoracją, itp. albo po prostu spotkaniem się z grupą rówieśników poza lekcją i wspólną pracą twórczą (uczeń może sam zgłosić, jaką rolę chciałby odegrać, jaki element dekoracji wykonać, a nauczyciel powinien go pochwalić i zachęcić do wykonania zadania albo pomóc mu, jeśli będzie trzeba

Z. indywidualne konsultacje z uczniem

- uczeń słaby potrzebuje indywidualnego kontaktu z nauczycielem, aby mieć pewność, że nauczyciel skupia się na nim i na jego problemach; potrzebuje także rozmowy na temat jego spraw osobistych, czy sytuacji rodzinnej i nauczyciel powinien uważnie słuchać tego, co uczeń mówi, bo często w jego wypowiedziach można znaleźć klucz do tego, w jaki sposób mu pomóc

Ż. udział ucznia w zajęciach wyrównawczych w czasie pozalekcyjnym

- na zajęciach wyrównawczych nauczyciel może pomóc uczniowi w uzupełnieniu zaległości, które powstały z powodu nieobecności w szkole albo np. pomóc uczniowi w przygotowaniu się do sprawdzianu

wybrane propozycje bibliograficzne dla nauczyciela:

J. Brophy: *Motywowanie uczniów do nauki*. PWN. Warszawa 2002.

M. Harmin: *Duch klasy: jak motywować uczniów do nauki*. Centrum Edukacji Obywatelskiej. Warszawa 2004.

B. L. McCombs: *Uczeń trudny: jak skłonić go do nauki*. WSiP. Warszawa 1997.

B. Łuczak: *Niepowodzenia w nauce*. Poznań 2000.

L. Falkowska – Winker: *Spójrzmy przyjaźnie na trudnego ucznia*. „Edukacja i Dialog” 6/2003, s. 51 – 56.

M. Kowalewska: *Dysfunkcje w szkole*. „Wychowawca” 9 / 2003, s.8.

i) stosowanie różnorodnych metod, technik , form pracy z uczniem

Często się zdarza, że „nuda jest rodzajem próżni uruchamiającej ciekawość⁹”, więc w pewnym sensie - może być czymś pozytywnym, ale na pewno nie w czasie trwania lekcji, tym bardziej wiedzy o kulturze – przedmiotu, który jest zwieńczeniem edukacji artystycznej. Monotonia nie sprzyja twórczej atmosferze i spotkaniu z kulturą w jej szerokim, antropologicznym ujęciu. Dlatego różnorodność stosowanych metod, technik i form pracy z uczniem powinna być wyróżnikiem tych zajęć. Oczywiście, należy pamiętać o tym, że metodą zalecaną w *Komentarzu* do podstawy programowej tego przedmiotu jest projekt i to on przede wszystkim powinien być główną metodą pracy z uczniem. Można jednak tak zaplanować lekcje, aby także na inne, nowoczesne metody wygospodarować nieco czasu z tej niewielkiej liczby godzin, przeznaczonych na realizację podstawy programowej. Ponadto, nauczyciel może wyposażyć uczniów w niezbędną wiedzę na temat choćby niektórych metod, technik i form pracy i proponować, aby wykorzystali je, zwiększając efektywność zespołowej pracy nad danym, krótkoterminowym projektem. Tego typu wiedza i umiejętności mogą się uczniom przydać w dorosłym życiu zawodowym.

Pośród różnorodnych metod, technik i form pracy z uczniem istnieje bardzo wiele ich rodzajów, a wśród nich są te najbardziej znane - tradycyjne i takie, w których stosuje się

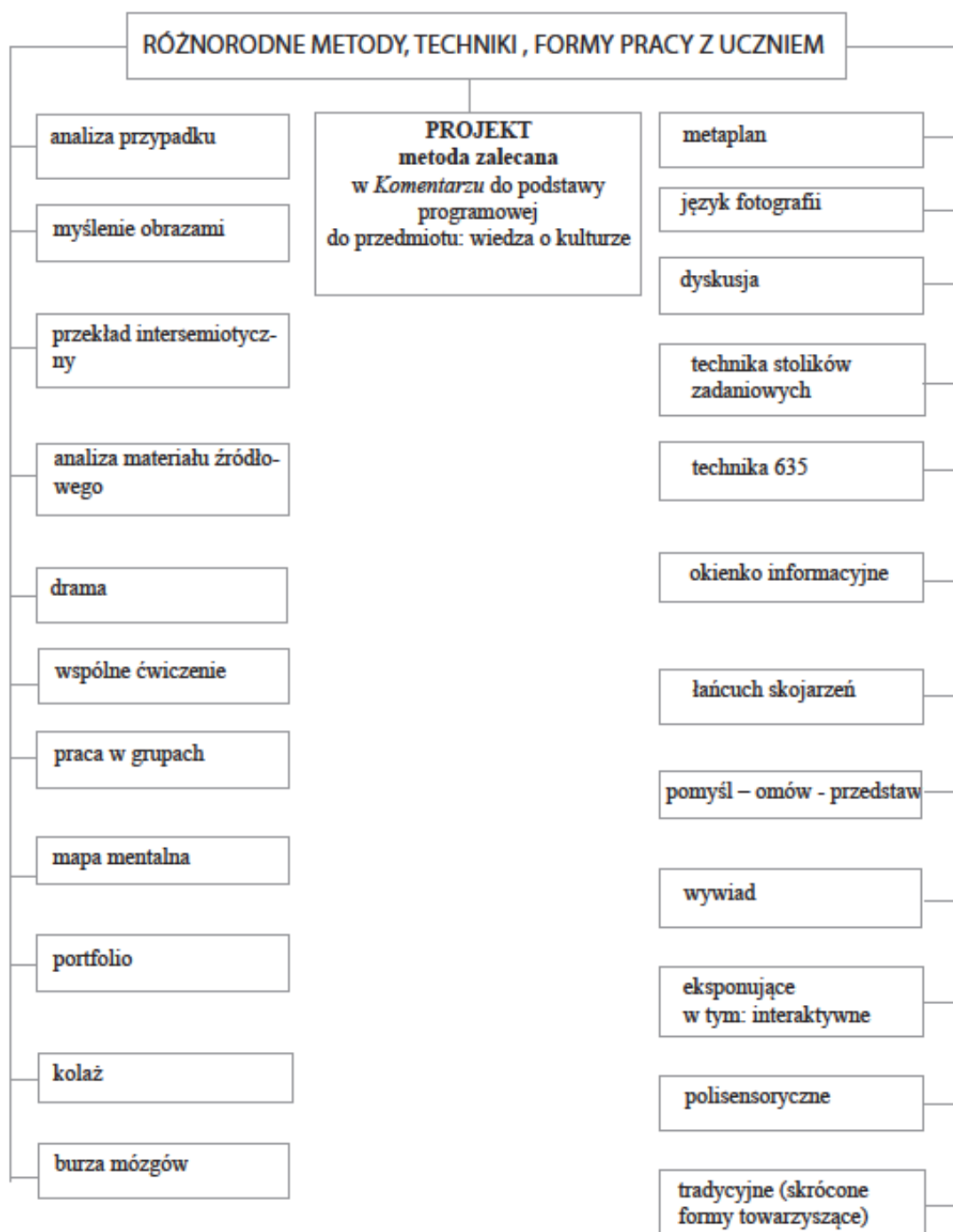
⁹ M. Braun, M. Mach: *Jak pracować ze zdolnymi?*... , s.32.

atrakcyjne i nietypowe bodźce, metody eksponujące – także w najbardziej nowoczesnej, interaktywnej wersji, metody praktyczne, metody aktywizujące, metody kształcące umiejętności ponadprzedmiotowe, metody przydatne i użyteczne, metody motywujące do pracy, metody rozwijania sprawności umysłowych i planowania własnej pracy, metody wizualizacji, metody przekładu intersemiotycznego, metody twórczego rozwiązywania problemów, metody hierarchizacji, a także metody polisensoryczne i metody ewaluacyjne.

Konkretne metody, techniki i formy pracy z uczniem najczęściej wpisują się w kilka z wymienionych wyżej rodzajów, a ich zastosowanie na lekcjach nie tylko pozwala nauczycielowi zrealizować podstawę programową, ale jednocześnie czyni zajęcia atrakcyjnymi, a co najważniejsze – aktywizuje uczniów, wyzwala w nich radość uczenia się i motywuje do podejmowania intelektualnego i twórczego wysiłku.

A oto przykłady metod, technik i form pracy z uczniem, których zastosowanie – w określonym przez nauczyciela wymiarze ilościowym i czasowym - proponuje program: *Komunikacja w kulturze*, aby osiągnąć zamierzone cele kształcenia i wychowania

Proponowane metody, techniki, formy pracy z uczniem na lekcjach wiedzy o kulturze przedstawia poniższy SCHEMAT 4:

SCHEMAT 4: różnorodne metody, techniki, formy pracy z uczniem na lekcjach wiedzy o kulturze (opracowanie: Cecylia Bielnik)

- **PROJEKT** – metoda zalecana w *Komentarzu do podstawy programowej przedmiotu wiedza o kulturze* jako „**najlepszy sposób organizacji pracy podczas zajęć wiedzy o kulturze**”

Ze względu na to, że jest to metoda zalecana, warto zacytować słowa Iwony Kurz, zawarte w *Komentarzu*, które na pewno przekonają nauczyciela wiedzy o kulturze do jej systematycznego stosowania:

„Wszystko to zmierza do kategorii projektu jako najlepszego sposobu organizacji pracy podczas zajęć z wiedzy o kulturze. Projekt, forma utrwalaona już w praktyce szkolnej, może być skupiony wokół określonego dzieła lub gatunku, badanego w różnych, najszerzych aspektach lub wokół pojęcia czy tematu dotyczącego wybranych praktyk i wytworów kultury (np. wesele – sens kulturowy tego wydarzenia, historia jego motywu w kulturze polskiej, współczesne praktyki weselne, dzieła artystyczne odwołujące się do tego motywu; pozwala to na jednocześnie wprowadzenie szerokiego rozumienia kultury i – na przykład – pojęć z dziedziny języka filmu). Jednocześnie projekt – poza procesem pozyskiwania i porządkowania informacji (funkcja poznawcza) – ma istotny wymiar praktyczny, ponieważ wiąże się ze stworzeniem zapisu efektu tych działań. Czy będzie to prezentacja, czy – bardziej efektowna forma blogu lub strony www (wszystkie one są łatwe technicznie dzięki narzędziom standardowo dostępnym w oprogramowaniu komputerowym lub w sieci), będzie ona zmuszała do refleksji nad tymi formami medialnymi – i to refleksji prowadzonej w praktyce. Dzięki temu w ramach projektu dokonuje się integracja różnych poziomów poznawczych. Wreszcie, forma projektu stanowi również sposób na przekroczenie skromnych ram czasowych przedmiotu.”

Podsumowując, **projekt**:

- metoda zalecana w *Komentarzu do podstawy programowej*
- metoda utrwalaona w praktyce szkolnej
- może być skupiony wokół dzieła lub gatunku
- może być skupiony wokół pojęcia lub tematu dot. praktyk lub wytworów kultury
- poznawcza wartość projektu: pozyskiwanie i porządkowanie informacji
- praktyczna wartość projektu: zapis efektu działań
- wymaga zapisu efektu działań, np. w formie prezentacji multimedialnej, blogu, strony www

- zmusza do szczególnie wartościowej, bo dokonującej się w praktyce, refleksji nad formami medialnymi
- pozwala na integrację różnych poziomów poznawczych
- wykorzystuje współczesne osiągnięcia techniki
- to doskonały „sposób na przekroczenie skromnych ram czasowych przedmiotu”

➤ analiza przypadku

Uczeń może zapoznać się z konkretnym artefaktem, a następnie pozyskiwać o nim dodatkowe informacje, dokonać ich analizy, znaleźć problem, interpretować go i próbować rozpatrywać wieloaspektowo. Stosując tę metodę można analizować i interpretować różne wytwory kultury i praktyki kulturowe oraz kształtować pozytywne postawy wśród uczniów, dotyczące poprawnej komunikacji, opartej na szacunku dla rozmówcy, który ma prawo mieć inny, indywidualny punkt widzenia.

➤ myślenie obrazami

Uczeń doskonali umiejętność w zakresie percepcji dzieła sztuki poprzez obserwację obrazu, rysunku, rzeźby, płaskorzeźby, grafiki, czy plakatu. Oglądając slajdy lub reprodukcje angażuje zmysł wzroku i koncentruje się na szczegółach. Nauczyciel umiejętnie kieruje tą aktywnością uczniów, ale nic nie sugeruje, ani nie narzuca im żadnych rozwiązań. Podsuwa uczniom pytania lub polecenia, które pozwalają uczniom skupić się na detalach dzieła sztuki, znaleźć symbole, aluzje i wpisane w dzieło konteksty kulturowe. Stosując tę metodę uczeń świadomie odbiera bodźce wzrokowe, doskonali umiejętność percepcji dzieła sztuki i percepcji w ogóle. Jest to jednocześnie dobre ćwiczenie na koncentrację. Uczeń doskonali również umiejętność ustnej wypowiedzi na temat dzieła sztuki i funkcjonalnego wykorzystania pojęć z zakresu danej dziedziny sztuki. Ma również możliwość wymiany spostrzeżeń oraz udziału w dyskusji.

➤ przekład intersemiotyczny

Znak (z języka greckiego: ‘semeion’) wyraża kod kultury i służy do porozumiewania się. W przekładzie intersemiotycznym dokonuje się zamiana jednego systemu znaków. To właściwie rekonstrukcja pierwotnego tekstu kultury, która zachowuje jego podstawową ideę, a jednocześnie – dzięki nowemu tworzywu – uwydatnia tę ideę, czyniąc ją bardziej wyrazistą. Jest to metoda, która angażuje różne zmysły, zarówno w przekładzie wizualnym,

dźwiękowym, jak i ruchowym. Doskonali umiejętność tworzenia i odczytywania niewerbalnych kodów i przełamywania barier językowych. Może pomagać uczniom w twórczym wyrażaniu siebie oraz w nawiązywaniu poprawnych relacji interpersonalnych i komunikacyjnych w przypadku wspólnego działania w grupie, która takiego przekładu dokonuje.

➤ analiza materiału źródłowego

Uczeń, analizując dany tekst źródłowy (np. artykuł, recenzja, wypowiedź krytyczna, ...), doskonali umiejętność samodzielnego poszukiwania informacji, ich selekcji i hierarchizacji i krytycznej oceny. Pozwala także na wykorzystanie np. kontekstu społecznego, czy psychologicznego do wieloaspektowej interpretacji odczytanych treści.

➤ „ślady twojego myślenia”

Jest metodą indywidualną i może być stosowana jako metoda towarzysząca analizie materiału źródłowego, omówionej powyżej. Uczeń, czytając samodzielnie materiał źródłowy, jednocześnie opatruje tekst piktogramami (na marginesie), które odpowiadają jego odbiorowi poszczególnych fragmentów tekstu, np.: (X) ważne, muszę to zapamiętać, (?) tego nie rozumiem, (-) z tym się nie zgadzam, (o!) zupełnie inaczej, niż dotychczas. Można także zaproponować uczniowi, aby wykazał się inwencją twórczą i zastosował swoje indywidualne piktogramy, które mogą odzwierciedlać jeszcze inne elementy, związane z odbiorem analizowanego materiału źródłowego.

➤ drama

Pozwala uczniowi doświadczyć prawdziwych emocji w wyimaginowanym świecie. Zastosowanie tej metody, np. umożliwia przeżywanie problemów innych ludzi (np. mniejszości narodowych i osób, które nietolerancyjne jednostki odrzucają bez powodu, izolują je). Uczeń powinien mieć możliwość mówienia o tym, co czuł, co rozumiał i czego się nauczył. Drama pozwala również na poszukiwanie własnego rozwiązania omawianego problemu, a przede wszystkim kształtuje empatię.

➤ praca w grupach

Uwzględnia różne poziomy wiedzy, umiejętności i uzdolnień uczniów, a dzięki temu umożliwia indywidualizację pracy. Doskonali umiejętność współpracy w zespole. Kształtuje

postawy odpowiedzialności za siebie i innych. Uczy szacunku do pracy własnej i innych ludzi. Pozwala na doskonalenie umiejętności interpersonalnych i komunikacyjnych. Uczy poprawnej organizacji pracy i terminowości jej wykonania. Doskonali umiejętność kreatywnej i efektywnej pracy w grupie zadaniowej. Uczy odczuwania satysfakcji i radości ze wspólnego sukcesu.

➤ mapa mentalna (inaczej: mapa myślowa, mapa skojarzeń)

Umożliwia wizualizację omawianego zagadnienia w zakresie szeroko rozumianej kultury, a więc jego uprzystępnienie wszystkim uczniom za pomocą schematu, rysunku, prostego układu haseł, symboli, czy uproszczonej ilustracji. W centralnym punkcie mapy myśli należy umieścić główne hasło (można je wpisać w koło, kwadrat, elipsę, ...), a do niego (np. w układzie „promienistym”) dopisać odnośniki, ujęte w słowa – klucze. Struktura mapy mentalnej może być mniej lub bardziej rozbudowana, w zależności od potrzeb i możliwości uczniów. Można też wprowadzić kilka map mentalnych o zróżnicowanym stopniu trudności oraz ukazujących różne aspekty tego samego zagadnienia. Uczniowie mogą naradzić się w grupie, jak je zinterpretować lub dokonać samodzielnej prezentacji wybranej mapy mentalnej

➤ portfolio

Ta metoda uwzględnia różne poziomy wiedzy, umiejętności i uzdolnień uczniów oraz różne style uczenia się. Efekt pracy każdego ucznia ma postać teczki – tradycyjnej (papierowej) lub elektronicznej (e – portfolio). Polega na tym, że uczeń 1) zbiera i gromadzi materiały, które w różny sposób dokumentują np. jego osiągnięcia twórcze albo na 2) zbiera i gromadzi materiały na podany temat. W pierwszym przypadku – uczeń pracuje w swoim tempie, wykazując się rzeczowością i kreatywnością w sposobie dokumentowania osiągnięć; zgłasza nauczycielowi, kiedy chciałby zaprezentować swoje portfolio. Natomiast w drugim przypadku – trzeba ustalić: zasady, czas pracy, rodzaj (rodzaje) gromadzonych materiałów oraz kryteria oceniania wykonanej pracy. W ustalonym wspólnie terminie każdy uczeń prezentuje swoje portfolio, które jest oceniane, zgodnie z podanymi wcześniej kryteriami.

➤ kolaż

Pracując w grupach, uczniowie podejmują aktywność twórczą i mają możliwość wyrażenia siebie, wykorzystując różnorodne tworzywo, tj.: wycinki z gazet, papier kolorowy, bibuła, fotografie, kawałki materiału, piórka, słoma, itd. Opracowuje się wspólnie wstępną

koncepcję pracy, a następnie tworzy się plastyczną kompozycję na brystolu, kartonie lub dużym arkuszu szarego papieru, zaznaczając swoją indywidualność i inwencję twórczą, która modyfikuje przyjęte założenia, ale nie niszczy idei. Każda grupa prezentuje swoją pracę plastyczną, a pozostałe grupy mogą zadawać pytania, mówić osiom odbiorze i w ten sposób powstaje twórczy dialog. Należy pomyśleć o wyeksponowaniu prac w pracowni albo poza nią – na korytarzu szkolnym lub w innej ogólnodostępnej sali.

➤ burza mózgów

Doskonali umiejętność kreatywnej pracy. Umożliwia podanie i zebranie dużej ilości skojarzeń, pomysłów i rozwiązań w krótkim czasie. Można wcześniej przygotować i wyeksponować plakat z zasadami. Burza mózgów ma przebieg etapowy: I etap – wytwarzanie pomysłów; II etap - ocena i analiza zgłoszonych pomysłów; III etap – praca nad zastosowaniem pomysłów w praktyce.

➤ metaplan

Ta metoda umożliwia prowadzenie dyskusji, którą można określić jako graficznie – plakatową. Poszczególne grupy pracują nad jednym problemem. Rozważają go, zwracając uwagę na to „jak jest”, „jak być powinno” i „dlaczego jest, jak jest”. Różnokolorowe małe karteczki (tyle kolorów ile grup) służą do identyfikacji „głosu” grupy na wspólnym plakacie. Młodzież może doskonalić umiejętność przedstawiania własnych poglądów na dany temat oraz stanowiska grupy, z którą współpracuje. Może także uczyć się krytycznego patrzenia na daną sytuację, zaistniałą w szeroko rozumianej kulturze oraz jej obiektywnej oceny i formułowania konstruktywnych wniosków na dany temat.

➤ język fotografii

Metoda polega na przygotowaniu przez uczniów lub nauczyciela zestawu (kilku zestawów)fotografii, związanych z określonym zagadnieniem. Uczniowie wybierają te, które najbardziej kojarzą się z danym tematem. Można wprowadzić dodatkowe polecenia, np.: wybierz te, które podarowałbyś rodzicom; wybierz te, które – wg Ciebie – rodzice podarowaliby Tobie; wybierz te, o których chciałbyś porozmawiać. Każdy uczeń prezentuje wybrane fotografie i argumentuje swój wybór.

➤ dyskusja

Umożliwia doskonalenie umiejętności interpersonalnych i komunikacyjnych i kształtowanie umiejętności w zakresie sztuki dyskusji. Tradycyjna forma jest rodzajem rozmowy, w której uczniowie wymieniają swoje poglądy na dany temat, przedstawiają swoje stanowiska, formułują opinie, przedstawiają argumenty, dbając o ich rzeczowość. Warto pamiętać o jej trzech etapach: I etap – sprecyzowanie tematu przez nauczyciela, określenie reguł i czasu przeznaczonego na dyskusję; II etap – dopuszcza swobodny tok dyskusji; III etap – porządkowanie poglądów, stanowisk; IV etap – określenie listy spraw, które nadal pozostały otwarte; podsumowanie przebiegu dyskusji.

➤ drzewko decyzyjne

Jest graficznym zapisem analizy podejmowania decyzji. „Pień” to miejsce na wpisanie problemu, „gałęzie” – miejsce wpisywania możliwych rozwiązań problemu, a „korona” – miejsce zapisu dobrych i złych konsekwencji podjęcia danej decyzji.

➤ wspólne ćwiczenie

Uczniowie pracują na lekcji w parach. Wykonują wspólnie jakieś ćwiczenie, dzieląc się rolami, np. jedna osoba czyta polecenia, a druga zapisuje odpowiedzi, które uczniowie wcześniej wspólnie ustalili (brak zgodności co do jednej wspólnej odpowiedzi wymaga zapisu dwóch wersji).

➤ technika stolików zadaniowych

Wiąże się z podziałem klasy na grupy. Stosowana jest przy realizacji skomplikowanych zadań, które wymagają dobrej organizacji pracy, jej zaplanowania i rozłożenia w czasie (np. projekt). Ustala się składy grup, lidera grupy, osoby odpowiedzialne za realizację zadań częściowych na danym etapie pracy, terminy realizacji poszczególnych etapów pracy.

➤ technika 635

Ta technika pracy z uczniem polega na tym, że sześć osób wpisuje na formularzach po trzy pomysły na rozwiązanie tego samego problemu. Pięciokrotnie podaje się formularz z wpisanymi pomysłami sąsiadowi z lewej strony. Następnie każda z sześciu grup – na karcie ćwiczeń – zapisuje trzy wspólnie ustalone rozwiązania problemu (wpisuje je w ponumerowane pola). Czas wykonania ćwiczenia: 6 minut. Na hasło „start” przekazuje się

uzupełnione karty ćwiczeń w kierunku zgodnym z ruchem wskazówek zegara, Wymiana kart jest pięciokrotna. Uczniowie prezentują pomysły, oceniają je i wybierają spośród nich najbardziej możliwe do realizacji.

➤ okienko informacyjne

Jest to forma twórczej notatki. Arkusz papieru dzieli się pisakiem (markerem, kredką) na cztery części (okienka). W pierwsze „okienko” wpisuje się hasło (dotyczące wytworów i praktyk kulturowych -w przypadku zajęć z wiedzy o kulturze), którym chcemy się zająć, zrozumieć, zapamiętać i utrwalić, w drugie „okienko” wpisuje się różne definicje tego hasła, znalezione w różnych źródłach informacji, a trzecie „okienko” jest miejscem na wpisanie np. metaforycznego znaczenia tego wyrazu (hasła), żartu językowego, rebusu, rysunku, karykatury, czy scenki z komiksu, które kojarzą się z hasłem głównym.

➤ łańcuch skojarzeń

To również forma notatki, wykonanej na arkuszu papieru A 4 lub A 3. Uczniowie otrzymują łańcuch z pustymi ogniwami, które wypełniają połączonymi terminami, dotyczącymi danego tematu, zagadnienia, danej dziedziny sztuki, praktyk kulturowych, ... oraz skojarzeniami z hasłem lub tematem.

➤ „pomyśl – omów – przedstaw”

Ta metoda to raczej rodzaj działania, które polega na zachęcaniu uczniów przez nauczyciela, np. do zabrania głosu w dyskusji. Nazwa tej metody to jednocześnie precyzyjna i prosta instrukcja, którą uczeń otrzymuje od nauczyciela i

➤ wywiad

Jest metodą, która w sposób praktyczny rozwija umiejętności interpersonalne, językowe i komunikacyjne. Wywiad przydaje się zarówno na etapie przygotowywania przez grupę danego zagadnienia metodą projektu, jak również może być częścią lekcji, na którą dana grupa zaprosiła gościa, z którym przeprowadzi wywiad „na żywo” lub przedstawi zapis tej rozmowy w formie nagrania dźwiękowego, czy krótkiego filmu.

- eksponujące, w tym: interaktywne (pokaz, film, nagranie, prezentacja multimedialna, programy komputerowe)

Są to metody atrakcyjne dla ucznia, ponieważ są integralnie związane z bliską nastolatкови rzeczywistością, w której funkcjonuje, sposobem, w jaki komunikuje się ze światem oraz czytelnym dla niego przekazem multimedialnym.

- polisensoryczne

Angażują różne zmysły i umożliwiają wykorzystanie różnych rodzajów inteligencji, ruchu i technologii komputerowej. Można powiedzieć, że mają specyficzny, ludyczny charakter i może dlatego kreatywny nauczyciel może przy ich zastosowaniu wzbudzić w uczniach radość z uczenia się.

- tradycyjne (skrócone formy towarzyszące)

Nowoczesność edukacji nie oznacza konieczności całkowitej rezygnacji z tradycyjnych metod pracy z uczniem (np. : wykład, prelekcja, pogadanka), ale ich ograniczenie. W skróconej formie mogą przecież uzupełniać metody aktywizujące, stając się przydatnymi metodami towarzyszącymi.

- barometr nastrojów

Jest to metoda ewaluacyjna, którą można stosować po każdych zajęciach wiedzy o kulturze. Kilka minut przed końcem lekcji nauczyciel przekazuje uczniom kartkę A4 z wydrukowaną tabelą, która ma trzy kolumny i ilość wierszy, która odpowiada liczbie uczniów w danej klasie. W odrębnym wierszu na górze tabeli znajdują się trzy piktogramy, które ilustrują samopoczucie ucznia po każdej lekcji poprzez zaznaczenie kropki pod odpowiednim piktogramem (uczniowie mogą sami zaproponować, jakie to będą piktogramy). Barometr nastrojów może być rodzajem anonimowej ankiety ewaluacyjnej, chyba że uczniowie zdecydują inaczej, to wówczas będzie mógł zastanowić się nad indywidualnymi nastrojami uczniów i w jakimś stopniu poznać ich przyczynę.

wybrane propozycje bibliograficzne dla nauczyciela:

Brejnak A.: *Metaplan – skuteczna dyskusja jako efekt aktywnej metody komunikowania się*. Warszawa 1995.

Brudnik E., Moszyńska A.: *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie – przewodnik po metodach aktywizujących*. Kielce 2000.

Pankowska K.: Edukacja poprzez dramę. Warszawa 1997.

j) wykorzystywanie różnych środków dydaktycznych:

- podręcznik wiedzy o kulturze: M. Bokiniec, B. Forysiewicz, J. Michałowski, N. Mrozowski – Nastrożna, G. Nazaruk, M. Sacha, G. Świętochowska: *Spotkania z kulturą. Podręcznik do wiedzy o kulturze dla liceum i technikum*. Warszawa 2011 (tradycyjny i e –book) -lub inny, wybrany przez nauczyciela spośród dwóch pozostałych aktualnie dopuszczonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej do użytku szkolnego
- inne pozycje książkowe, na przykład:
 - *Słownik mitów i tradycji kultury* Władysława Kopalińskiego. Warszawa 1985.
 - *Słownik symboli* Władysława Kopalińskiego. Warszawa 1990.
 - *Słownik sztuk pięknych* Fritza Winzera. Katowice 2000.
 - *O sztuce nowej i najnowszej. Główne kierunki artystyczne w sztuce XX i XXI wieku* Anity Włodarczyk – Kulak i Maurycego Kulaka. Warszawa – Bielsko Biała 2010.
 - *Design XX wieku. Główne nurty i strategie we współczesnym designie* Lakshmi Bhaskaran’a
 - *Polska sztuka stosowana XX wieku* Ireny Huml. Warszawa 1978.
 - *D.E.S.I.G.N. Domowy Elementarz Sprzętów i Gratów Niecodziennych* Ewy Solarz. Warszawa 2010.
 - *Moda. Metki. Obcasy. Dżinsy. Adidasy* Katarzyny Świeżak. Warszawa 2011.
 - *Słownik pojęć i tekstów kultury* pod redakcją L. Szczęsnej. Warszawa 2002.
 - *Słownik szkolny. Malarze, rzeźbiarze, architekci*. Praca zbiorowa. Warszawa 1993.
 - *Architektura. Dlaczego jest, jaka jest* Andrzeja Basisty. Kraków 2000.
 - *Ruch nowoczesny w architekturze* Charles’a Jencks’a. Warszawa 1987.
 - *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Pojęcia i problemy wiedzy o kulturze* pod redakcją A. Kłoskowskiej. Wrocław 1981.
 - *Encyklopedia muzyki rozrywkowej* Wacława Panka. Warszawa 2000.
 - *Beaty. Rymy. Życie. Leksykon muzyki hip – hop*. 2005.
 - *Słownik współczesnego teatru. Twórcy, teatry, teorie* Małgorzaty Semil i Elżbiety Wyśniewskiej. Warszawa 1980.
 - *Kino. Leksykon PWN* pod redakcją K. Damm i B. Kaczorowskiego.
 - *Język filmu* Jerzego Płażewskiego. Warszawa 2008.

- *Film – wideo – multimedia. Sztuka ruchomego obrazu w erze elektronicznej* Ryszarda w. Kluszczyńskiego. Kraków 2002.
 - *Encyklopedia muzyki* pod redakcją A. Chodkowskiego. Warszawa 2001.
 - *Taniec*
 - *Język na sprzedaż* Jerzego Bralczyka. Warszawa 1999.
 - *Słownik wydarzeń, pojęć i legend XX wieku* Władysława Kopalińskiego. Warszawa 1999.
 - *Słownik terminów teatralnych* Patrice’a Pavis’a. Wrocław 2002.
 - *Fotografia jako sztuka współczesna* Charlotte Cotton. Kraków 2009.
 - *Fotografia – mowa ludzka* Urszuli Czartoryskiej. Gdańsk 2006.
 - *Język nowych mediów* Lev Manovicha. Warszawa 2006.
 - *Homo players. Strategie odbioru gier komputerowych* Dominiki Urbańskiej – Galanciak. Warszawa 2009.
 - *Intermedialność w kulturze końca XX wieku* pod redakcją A. Gwoźdźcia, S. Krzemień – Ojak. Białystok 1998.
 - *Społeczeństwo informacyjne. Cyberkultura. Sztuka multimedialna* Ryszarda W. Kluszczyńskiego. Kraków 2002.
 - *Wartości w świecie konsumpcji* Lesława Hostyńskiego. Lublin 2006.
 - *Słownik języka polskiego PWN* pod redakcją Elżbiety Sobol. Warszawa 2002.
- Wystarczy, że chociaż kilka z zaproponowanych pozycji bibliograficznych znajdzie się w tej **podręcznej bibliotece „człowieka kultury”**.
- multimedialne słowniki, dotyczące różnych dziedzin sztuki i praktyk kulturowych
 - prezentacje multimedialne na temat sztuki, tradycji, zachowań itp., mające wartość edukacyjną i wychowawczą
 - nagrania dwudziestowiecznych utworów muzycznych na płytach CD, filmy edukacyjne na płytach CD lub DVD
 - plansze poglądowe, dotyczące analizowanych na lekcjach zagadnień z zakresu szeroko rozumianej kultury
 - artykuły biurowe: duże arkusze szarego papieru, pisaki lub markery, glinka do mocowania papieru
 - ekran
 - sprzęt komputerowy (najlepiej z dostępem do Internetu), rzutnik multimedialny z nagłośnieniem, odtwarzacz płyt CD

k) systematyczne wykorzystywanie nowoczesnej technologii informacyjnej i komunikacyjnej

Uczniowie systematycznie doskonalą dwoje umiejętności informacyjno – komunikacyjne. Przygotowując się do lekcji (pracując indywidualnie i w grupach), poszukują materiałów na dany temat, wykorzystując różne źródła informacji (opracowania naukowe z biblioteki, poszukując w tradycyjnych katalogach lub wykorzystując program komputerowy, dostępny w wielu bibliotekach miejskich i szkolnych, zasoby Internetu, e-słowniki, ...; kontakt z kompetentnymi osobami za pomocą poczty elektronicznej, rozmowy telefoniczne, rozmowy na internetowym forum dyskusyjnym, rozmowy na GG, przesyłanie i odbiór informacji za pomocą fax-u, wywiady, robienie zdjęć z wykorzystaniem cyfrowych aparatów fotograficznych lub aparatów w telefonach komórkowych, kręcenie krótkich filmów z wykorzystaniem amatorskiej kamery lub kamery w telefonie komórkowym, przygotowywanie prezentacji multimedialnych, stron internetową lub blogów), gromadzą je, przeprowadzają selekcję i dokonują wyboru najbardziej wartościowych i przydatnych do omówienia danego zagadnienia. Na lekcji prezentują efekty swojej pracy: przekaz słowny i wizualny, wykorzystując komputer, odtwarzacz CD, rzutnik multimedialny, czy telewizor.

l) stwarzanie atrakcyjnych – ciekawych, intrygujących i wychowawczo wartościowych sytuacji dydaktyczno – wychowawczych

Realizacja tego założenia zależy od wyobraźni i inwencji nauczyciela, który – wykorzystując swoje twórcze pomysły i doświadczenie pedagogiczne – lub korzystając z już gotowych i sprawdzonych – nie dopuści do tego, aby do zajęć z wiedzy o kulturze, prowadzonych przez niego, wdarła się destrukcyjna i demotywuująca nuda. Należy oczywiście pamiętać o walorach wychowawczych sytuacji, które chce się zaaranżować w czasie lekcji.

m) stwarzanie możliwości uczestniczenia uczniów w różnych sytuacjach komunikacyjnych, wymagających od niego stosowania językowego savoir – vivre'u, adekwatnego do sytuacji, w której się znalazł

Zaplanowanie różnych sytuacji komunikacyjnych, w których uczniowie będą uczestniczyć w czasie lekcji wiedzy o kulturze nie tylko podkreśli istotę niniejszego programu, ale przede wszystkim pozwoli systematycznie doskonaląc ponadprzedmiotową umiejętność sprawnego posługiwania się językiem polskim w mowie i w piśmie oraz wzbogacania słownictwa. Uczniowie powinni mieć możliwość krótkiego, publicznego

wystąpienia na forum klasy, prezentacji swoich poglądów na temat kultury, wypowiadania się w mowie i w piśmie na temat wytworów kultury i ludzkich praktyk w kulturze, opisu dzieła sztuki, analizy i interpretacji, charakterystyki np. mediów kultury, interpretacji praktyk kultury, recenzji, analizy (spektaklu teatralnego, filmu), wyjaśniania, argumentowania, negocjacji, stosowania językowego *savoir vivre*'u. Ponadto, praca metodą projektu w czasie przygotowywania się do lekcji umożliwi uczniom udział w naturalnych sytuacjach komunikacyjnych, które wymagają utrzymania poprawnych relacji w grupie. Umiejętności interpersonalne i językowe przydadzą się uczniom przy przeprowadzaniu wywiadu w środowisku rodzinnym, szkolnym, i lokalnym, przy tworzeniu różnych - celowych i funkcjonalnych - form wypowiedzi, ułatwią pracę metodą burzy mózgów oraz wspólne uzgodnienia, co do sposobu prezentacji efektów.

n) zachęcanie uczniów do wyrażania siebie poprzez różne wytwory, do zaznaczenia swojego śladu w kulturze i do aktywnego uczestnictwa w kulturze

Ważne, aby nauczyciel zachęcał swoich uczniów do wyrażania siebie poprzez różne wytwory i do aktywnego uczestnictwa w kulturze. Uświadamianie uczniom, że są częścią kultury, w której żyją, że ją tworzą i że warto zaznaczyć w niej swoją obecność – na pewno zachęci ich do zorganizowania wystawy swoich prac plastycznych, zorganizowania wieczorku poetyckiego (recytacje własnych utworów lub ulubionych poetów), do napisania scenariusza małej formy teatralnej lub krótkometrażowego filmu (np. o problemach młodzieży, czy o współczesnej kulturze), do udziału w szkolnym przedstawieniu, do zaprojektowania i wykonania scenografii, do zaprezentowania swojej muzyki w radiowęźle szkolnym, wykonania strony internetowej teatru szkolnego, czy zespołu muzycznego, afiszu teatralnego, przemyślanej i odpowiedzialnej za słowo wypowiedzi na blogu, do zorganizowania koncertu dla publiczności szkolnej, czy lokalnej. Uczniowie, odpowiednio zachęceni przez nauczyciela, zainteresują się repertuarem teatru i kina (w swoim lub pobliskim mieście), kameralne koncerty, czy spotkania z twórcami lokalnymi i nie tylko (a może nawet sami zorganizują takie spotkanie), wystawami fotografii, ofertą lokalnego muzeum, zwrócą uwagę na wartościowe nowości wydawnicze albo zorganizują (samodzielnie lub pod kierunkiem nauczyciela) happening, propagujący zdrowy styl życia, wolny od uzależnień albo właściwe postawy kibiców na stadionie piłkarskim, itp.

o) zachęcanie uczniów do dokumentowania swoich osiągnięć i zespołu zadaniowego, w którym pracował – założenie portfolio lub e-portfolio

Nauczyciel wiedzy o kulturze powinien zachęcać uczniów do dokumentowania swoich indywidualnych i zespołowych osiągnięć - do założenia tradycyjnego portfolio (papierowego) lub e -portfolio. Stanowi ono bowiem nie tylko potwierdzenie dokonań twórczych, ale pozwala zorientować się w poziomie własnych umiejętności i niejako prześledzić swój twórczy i intelektualny rozwój oraz wyznaczyć osobiste cele, do których się dąży. Tworzenie i posiadanie takiej specyficznej dokumentacji pełni funkcję motywacyjną, uczy samodzielności, wewnętrznej dyscypliny, systematyczności, kształtuje postawę odpowiedzialności za własne dokonania oraz kształtuje wizerunek ucznia i podnosi jego samoocenę. Ponadto, portfolio założone przez ucznia szkoły ponadgimnazjalnej ma wartość praktyczną, ponieważ może być pewnego rodzaju wstępną „przymiarką” do opracowania profesjonalnego portfolio lub e - portfolio, wymaganego np. przez firmy reklamowe, czy projektowe przy rozmowie kwalifikacyjnej.

p) dostrzeganie wysiłku twórczego i intelektualnego ucznia oraz zaangażowania w pracę zespołową

Uczeń poczuje się pozytywnie zmotywowany, jeśli nauczyciel zauważy nie tylko efekt pracy zespołu, ale także pochwali jego indywidualne zaangażowanie oraz wysiłek twórczy i intelektualny. Dotyczy to każdego ucznia w zespole, bo przecież każdy zapracował na wspólny sukces, ale należy wyróżnić przede wszystkim tego, kto najbardziej był zaangażowany w wyszukiwanie, zbieranie, przygotowanie materiałów, itd., niezależnie od jego zdolności i umiejętności. Pozytywna motywacja to klucz do sukcesu edukacyjnego i osobistego. Warto o tym pamiętać, kierując pracą nawet najbardziej samodzielnych, zdolnych i dowartościowanych uczniów. Nic tak nie uskrzydla nastolatka, jak pochwała na forum klasy, która niemal automatycznie podnosi jego samoocenę i wyzwala energię do kolejnego, efektywnego działania.

q) okazywanie uczniom swojej radości uczenia oraz radości z osiągnięć grupy i osiągnięć indywidualnych

Wiedzy o kulturze nie może uczyć nauczyciel, który zaobserwował u siebie tak zwane wypalenie zawodowe albo – co gorsza – zauważyli to uczniowie, z którymi ma zajęcia. Uczniowie potrzebują nauczyciela – entuzjasty, który lubi siebie, lubi swoją pracę i lubi

swoich uczniów. Kiedy trzeba, będzie refleksyjny i poważny, ale w każdej sytuacji dydaktyczno – wychowawczej uczniowie powinni wyczuwać, że ich nauczyciel wiedzy o kulturze to właśnie ich nauczyciel i że lubi z nimi pracować na lekcjach i w czasie pozalekcyjnym, że po prostu lubi uczyć. Musi umieć cieszyć się z osiągnięć grupy uczniów, czy całej klasy, ale też z indywidualnych sukcesów. Musi umieć okazywać tę radość, aby uczniowie mieli pewność, że jego reakcja jest szczera. Uczeń, który na co dzień dostrzega w swoim nauczycielu radość z pracy z nim i radość z nawet niewielkich sukcesów, będzie chętniej się uczył, ponieważ też będzie odczuwał radość uczenia się – samodzielnego i we współpracy, aby móc później pochwalić się efektami i widzieć pozytywnie motywującą go reakcję nauczyciela.

r) wprowadzanie na lekcji elementów humoru

Nie należy się obawiać, że humor, obecny na lekcji, obniży jej wartość. Nawet dorosły człowiek bardziej identyfikuje się z *homo ludens*, niż z *homo faber*. Za wprowadzaniem humoru przemawia fakt, że „w Stanach Zjednoczonych przeprowadzono badania na temat najskuteczniejszych (a więc najbardziej motywujących) strategii /metod nauczania. Te same pytania zadano nauczycielom historii i ich uczniom. Uczniowie wprowadzenie elementów humoru umieścili na czwartym miejscu. Nie jest to metoda w sensie naukowym, ale na pewno jest to czynnik motywujący” (Marlena Derlukiewicz: *Jak napisać program nauczania?* [w:] *Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja*. Wydawca: Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warszawa)

s) efektywna współpraca z nauczycielami innych przedmiotów oraz z lokalnymi instytucjami kultury

Nauczyciel wiedzy o kulturze nie może być samoistną wyspą, ponieważ efektywna współpraca z nauczycielami innych przedmiotów oraz z lokalnymi instytucjami kultury to jeden z koniecznych i skutecznych sposobów na wspieranie działań dydaktyczno – wychowawczych i realizację podstawy programowej. A oto – oczywiście w skrócie - korzyści z takiej współpracy:

- współpraca z nauczycielem – bibliotekarzem umożliwi uzupełnienie zasobów biblioteki szkolnej (prasa, naukowe opracowania dot. szeroko rozumianej kultury, słowniki (e-słowniki), programy edukacyjne, filmy, nagrania) oraz dostęp do Internetu (w wielu szkołach biblioteki posiadają już komputery z dostępem do Internetu)

- współpraca z nauczycielem informatyki przyczyni się do podniesienia jakości przygotowywanych przez uczniów prezentacji multimedialnych, blogów i stron www, a także do możliwości skorzystania z sali komputerowej w celu realizacji zajęć, wymagających bieżącego dostępu do Internetu (jeśli pracownia, w której odbywają się zajęcia wiedzy o kulturze nie posiada takiego dostępu)
- współpraca z nauczycielem języka polskiego przyczyni się do doskonalenia sprawności językowej w zakresie języka ojczystego i pomoże uczniom w przygotowaniu różnych form wypowiedzi ustnych i pisemnych, z uwzględnieniem zasad ich tworzenia, kompozycji oraz poprawności merytorycznej i językowej; może także pomóc w przygotowaniu szkolnego przedstawienia, czy happeningu
- współpraca z nauczycielem historii pozwoli na konsultowanie niejasności, związanych z tłem historycznym, dotyczących powstania określonych dzieł sztuki i innych wytworów oraz obyczajów, a także źródeł różnych praktyk kulturowych
- współpraca z nauczycielem geografii pomoże w przygotowaniu zagadnień, które odwołują się np. do regionalnych praktyk kulturowych
- współpraca z nauczycielami języków obcych pomoże w przygotowaniu zagadnień, dotyczących dzieł sztuki europejskiej i europejskich praktyk kulturowych oraz przyczyni się do poprawienia wymowy uczniów w zakresie obcojęzycznych nazw
- współpraca z nauczycielem matematyki pomoże doskonaląc u uczniów umiejętności matematycznego myślenia i wykorzystać w praktyce podstawowe zasady logiki matematycznej w formułowaniu hipotez, argumentów i rzeczowych wniosków, a także w tworzeniu przejrzystych schematów, czy zapisów związków przyczynowo – skutkowych, pozwalających w atrakcyjny sposób przedstawić efekty pracy indywidualnej i zespołowej
- współpraca z nauczycielem przedmiotów zawodowych (w technikum), a szczególnie z nauczycielem praktycznej nauki zawodu, na pewno pomoże nauczycielowi wiedzy o kulturze rozwiązać wiele bieżących problemów technicznych, dotyczących sprzętu oraz sali lekcyjnej
- współpraca z psychologiem szkolnym lub z pedagogiem szkolnym pomoże w kształtowaniu umiejętności interpersonalnych uczniów i pozytywnych, prospołecznych postaw; jest niezbędna w przypadku konieczności opracowania Planu Działań Wspierających dla ucznia, czy uczniów z danego zespołu klasowego

- współpraca z lokalnymi instytucjami kultury (tj.: teatr, kino, muzeum, filharmonia, ogniska pracy pozaszkolnej, itd.) umożliwi udział uczniów w życiu kulturalnym miasta. Uczniowie będą mieli możliwość skorzystania z oferty teatru (spektakle teatralne, lekcje teatralne dla szkół), kina (filmy), muzeum (wystawy stałe i okresowe, lekcje muzealne), filharmonii (koncerty), czy ogniska pracy pozaszkolnej (rozwijanie zdolności artystycznych w czasie pozalekcyjnym np. pod kierunkiem artystów – plastyków i muzyków)

t) efektywne i funkcjonalne wykorzystywanie bogatych i różnorodnych zasobów Scholaris – portalu wiedzy dla nauczycieli

Nauczyciel wiedzy o kulturze, jak również innego przedmiotu i pracujący w każdego typu szkole, może obecnie korzystać z bogatych i różnorodnych zasobów Scholaris – portalu wiedzy dla nauczycieli, prowadzonym przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie. Portal powstał z myślą o nauczycielach i dla nauczycieli, warto więc skorzystać z takiego nowoczesnego wsparcia. Wystarczy się zalogować, wypełniając formularz rejestracyjny. Warto dodać, że zgodnie z zapisem w *Regulaminie*: „Portal pozyskuje informacje o adresie IP i domenie Użytkownika. Informacje te są gromadzone w celach statystycznych i technicznych.” Pełnoprawny Użytkownik ma nieograniczony dostęp do materiałów edukacyjnych i metodycznych. Korzystając z prostej w obsłudze wyszukiwarki, może nie tylko zapoznać się z różnymi typami zasobów (np. scenariusze lekcji, konspekty, prezentacje multimedialne, zdjęcia i ilustracje, filmy edukacyjne, e - lekcje, karty pracy ucznia, testy i sprawdziany i wiele innych), ale także je wydrukować i np. powielić dla swoich uczniów, ponieważ *Regulamin* portalu tego nie zabrania. Odczuwając potrzebę podzielenia się swoją wiedzą i doświadczeniem dydaktyczno – wychowawczym z innymi nauczycielami, może również opublikować na portalu Scholaris własne prace. A oto przykładowe, konkretne zasoby, które nauczyciel wiedzy o kulturze może wykorzystać w czasie lekcji, przygotowując się do zajęć, czy w czasie sprawdzianów.

*opracowanie tabel – na podstawie informacji o zasobach, znajdujących się na portalu Scholaris: www.scholaris.pl - Cecylia Bielnik

*Tabela A: zasoby portalu Scholaris

tytuł zasobu	autor	typ zasobu	przedmiot / kategoria	etap edukacyjny
Architektura XX wieku.	Katarzyna Jarkiewicz	prezentacja multimedialna	wiedza o kulturze/ sztuka współczesna	IV

Prezentację multimedialną opublikowaną na portalu Scholaris, nauczyciel wiedzy o kulturze może wykorzystać na lekcji, dotyczącej architektury lub w przygotowywaniu się do niej, a także, przydzielając zadania poszczególnym grupom, w ramach realizacji projektu. Może stanowić materiał źródłowy przy opracowywaniu zadania domowego dla uczniów [w programie: *Komunikacja w kulturze* – zagadnienie 6: Blokowiska, domy – marzenia i domy – upiory (...)] Jest to cenna pomoc, bowiem Autorka nie tylko przywołuje, ale także charakteryzuje kierunki w architekturze XX wieku. Ponadto, wymienia nazwiska czołowych architektów i ich dzieła, dokonując ich wizualnej prezentacji. Jednocześnie, próbuje znaleźć przyczyny przeobrażeń we współczesnej architekturze, formułując problemy, które mogą stanowić tematy do dyskusji albo pisemnych wypowiedzi uczniów.

*Tabela B: zasoby portalu Scholaris

tytuł zasobu	Autor	typ zasobu	przedmiot/ kategoria	etap edukacyjny
Krynica - Zdrój: pomnik Nikifora Krynickiego	Mariusz Darwicki	zdjęcia i ilustracje	geografia /Polska wiedza o kulturze / sztuka współczesna	III, IV

Zdjęcie pomnika artysty – samouka z Krynicy, znajdujące się w zasobach portalu Scholaris, może stanowić pomoc dydaktyczną na lekcji poświęconej dwudziestowiecznemu malarstwu i rzeźbie [w programie: *Komunikacja w kulturze* – dwugodzinne zagadnienie 4: Estetyczny zachwyt odbiorcy(...) Treści i wartości w malarstwie i rzeźbie XX wieku i początku XXI wieku]. Zdjęcie może stanowić materiał do opisu i interpretacji dzieła sztuki – rzeźby albo być wprowadzeniem do prezentacji dzieł słynnego malarza – prymitywisty i przywołanie sylwetki Nikifora Krynickiego. Może być także dodatkowym źródłem refleksji nad losem artysty i jego miejscem w społeczeństwie, wywołanej biograficznym filmem z 2004 roku: *Mój Nikifor* – reż. Krzysztof Krauze [w programie: *Komunikacja w kulturze* – zagadnienie 16: Film – twarz i głos pokolenia]. Może także być punktem wyjścia do dyskusji nad skrajną rozbieżnością odbioru i ocen filmu, który otrzymał główną nagrodę na Międzynarodowym Festiwalu Filmowym w Karlowych Warach.

*Tabela C: zasoby portalu Scholaris

tytuł zasobu	autor	typ zasobu	przedmiot/ kategoria	etap edukacyjny
1. Dali – instalacja Port Lligat. 2. Dali – rzeźba El Elefante. 3. Dali – instalacja w Figueres.	Grzegorz Stasiak	zdjęcia i ilustracje	wiedza o kulturze/ sztuka współczesna	IV

Zdjęcia instalacji i rzeźby Salvadore Dali, znajdujące się w zasobach portalu Scholaris, można wykorzystać jako pomoc dydaktyczną, która - wraz z reprodukcjami obrazów będzie umożliwiała analizę i interpretację trudnych w odbiorze dzieł jednego z najbardziej rozpoznawalnych artystów XX wieku. Nie sposób bowiem mówić o współczesnym malarstwie i rzeźbie, nie przywołując dzieł i postaci słynnego hiszpańskiego twórcy – surrealisty [w programie: *Komunikacja w kulturze* – dwugodzinne zagadnienie 4: Estetyczny zachwyt odbiorcy(...) Treści i wartości w malarstwie i rzeźbie XX wieku i początku XXI wieku]. Ciekawe, jakie treści, wartości i komunikaty odnajdą uczniowie w dziełach Salvadore Dali i czy oni również zgodzą się z powszechną opinią i uznają go za ekscentryka (przy okazji można sprawdzić, czy uczniowie rozumieją znaczenie słowa: ‘ekscentryk’, a jeśli nie, to należy je wprowadzić, wzbogacając indywidualne słownictwo uczniów).

*Tabela D: zasoby portalu Scholaris

tytuł zasobu	autor	typ zasobu	przedmiot/kategoria	etap edukacyjny
Czy kultura jest towarem?	Marta Jadwiga Chowaniec	scenariusz lekcji	wiedza o kulturze / media	IV

Scenariusz może być wykorzystany przy realizowaniu zagadnienia, związanego z komercjalizacją kultury i mediami, często proponującymi programy, na które po prostu jest popyt, które – kolokwialnie mówiąc, sprzedają się. To, co wartościowe, ustępuje wówczas miejsca temu, co zaspokaja prymitywne gusty odbiorców albo ich potrzeby ludyczne. Warto zwrócić uwagę na propozycję pisemnej pracy domowej, która uwzględnia indywidualizowanie pracy z uczniami. Pierwsze z poleceń odwołuje się do cytatu, który można pozostawić lub zmienić, w zależności od aforystycznych upodobań nauczyciela [w programie: *Komunikacja w kulturze* –zagadnienie 20: Programy typu talk show i ich przekaz kulturowy. Wszystko na sprzedaż].

*Tabela E: zasoby portalu Scholaris

tytuł zasobu	autor	typ zasobu	przedmiot/kategoria	etap edukacyjny
1. Funkcje sztuki; 2. Funkcje sztuki.	Anna Malejczyk	1. scenariusz 2. karty pracy ucznia	wiedza o kulturze	IV

Jak widać, zasoby odnoszą się do tych samych treści. Z przyczyny ograniczeń czasowych, program: *Komunikacja w kulturze* nie zakłada realizacji samodzielnego zagadnienia, dotyczącego funkcji sztuki. Jednak warto zapoznać się z tym zasobem i pomysłem na temat sposobów omawiania poszczególnych funkcji sztuki, a proponowane karty pracy ucznia można wykorzystać na dowolnych zajęciach z wiedzy o kulturze, aby zorientować się, czy uczniowie właściwie rozumieją funkcje sztuki [w programie: *Komunikacja w kulturze* – np. zagadnienie 4: Estetyczny zachwyt odbiorcy (...), w którym funkcje sztuki są uwzględnione w spisie podstawowych pojęć do tego zagadnienia].

*Tabela F: zasoby portalu Scholaris

tytuł zasobu	autor	typ zasobu	przedmiot/ kategoria	etap edukacyjny
1.Casting, czyli jak zwerbować Katarzynę Kozyrę? 2.Casting, czyli jak zwerbować Katarzynę Kozyrę?	własność: Zachęta Narodowa Galeria Sztuk	1.scenariusz lekcji 2.inne	plastyka; język polski; wiedza o kulturze / media; historia sztuki; zajęcia artystyczne	III, IV

Zasób drugi jest uzupełnieniem pierwszego i z tego względu można je uznać za integralną całość (scenariusz, film – czas trwania: 30 minut). Stanowią one część projektu, dotyczącego sztuki współczesnej, sposobu jej prezentacji i wynikających z tego zagrożeń. Zarówno scenariusz zajęć, jak i film ukazują artystyczny i prywatny portret Katarzyny Kozyry – jednej z największych współczesnych artystek, a jednocześnie jednej z najbardziej kontrowersyjnych postaci w świecie sztuki. Zasoby podejmują również problem wpływu współczesnych mediów na kształtowanie wizerunku artysty. W programie: *Komunikacja w kulturze* można wykorzystać te zasoby, wprowadzając uczniów do zagadnienia 4: Estetyczny zachwyt (...) i ukazując różnorodność nowoczesnego przekazu artystów, poszukujących coraz to nowych środków ekspresji, performance, happening, działania parateatralne, ale chyba bardziej przy zagadnieniu związanym ze specyfiką mediów i ich funkcji kreacyjnej.- zagadnienie 4. Nauczyciel powinien ocenić, na ile dojrzały emocjonalnie i społecznie jest zespół klasowy, z którym pracuje, aby nie zniweczyć celów kształcenia i wychowania, które chciałby osiągnąć. Dlatego lepszym pomysłem wydaje się projekcja tego filmu (czas trwania: 30 minut) w czasie zajęć pozalekcyjnych z uczniami szczególnie interesującymi się sztuką współczesną, jej odbiorem i przekazem medialnym, który może zniekształcać rzeczywistość.

*Tabela G: zasoby portalu Scholaris

tytuł zasobu	autor	typ zasobu	przedmiot/ kategoria	etap edukacyjny
1.Siusiu w torcik, czyli co się dzieje z kolekcją Zachęty, kiedy nikt nie patrzy. 2.Siusiu w torcik, czyli co się dzieje z kolekcją Zachęty, kiedy nikt nie patrzy.	własność: Zachęta Narodowa Galeria Sztuki	1.scenariusz zajęć 2.film dokumentalny	wiedza o kulturze; język polski/ media; plastyka; historia sztuki	III, IV

Początek wspólnego tytułu tych zasobów brzmi dość szokująco, ale zawartość (2) – to naprawdę wartościowy i interesujący film edukacyjny i scenariusz zajęć (1). Film trwa 15 minut (scenariusz i reż. Monika Weyher –Waluszko), podczas których uczniowie się nie znudzą i w atrakcyjny oraz poglądowy sposób poznają pojęcia bardziej i mniej im znane, takie jak: kolekcja sztuki, konserwacja, restauracja, czy emulacja. Jednocześnie, zapoznają się z przestrzenią tak prestiżowej instytucji kultury, jak warszawska Zachęta Narodowa Galeria Sztuki. Te zasoby również stanowią część projektu, dotyczącego sztuki współczesnej i sposobu jej prezentacji. Ze względu na wprowadzanie ważnych pojęć z dziedziny sztuk plastycznych, pracując z programem: *Komunikacja w kulturze*, można wykorzystać te zasoby, realizując zagadnienie 4: Estetyczny zachwyt (...) albo tuż po projekcji rozdać uczniom karty pracy z przygotowanymi pytaniami i sprawdzić, na ile przyswoili treści z filmu. Jednocześnie, dla nauczyciela wiedzy o kulturze - sposób i jakość rozwiązania zadań na kartach pracy może być źródłem informacji na temat typów sensorycznych w zespole klasowym i wskazówką, jak planować i organizować zajęcia z wiedzy o kulturze, aby były efektywne.

*Tabela H: zasoby portalu Scholaris

tytuł zasobu	autor	typ zasobu	przedmiot/ kategoria	etap edukacyjny
Architektura romańska i gotycka Europy.	Katarzyna Jarkiewicz	prezentacja multimedialna	wiedza o kulturze	IV

Ta prezentacja multimedialna, opublikowana na portalu Scholaris, może być wykorzystana jako materiał pomocniczy, odnoszący się do fragmentu lekcji, poświęconej architekturze [w programie: *Komunikacja w kulturze* – zagadnienie 6: Blokowiska, domy – marzenia i domy – upiory (...)], ale jako odniesienie do III etapu edukacyjnego i do już posiadanej przez uczniów wiedzy i umiejętności na temat zabytków architektury gotyckiej i romańskiej. Jednak chyba byłaby bardziej przydatna w diagnozowaniu zespołu klasowego, aby nauczyciel wiedzy o kulturze zyskał potrzebną wiedzę na temat poziomu osiągnięć

uczniów po etapie gimnazjalnym [w programie: *Komunikacja w kulturze* - 2. Diagnoza zespołu klasowego]. Oczywiście, mogą Państwo wykorzystać ten zasób portalu Scholaris również w inny sposób.

*Tabela I: zasoby portalu Scholaris

tytuł zasobu	autor	typ zasobu	przedmiot/ kategoria	etap edukacyjny
1. Wśród gatunków filmowych. 2. Recenzja filmowa – ćwiczenia.	Marta Chowaniec	karty pracy ucznia	wiedza o kulturze/ film	IV

Zapoznając się z tymi zasobami portalu Scholaris, można jednocześnie je wydrukować, a po ich powieleniu mieć gotowe karty pracy dla swoich uczniów, dotyczące zagadnień związanych z filmem – gatunków filmowych oraz recenzji jako formy wypowiedzi. Zarówno pierwszy, jak i drugi zasób nie zawiera skomplikowanych poleceń, a więc można je wykorzystać jako krótki element pracy ucznia na lekcji, towarzyszący innym elementom, a jednocześnie sprawdzający podstawowe orientowanie się w kwestiach, których dotyczą [w programie: *Komunikacja w kulturze* –zagadnienie 16: Film (...)].

*Tabela J: zasoby portalu Scholaris

tytuł zasobu	autor	typ zasobu	przedmiot/ kategoria	etap edukacyjny
1 2..	Marta Chowaniec	1.testy i sprawdziany 2.testy i sprawdziany	wiedza o kulturze/kultura współczesna wiedza o kulturze/pojęcia w kulturze	IV

Już sam typ zasobów wskazuje, że można je wykorzystać do sprawdzania wiedzy i umiejętności uczniów. Mogą stanowić gotowy materiał sprawdzający (po wydrukowaniu i powieleniu) albo zmodyfikowany, jeśli nauczyciel wiedzy o kulturze uzna, że warto wprowadzić poprawki, dostosowane do poziomu intelektualnego zespołu, z którym pracuje [w programie: *Komunikacja w kulturze* –Sprawdziany wiedzy i umiejętności: bieżące, krótkie formy – np. kartkówki oraz sprawdziany przed końcem pierwszego semestru i przed końcem roku szkolnego].

*Tabela K: zasoby portalu Scholaris

tytuł zasobu	autor	typ zasobu	przedmiot/ kategoria	etap edukacyjny
Dlaczego tańczymy?	Marta Jadwiga Chowaniec	scenariusz lekcji	wiedza o kulturze	IV

Ten zasób można wykorzystać przy realizacji zagadnienia, dotyczącego tańca, które w programie: *Komunikacja w kulturze* zostało potraktowane jako zagadnienie do zrealizowania w przypadku „zaoszczędzenia” czasu. W temacie pojawia się problem, który może być zrealizowany nie tylko w sposób wskazany w scenariuszu. Można, na przykład zaproponować uczniom udział w dyskusji, wykorzystującej metodę aktywizującą – metaplan. Oczywiście, można również w pełni skorzystać z propozycji, zawartej w scenariuszu [w programie: *Komunikacja w kulturze* –zagadnienie: Taniec jako piękno ruchu i komunikacja niewerbalna.

To oczywiście tylko niektóre propozycje efektywnego wykorzystania bogatych i różnorodnych zasobów portalu Scholaris w trakcie realizacji programu: *Komunikacja w kulturze* na zajęciach z wiedzy o kulturze na IV etapie edukacyjnym.

5. Opis założonych osiągnięć ucznia

Uczeń szkoły ponadgimnazjalnej, który - po zrealizowaniu treści przewidzianych w podstawie programowej dla przedmiotu: wiedza o kulturze - zakończył edukację artystyczną rozpoczętą na wcześniejszych etapach edukacji, zgodnie z nową podstawą programową kształcenia ogólnego dla poszczególnych typów szkół, jest świadomym odbiorcą i „użytkownikiem” kultury, a także – w różnym stopniu, w zależności od predyspozycji psychicznych i indywidualnych potrzeb, preferencji i zainteresowań - jej organizatorem, animatorem. Posiada niezbędną, funkcjonalną i operatywną wiedzę z zakresu różnych dziedzin sztuki. Zna podstawową terminologię i potrafi się nią posługiwać, tworząc ustne i pisemne wypowiedzi na temat różnych artefaktów. Zna reprezentatywne teksty kultury narodowej i europejskiej. Rozumie, na czym polega antropologiczne ujęcie kultury, która obejmuje całość ludzkich praktyk i wytworów. Odbiera i traktuje każde dzieło sztuki, a także praktyki świąteczne i zachowania codzienne oraz wytwory nieartystyczne jako specyficzne komunikaty. Interpretuje je w aspekcie komunikacyjnym, uwzględniając kanały komunikacyjne, rozumiejąc charakterystyczne kody, kontekst nadawcy oraz czasu, w którym powstały i funkcjonują. Jest człowiekiem, który dostrzega we współczesnej kulturze elementy tradycji oraz nowatorstwo różnego stopnia. Wyposażony jest w intelektualne narzędzia, które umożliwiają mu analizę praktyk i wytworów kultury (w tym dzieł sztuki) w kontekście kultury, w której powstają. Rozumie relacje między kulturami: lokalną, regionalną, narodową i europejską, ujawniające się w konkretnych dziełach sztuki i praktykach kultury. Jest

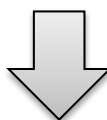
kreatywny. Efektywnie pracuje w zespole, a także indywidualnie. Potrafi krytycznie patrzeć na to, co proponuje mu współczesność i jej zdobycze cywilizacyjne, zwłaszcza w dziedzinie najnowszych mediów. Jest mądrym i krytycznym odbiorcą środków masowego przekazu. Reprezentuje aktywną postawę wobec kultury i w różny sposób w niej uczestniczy. Jako absolwent szkoły ponadgimnazjalnej, który ukończył wieloaspektową edukację artystyczną w zakresie podstawowym, jest człowiekiem, który w dorosłym życiu nie pozostanie bierny wobec tego, co się wokół niego dzieje, nie będzie się izolował od szeroko rozumianej kultury środowiska lokalnego, ale będzie brał w niej udział i zaznaczał ślad swojej obecności w kulturze współczesnej, mając świadomość, że on też jest jej współtwórcą, w stopniu i granicach, które sam wyznaczy. Znając współczesne narzędzia medialne, będzie z nich świadomie korzystał jako użytkownik i współtwórca przekazów medialnych, znając i stosując reguły komunikacyjne, zgodne z normami współżycia społecznego i szanując własność intelektualną – swoją i innych ludzi. Jest to człowiek, który będzie odczuwał potrzebę kształcenia się przez całe życie, zarówno w zakresie poznawania istoty nowych artefaktów, czy codziennych praktyk, jak i doskonalenia i poszerzania umiejętności informacyjno - komunikacyjnych, samodzielnie poszukując informacji na temat kultury w różnych mediach i bibliotekach, selekcjonując je według stopnia przydatności i dokonując ich krytycznej analizy. Jest osobą tolerancyjną, wolną od jakichkolwiek uprzedzeń. Szanuje swoich rozmówców oraz ich i własną godność. Zna i stosuje zasady etykiety językowej i *savoir – vivre*’u w różnych sytuacjach. Sprawnie posługuje się językiem polskim, troszcząc się o kulturę żywego słowa. Rozumie pojęcia: kultura osobista, kultura fizyczna i kultura zdrowotna. Troszczy się o zdrowie i bezpieczeństwo własne i innych. Na co dzień dba o estetykę i ład otoczenia. Otacza właściwą opieką wszelkie elementy dziedzictwa kulturowego, mając poczucie swojej narodowej i kulturowej tożsamości.

A oto przydatne zestawienie założonych osiągnięć przeciętnego ucznia (SCHEMAT 5, opracowanie: Cecylia Bielnik) po skończeniu kolejnych etapów edukacji (I – IV) w zakresie edukacji artystycznej, ze szczególnym uwzględnieniem III etapu (gimnazjum), który – zgodnie z nową podstawą programową kształcenia ogólnego dla poszczególnych typów szkół – stanowi programową całość z IV etapem edukacyjnym (szkoła ponadgimnazjalna):

SCHEMAT 5: zestawienie założonych osiągnięć ucznia po kolejnych etapach edukacji (od I etapu do IV etapu) w zakresie edukacji artystycznej – opracowanie zgodne z podstawą programową kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (opracowanie: Cecylia Bielnik):

założone osiągnięcia ucznia po I etapie edukacyjnym (edukacja plastyczna, edukacja muzyczna).Uczeń:

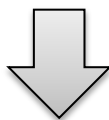
- rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych, należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kulturowego
- rozpoznaje utwory wykonywane solo i zespołowo, na chór i orkiestrę
- rozróżnia podstawowe elementy muzyki (melodia, rytm, wysokość dźwięku, akompaniament, tempo, dynamika) i znaki notacji muzycznej(wyraża ruchowo czas trwania wartości rytmicznych, nut i pauz)
- orientuje się w rodzajach głosów ludzkich (sopran, bas) oraz w instrumentach muzycznych (fortepian, gitara, skrzypce, trąbka, flet, perkusja)
- określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i tradycją (rodzinną, szkolną i lokalną)
- uczestniczy w życiu rodziny, szkoły i środowiska lokalnego
- wie o istnieniu instytucji kultury
- korzysta z przekazów medialnych, stosuje ich narzędzia i wytwory w działalności twórczej
- zna elementarne kwestie prawa autorskiego
- podejmuje działalność twórczą, stosując różne techniki plastyczne
- wykazuje różną aktywność muzyczną: śpiewa ze słuchu (w zespole), śpiewa z pamięci hymn narodowy i gra na instrumentach perkusyjnych i melodycznych
- aktywnie słucha muzyki i określa jej cechy
- wyraża środkami pozamuzycznymi emocjonalny charakter muzyki
- tańczy podstawowe kroki i figury krakowiaka, polki i innego prostego tańca ludowego
- tworzy proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów oraz improwizacje ruchowe do muzyki
- improwizuje głosem i na instrumentach
- posługuje się takimi środkami wyrazu, jak: kształt, barwa, faktura, w kompozycji, na płaszczyźnie i w przestrzeni
- realizuje proste projekty użytkowe
- realizuje proste projekty, które służą kreowaniu własnego wizerunku, wizerunku otoczenia i upowszechnianiu kultury
- rozróżnia takie dziedziny działalności człowieka, jak: architektura, sztuki plastyczne, fotografika, film, telewizja, Internet, rzemiosło artystyczne, sztuka użytkowa
- opisuje cechy wybranych dzieł architektury i sztuk plastycznych, stosując elementarne terminy, właściwe tym sztukom

założone osiągnięcia ucznia po II etapie edukacyjnym (realizowane przedmioty: **plastyka, muzyka**) Uczeń:

- rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych, należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kulturowego
- rozróżnia określone dyscypliny w takich dziedzinach, jak: architektura, sztuki plastyczne i inne (Fotografika, film) i w przekazach medialnych (telewizja, Internet)
- wymieni nazwy epok w dziejach muzyki i potrafi wskazać kompozytorów reprezentatywnych dla baroku, klasycyzmu romantyzmu i muzyki XX wieku,
- porządkuje chronologicznie postacie kompozytorów: J.S.Bach, W.A.Mozart, L.van Bethoven, F.Chopin, S.Moniuszko, W.Lutosławski
- rozpoznaje cechy polskich tańców narodowych (poloneza, krakowiaka, mazura, kujawiaka, oberka)
- rozróżnia podstawowe głosy ludzkie (sopran, alt, tenor, bas)
- określa grupy instrumentów (strunowe – smyczkowe, szarpane, uderzane; dęte drewniane i blaszane; perkusyjne) i główne instrumenty z tych grup
- określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i tradycją (lokalną i regionalną)
- uczestniczy w życiu kulturalnym środowiska lokalnego i regionu
- zna placówki kultury, działające na rzecz środowiska lokalnego i regionu
- korzysta z przekazów medialnych oraz stosuje ich narzędzia i wytwory w działalności twórczej
- korzysta z przekazów medialnych, zgodnie z posiadaną elementarną wiedzą o prawach autora
- korzysta z multimedialnych źródeł muzyki i informacji o muzyce oraz sztukach plastycznych i architekturze
- podejmuje działalność twórczą, stosując różne materiały, narzędzia oraz techniki właściwe dla sztuk plastycznych, fotografiki, filmu
- poprawnie śpiewa z pamięci polski hymn narodowy oraz hymn Unii Europejskiej
- śpiewa ze słuchu lub z nut (w zespole, solo, a cappella, z towarzyszeniem instrumentu)

- posługuje się podstawowymi środkami wyrazu sztuk plastycznych i innych dziedzin sztuki (fotografia, film) w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni
- realizuje projekty użytkowe, stosując także narzędzia i wytwory multimedialne
- realizuje projekty użytkowe, które służą kreowaniu wizerunku i otoczenia człowieka oraz upowszechnianiu kultury w społeczności szkolnej i lokalnej
- opisuje charakterystyczne cechy i funkcje wybranych dzieł architektury i sztuk plastycznych, na tle epoki, posługując się podstawowymi terminami i pojęciami z zakresu tych sztuk
- charakteryzuje wybrane utwory muzyczne, wysłuchane i omówione na lekcjach, określając cechy muzyki, które decydują o charakterze utworu
- stosuje podstawowe pojęcia muzyczne (melodia, akompaniament, rytm, dźwięk, akord, gama, tempo)
- wykorzystuje w śpiewie oraz w grze na instrumentach znajomość pojęć i terminów muzycznych, określających podstawowe elementy muzyki (melodię, rytm, harmonię, agogikę, dynamikę, artykulację)
- odczytuje i zapisuje elementy notacji muzycznej (nazwy siedmiu dźwięków gamy, oraz ich położenie na pięciolinii, klucz wiolinowy, znaki graficzne pięciu wartości rytmicznych nut i pauz, podstawowe oznaczenia metryczne, agogiczne, dynamiczne i artykulacyjne)
- wykonuje kroki, figury i układy taneczne poloneza, krakowiaka oraz podstawowe kroki tańców towarzyskich
- interpretuje (gra i śpiewa) utwory, zgodnie ze wskazówkami w nutach oraz własnymi odczuciami muzyki
- tworzy proste struktury rytmiczne
- gra na wybranym instrumencie ze słuchu i z wykorzystaniem nut
- śpiewa piosenki z repertuaru dziecięcego, i popularnego, wybrane pieśni patriotyczne, kanony
- śpiewa, dbając o higienę głosu (stosuje ćwiczenia oddechowe, dykcyjne i emisyjne)

zalożone osiągnięcia ucznia po III etapie edukacyjnym. (realizowane przedmioty: plastyka, muzyka)Uczeń:

- rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych, należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kulturowego, postrzegając je w kontekście miejsca tradycji we współczesnej kulturze
- rozróżnia style i kierunki architektury i sztuk plastycznych oraz umieszcza je w porządku chronologicznym i w centrach kulturotwórczych, które miały zasadnicze znaczenie dla ich powstania
- określa i rozróżnia podstawowe gatunki klasycznej muzyki wokalne, wokalnie – instrumentalnej i instrumentalnej, wybrane rodzaje muzyki jazzowej, rozrywkowej i etnicznej
- porządkuje chronologicznie epoki muzyczne, przyporządkowuje im reprezentatywnych dla nich kompozytorów oraz utwory muzyczne wysłuchane i omówione na lekcjach
- charakteryzuje wybrane tańce różnych narodów
- rozróżnia i klasyfikuje na podstawie źródeł dźwięku instrumenty muzyczne oraz rodzaje zespołów wykonawczych
- odczytuje i stosuje w praktyce podstawowe sposoby zapisu muzyki
- wykorzystuje źródła informacji o architekturze, sztukach plastycznych i muzyce (słowniki, encyklopedie sztuki, encyklopedii muzyki, Internet)
- korzysta z programów komputerowych służących do nagrywania i odtwarzania dźwięku
- uczestniczy w kulturze poprzez kontakt z zabytkami i dziełami sztuki współczesnej
- ma poczucie związku z ze śródziemnomorskim dziedzictwem kultury i tradycją narodową
- szanuje odrębności innych kręgów kulturowych
- zna wybrane krajowe i zagraniczne placówki kultury i instytucje artystyczne; zna instytucje kultury muzycznej (miejsca wykonywania różnych rodzajów muzyki)
- korzysta z przekazów medialnych, stosuje ich narzędzia i wytwory w działalności twórczej
- przestrzega podstawowych zasad prawa autorskiego, dotyczących ochrony własności intelektualnej
- podejmuje działalność twórczą, posługując się środkami wyrazu sztuk plastycznych, innych sztuk (fotografia, film) i elementami formy przekazów medialnych, w kompozycji na płaszczyźnie oraz w przestrzeni rzeczywistej i wirtualnej
- podejmuje działalność twórczą, stosując określone materiały, narzędzia i techniki właściwe dla ww. dziedzin sztuki i przekazów medialnych
- realizuje projekty w zakresie sztuk wizualnych, w tym służące przekazywaniu informacji dostosowanej do sytuacji komunikacyjnej oraz uczestnictwa w kulturze społeczności szkolnej i lokalnej
- realizuje projekty w zakresie sztuk wizualnych, stosując także narzędzia i wytwory mediów środowiska cyfrowego
- tworzy wokalne i instrumentalne wypowiedzi dźwiękowe o różnych funkcjach (itp. akompaniament instrumentalny do piosenki, ilustracje muzyczne do treści literackich i plastycznych, własne melodie), improwizuje (itp. melodie do podanego tekstu – samodzielnie lub pod kierunkiem nauczyciela, solowo lub w zespole)
- tańczy, wykonując podstawowe kroki i figury taneczne wybranych tańców
- gra lub śpiewa ze słuchu oraz z nut piosenki młodzieżowe i turystyczne, pieśni historyczne, patriotyczne, ludowe oraz popularne melodie
- dba o higienę głosu
- opisuje związki, zachodzące między wybranymi dziełami architektury i sztuk plastycznych, posługując się

terminologią z zakresu danej dziedziny sztuki; opisuje typowe cechy epok w dziejach muzyki i cechy słuchanych utworów, charakteryzuje estetykę utworu oraz ocenia jego wartość i wykonanie, uzasadniając swoje poglądy; określa różne funkcje muzyki użytkowej i artystycznej

założone osiągnięcia ucznia po IV etapie edukacyjnym (realizowany przedmiot: wiedza o kulturze)Uczeń:

- zna reprezentatywne dwudziestowieczne dzieła (literackie, architektoniczne, plastyczne, muzyczne, teatralne, filmowe, z dziedziny fotografii oraz sztuki nowych mediów)
- samodzielnie wyszukuje informacje na temat szeroko rozumianej kultury- jej wytworów oraz praktyk kulturowych, w różnych źródłach i wykorzystuje w tym celu technologie informacyjna i komunikacyjną
- odbiera teksty kultury i wykorzystuje zawarte w nich informacje; uwzględnia specyfikę medium, w którym informacje są przekazywane
- posługuje się pojęciem kultury jako całokształtu ludzkiej działalności
- łączy różne wytwory kultury (zachowania, zwyczaje, normy moralne, wytwory materialne, dzieła sztuki) z grupami społecznymi, które je tworzą i w których są odbierane
- odnosi elementy kultury (zachowania, zwyczaje, praktyki, przedmioty materialne, dzieła sztuki) do kategorii: czas, przestrzeń, ciało i grupa społeczna(rodzina, rówieśnicy, społeczność lokalna, naród)
- posługuje się pojęciami: kultura popularna, ludowa, masowa, wysoka, narodowa, zglobalizowana, , subkultura i poprawnie ich używa, interpretując dzieła sztuki i praktyki kulturowe
- rozumie i wyjaśnia, na czym polegają różne formy kontaktu z kulturą (odbiór bierny, odbiór aktywny, konsumpcja, produkcja, twórczość, użytkowanie, uczestnictwo, animacja)
- charakteryzuje podstawowe media kultury (słowo, obraz, dźwięk, widowisko)
- zna i charakteryzuje różne formy mediów kultury (słowo mówione, pismo, książka, obraz malarski, fotografia, film, program telewizyjny, spektakl teatralny) oraz użycia mediów kultury (nowe media, media masowe, media interaktywne, multimedia)
- tworzy ustne i pisemne wypowiedzi na temat różnych wytworów kultury i prezentuje swoje zdanie, opinii na uch temat, posługując się odpowiednią, podstawową terminologią
- tworzy celowe wypowiedzi, posługując się różnymi mediami
- analizuje film lub spektakl, posługując się podstawowymi pojęciami z tych dziedzin sztuki
- analizuje i interpretuje teksty kultury: dzieła sztuki i potoczne praktyki kultury
- dostrzega i wskazuje różne funkcje sztuki: estetyczną, komunikacyjną, społeczną, użytkową, kultową, poznawczą, ludyczną
- dostrzega w dziełach sztuki i praktykach kultury relacje między kulturami: lokalna, regionalna, narodową i europejską
- odczuwa potrzebę aktywnego uczestnictwa w kulturze i bierze aktywnie w kulturze lokalnej i współtworzy ją
- wykazuje wrażliwość estetyczną w kontakcie z wytworami kultury
- dba o estetykę otoczenia
- traktuje dzieła sztuki i praktyki kulturowe jako specyficzne komunikaty, dążąc do ich wieloaspektowego odczytania i porozumienia
- troszczy się o kulturę żywego słowa i czystość języka ojczystego
- ma poczucie związku z tradycją narodową, jednocześnie szanując jej różnorodność
- jest tolerancyjny i szanuje swoich rozmówców
- potrafi efektywnie współpracować w grupie
- nawiązuje poprawne relacje interpersonalne i komunikacyjne

Oczekiwane umiejętności i postawy absolwenta szkoły ponadgimnazjalnej. Absolwent:

- odczuwa potrzebę aktywnego udziału w kulturze
- aktywnie odbiera kulturę, uczestniczy w kulturze lokalnej i ją współtworzy
- interesuje się ofertami lokalnych instytucji kultury i korzysta z tych, które mu odpowiadają
- potrafi swobodnie wypowiadać się na temat kultury – jej wytworów i praktyk kulturowych, interpretując je jako swoiste komunikaty i poprawnie posługując się słownictwem z danej dziedziny sztuki i praktyk kulturowych
- potrafi dyskutować na temat artefaktów kulturowych, wyrażać swoją opinię, która świadczy o posiadaniu niezbędnej wiedzy na temat danej dziedziny sztuki i znajomości pojęć z nią związanych
- potrafi znaleźć informacje na temat szeroko rozumianej kultury, wykorzystując różne źródła oraz technologie informacyjną i komunikacyjną
- szanuje godność własną, godność innych ludzi i jest tolerancyjny
- odczuwa związek z tradycją narodową i szanuje jej różnorodność
- otacza właściwą opieką wszelkie elementy dziedzictwa kulturowego, mając poczucie swojej narodowej i kulturowej tożsamości

- szanuje własność intelektualną - swoją i innych ludzi
- potrafi nawiązywać poprawne relacje interpersonalne i komunikacyjne
- wykazuje się empatią, dostrzegając problemy innych ludzi
- potrafi planować i organizować swoją pracę
- potrafi efektywnie współpracować w zespole
- potrafi dokonywać obiektywnej oceny formułować logiczne wnioski
- czuje się odpowiedzialny za siebie i innych
- potrafi być asertywny, gdy sytuacja tego wymaga
- odczuwa potrzebę twórczego wyrażania siebie
- wyrażając siebie, świadomie i racjonalnie wykorzystuje nowoczesne media
- troszczy się o estetykę i poprawność językową wypowiedzi ustnej i pisemnej
- wzbogaca swoje słownictwo w zakresie języka ojczystego i dba o czystość języka polskiego
- zna i stosuje zasady savoir vivre'u i etykiety językowej
- wykazuje się postawą dojrzałego i krytycznego odbiorcy przekazów medialnych
- wykazuje się kreatywnością w pracy indywidualnej i zespołowej
- potrafi podejmować różne decyzje i ma świadomość ich konsekwencji
- potrafi dokonać analizy SWOT i potrafi wykorzystywać możliwości tkwiące w swoich mocnych stronach
- odczuwa potrzebę osobistego i zawodowego rozwoju i kształcenia się przez całe życie
- wykazuje się wrażliwością na różne - artystyczne i użytkowe wymiary piękna
- odczuwa potrzebę estetyki w życiu codziennym, docenia jej wartość i troszczy się o jej obecność w najbliższym otoczeniu

6. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia

akt prawny:

- **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2007 roku (Dz.U.2007 Nr 83, poz. 562 z późniejszymi zmianami) w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych**
- **późniejsze zmiany**: Dz.U.2007 Nr 130 poz.906; Dz.U.2008 Nr 3 poz. 9; Dz. U. 2008 Nr 178 poz. 1097; Dz. U. 2009 Nr 58 poz. 475; Dz. U. 2009 Nr 83 poz. 694; Dz. U. 2009 Nr 141 poz. 1150; Dz. U. 2010 Nr 156 poz. 1046; Dz. U. 2010 Nr 228 poz. 1491; Dz. U. 2011 Nr 35 poz. 178.

Propozycje w zakresie oceniania w programie: *Komunikacja w kulturze* są zgodne z obowiązującym prawem oświatowym.

1. Na pierwszych zajęciach z wiedzy o kulturze uczniowie uzyskują informację na temat wymagań edukacyjnych z tego przedmiotu na poszczególne oceny oraz na temat kryteriów oceniania, zgodne z wewnątrzszkolnym systemem oceniania i ze statutem szkoły:

a) nauczyciel przekazuje uczniom (wydrukowane i skserowane dla każdego ucznia) wymagania edukacyjne i kryteria oceniania

- b) nauczyciel omawia wymagania i – w razie potrzeby – dodatkowo wyjaśnia uczniom niezrozumiałe dla nich sformułowania lub wątpliwości
- c) po zapoznaniu się uczniów z wymaganiami i kryteriami oceniania nauczyciel prosi, aby uczeń złożył na tym dokumencie swój własnoręczny podpis
- d) nauczyciel prosi ucznia, aby od razu albo najpóźniej na następne zajęcia wkleił do zeszytu przedmiotowego z wiedzy o kulturze dokument potwierdzający zapoznanie się z wymaganiami edukacyjnymi i kryteriami oceniania (nauczyciel sprawdza wykonanie tego zadania)
- e) nauczyciel prosi ucznia, aby pod zapisem wymagań edukacyjnych i kryteriów oceniania podpisali się również rodzic ucznia (prawny opiekun); nauczyciel sprawdza, czy pod wymaganiami edukacyjnymi widnieje własnoręczny podpis rodzica (prawnego opiekuna)
- f) nauczyciel informuje wychowawcę klasy o zapoznaniu ucznia z wymaganiami edukacyjnymi z wiedzy o kulturze i prosi, aby na najbliższym zebraniu rodzic też został o tym poinformowany i żeby sprawdził, czy w zeszycie przedmiotowym ucznia znajduje się jego podpis (w przypadku braku podpisu – prośba o uzupełnienie)

2. Cele oceniania wewnątrzszkolnego:

- a) informacja ucznia oraz jego rodzica (prawnego opiekuna) o poziomie osiągnięć edukacyjnych ucznia i o postępach w tym zakresie
- b) pomoc w uczniowi w samodzielnym planowaniu własnego rozwoju
- c) motywowanie do postępów edukacyjnych w nauce i zachowaniu
- d) dostarczenie rodzicowi (prawnemu opiekunowi) oraz uczniowi informacji o postępach, trudnościach i o specjalnych uzdolnieniach
- e) umożliwienie nauczycielowi udoskonalenie organizacji i metod pracy dydaktyczno – wychowawczej

3. Ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia w zakresie przedmiotu: wiedza o kulturze (PSO – przedmiotowy system oceniania), w ramach wewnątrzszkolnego systemu oceniania (WSO), które obowiązuje w danej placówce oświatowej, obejmuje:

- a) formułowanie przez nauczyciela (nauczycieli) wiedzy o kulturze wymagań edukacyjnych niezbędnych do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych (semestralnych) ocen klasyfikacyjnych z wiedzy o kulturze
- b) ocenianie bieżące i ustalenie śródrocznej oceny klasyfikacyjnej z wiedzy o kulturze
- c) ustalenie warunków i kryteriów uzyskania wyższej oceny, niż przewidywana ocena semestralna / roczna i klasyfikowanie ucznia z wiedzy o kulturze
- d) ustalenie warunków i sposobu przekazania informacji o postępach i trudnościach ucznia
- e) informowanie o sposobie sprawdzania osiągnięć edukacyjnych ucznia z wiedzy o kulturze

4. Program: *Komunikacja w kulturze* zakłada – zgodnie z rozporządzeniem MEN, że każda **ocena**, którą uczeń otrzymuje na wiedzy o kulturze **jest jawna**. Proponuje się, aby **każda ocena** była również **oceną zwrotną** - opatrzoną komentarzem, **zgodnie z ideą oceny kształtującej**, która wpływa na indywidualny rozwój ucznia i nie obniża jego samooceny. Komentarz do oceny powinien zawierać informacje na temat tego, co jest dobre, co trzeba poprawić (czy jakie braki uzupełnić) i w jaki sposób uczeń może to osiągnąć i poprawić ocenę, z której nie jest zadowolony.

5. Program: *Komunikacja w kulturze* proponuje ocenianie tradycyjne w sześciostopniowej skali ocen szkolnych (tak jak przewiduje rozporządzenie dla klasyfikacji semestralnej i rocznej). Dopuszcza jednak pewną modyfikację o charakterze punktowym, ale na etapie kryteriów oceny realizacji projektu, wykonania prezentacji multimedialnej, strony www i blogu (ilość uzyskanych przez ucznia punktów odpowiada jednak docelowo tradycyjnej ocenie szkolnej w sześciostopniowej skali). Doświadczenie zawodowe autora programu wykazuje, że uczniowie nadal chcą otrzymywać oceny wyrażone w tradycyjnej skali stopni szkolnych, mimo wyrażania w punktach / procentach uzyskanych przez nich wyników egzaminu gimnazjalnego, czy później – maturalnego. Uczniowie po prostu lubią się pochwalić, używając przy tym określeń cyfrowych, że dostali szóstkę, piątkę, czy w ogóle ocenę pozytywną i towarzyszy temu radość. Autor niniejszego programu odnosi wrażenie, że chyba nie warto odbierać uczniowi tych autentycznych emocji. Może jest to pewien zwrot w stronę ludycznej natury człowieka, ale ktoś nie lubi –nawet w dorosłym życiu chociaż czasem się bawić. Poza tym jest to ocena utrwalona w szkolnej kulturze, a przecież o ocenę z wiedzy o kulturze tu chodzi. Autor programu nie ma oczywiście nic przeciwko nowoczesności i

europiejskim standardom w tym zakresie, widocznym szczególnie na wyższych uczelniach wykorzystujących system ECTS i jest przekonany, że z czasem młodzież nie tylko przyzwyczai się do systemu punktowo / procentowego, ale również go polubi i może wówczas stanie się on również obowiązujący w klasyfikacji semestralnej i rocznej, a póki co pozwólmy uczniom doświadczać prawdziwych, najlepiej pozytywnych emocji.

A oto proponowana tradycyjna skala ocen:

- 1) stopień celujący: 6
- 2) stopień bardzo dobry: 5
- 3) stopień dobry: 4
- 4) stopień dostateczny: 3
- 5) stopień dopuszczający: 2
- 6) stopień niedostateczny: 1

6. W programie: *Komunikacja w kulturze* nauczyciel ocenia:

- a) wypowiedzi ustne i pisemne ucznia na temat wytworów kultury i praktyk kulturowych
- b) **projekt**, będący wynikiem pracy zespołowej (osobno podane zostaną kryteria oceny realizacji projektu, w którym uczeń uczestniczył)
- c) **aktywność ucznia**, także w czasie pozalekcyjnym i **efekty tej aktywności** jeśli np. organizuje wieczór poetycki lub aktywnie w nim uczestniczy, zgodnie z zapisem w podstawie programowej: „**2.4) bierze aktywny udział w szkolnych przedsięwzięciach artystycznych, animacyjnych, społecznych i innych (wystawa, happening, przedstawienie szkolne, gazetka szkolna, kulturalna akcja charytatywna)**”; „**2.5) organizuje proste działania o charakterze kulturalnym (spotkanie z twórcą kultury, przedsięwzięcie artystyczne, prezentacja własnych zainteresowań, tradycji lokalnej lub regionalnej)**”
- d) przygotowanie prezentacji, strony www lub blogu (wykonane samodzielnie lub we współpracy z innym uczniem), zgodnie z zapisem w podstawie programowej: „**2.3) przygotowuje prezentację lub inną formę wypowiedzi multimedialnej – blog, forum, strona WWW – na tematy związane z kulturą lokalną i regionu lub z szeroko pojętymi problemami kultury współczesnej**”.

e) umiejętność wyszukiwania, zbierania i selekcji informacji na podany temat w różnych źródłach i z wykorzystaniem technologii informacyjnej i komunikacyjnej (odmiana portfolio)

f) efekty różnego typu aktywności twórczej, **z uwzględnieniem wartości estetycznej oraz wysiłku, jaki uczeń włożył w jego wykonanie**

g) ćwiczenia, związane z zagadnieniami szeroko rozumianej kultury

h) krótkie, kilkuminutowe kartkówki

i) semestralne sprawdziany wiedzy i umiejętności

j) **semestralne i roczne prace twórcze**, nazwane w niniejszym programie: *Mój ślad w kulturze*, realizowane indywidualnie lub zespołowo

k) udział ucznia w konkursach szkolnych, lokalnych, regionalnych i ogólnopolskich, związanych z zainteresowaniami i uzdolnieniami ucznia, z różnymi dziedzinami sztuki i z szeroko rozumianą kulturą

ad. 6.b)

- sposób oceny realizacji projektu

TABELA 4: kryteria oceny realizacji projektu (opracowanie: Cecylia Bielnik)

lp.	KRYTERIUM	punktacja
1.	zaangażowanie ucznia w pracę grupy	0 – 5
2.	pomysł prezentacji efektów pracy zespołowej	0 – 5
3.	poprawność merytoryczna	0 – 5
4.	wykorzystanie technologii informacyjnej i komunikacyjnej	0 – 5
5.	estetyka wykonania materiałów prezentacyjnych	0 – 5
6.	estetyka wypowiedzi i poprawność językowa	0 – 5
7.	organizacja pracy i przydział zadań (widoczne w czasie prezentacji efektów pracy)	0 – 5
8.	praktyczna wartość projektu	0 – 5
9.	terminowość realizacji projektu	0 – 2

maksymalna liczba punktów do uzyskania: 42

przeliczenie punktów uzyskanych za projekt na ocenę szkolną:

42 – 40 punktów: ocena celująca (6)

39 – 36 punktów: ocena bardzo dobra (5)

35 – 30 punktów: ocena dobra (4)

29 – 21 punktów: ocena dostateczna (3)

20 – 12 punktów: ocena dopuszczająca (2)

11 – 0 punktów: ocena niedostateczna (1)

- program: *Komunikacja w kulturze* proponuje zapis przyznanych przez nauczyciela punktów oraz ocenę (wynikającą z przedstawionego powyżej przeliczenia punktów na ocenę szkolną) na KARCIE PROJEKTU,

A oto wzór 1: WZÓR KARTY PROJEKTU (opracowanie: Cecylia Bielnik):

KARTA PROJEKTU		
metryczka:		
data prezentacji efektów pracy dzień-miesiąc –rok):.....		
przedmiot: wiedza o kulturze.....		
Nazwa projektu (temat):		
klasa:.....		
skład grupy zadaniowej (imię i nazwisko ucznia; nr w dzienniku lekcyjnym)		
lider grupy:.....nr w dzienniku:.....		
członkowie:		
1)	:.....	(lider grupy).
2)		
3)		
4)		
5)		
OCENA PROJEKTU		
lp.	KRYTERIUM	punktacja
1.	zaangażowanie ucznia w pracę grupy	
2.	pomysł prezentacji efektów pracy zespołowej	
3.	poprawność merytoryczna	
4.	wykorzystanie technologii informacyjnej i komunikacyjnej	
5.	estetyka wykonania materiałów prezentacyjnych	
6.	estetyka wypowiedzi i poprawność językowa	
7.	organizacja pracy i przydział zadań (widoczne w czasie prezentacji)	

	efektów pracy)	
8.	praktyczna wartość projektu	
9.	terminowość realizacji projektu	

liczba uzyskanych punktów:.....

ocena:.....

podpis nauczyciela:.....

WZÓR KARTY PROJEKTU (opracowanie: Cecylia Bielnik)

przeliczenie punktów uzyskanych za projekt na ocenę szkolną:

42 – 40 punktów: ocena celująca (6)

39 – 36 punktów: ocena bardzo dobra (5)

35 – 30 punktów: ocena dobra (4)

29 – 21 punktów: ocena dostateczna (3)

20 – 12 punktów: ocena dopuszczająca (2)

11 – 0 punktów: ocena niedostateczna (1)

- Oceniając projekt, nauczyciel wiedzy o kulturze powinien również uwzględnić zdanie zespołu klasowego (wypowiedzi uczniów wraz z uzasadnieniem), ponieważ prezentacja efektów pracy danej grupy odbywa się na forum klasy, a pozostali uczniowie są jego odbiorcami

ad.6.d):

- sposób oceny wykonania prezentacji multimedialnej

TABELA 5: kryteria oceny prezentacji multimedialnej (opracowanie: Cecylia Bielnik)

lp.	KRYTERIUM	punktacja
1.	zgodność treści z tematem	0 – 2
2.	dobór treści	0 – 2
3.	układ treści	0 – 2
4.	poprawność ortograficzna i językowa	0 – 2

5.	estetyka	0 – 2
6.	jakość relacji między autorem, a odbiorcami jego przekazu werbalnego i pozawerbalnego	0 – 2
	maksymalna liczba punktów do uzyskania	12 punktów
TABELA 5: <u>kryteria oceny prezentacji multimedialnej</u> (opracowanie: Cecylia Bielnik)		

Poniżej wzór 2: WZÓR KARTY PREZENTACJI MULTIMEDIALNEJ (opracowanie: Cecylia Bielnik)

KARTA PREZENTACJI MULTIMEDIALNEJ data (dzień –miesiąc-rok):..... przedmiot: wiedza o kulturze:..... . tytuł prezentacji:..... imię i nazwisko ucznia:..... nr w dzienniku lekcyjnym:..... OCENA PREZENTACJI MULTIMEDIALNEJ		punktacja
1.	zgodność treści z tematem	
2.	dobór treści	
3.	układ treści	
4.	poprawność ortograficzna i językowa	
5.	estetyka	
6.	jakość relacji między autorem, a odbiorcami jego przekazu werbalnego i pozawerbalnego	
liczba uzyskanych punktów:..... ocena:..... Podpis nauczyciela:..... WZÓR KARTY PREZENTACJI MULTIMEDIALNEJ (opracowanie: Cecylia Bielnik)		

przeliczenie punktów uzyskanych za prezentację multimedialną na ocenę szkolną:

12 - 11 punktów: ocena celująca (6)

10 – 9 punktów: ocena bardzo dobra (5)

8 -7 punktów: ocena dobra (4)

6 – 5 punktów: ocena dostateczna (3)

4 – 3 punktów: ocena dopuszczająca (2)

2 - 0 punktów: ocena niedostateczna (1)

- sposób oceny wykonania strony www

TABELA 6: kryteria oceny strony www (opracowanie: Cecylia Bielnik)

lp.	KRYTERIUM	punktacja
1.	zgodność treści z tematem	0 -2
2.	dobór treści	0 -2
3.	układ treści	0 -2
4.	poprawność ortograficzna i językowa	0 -2
5.	estetyka	0 -2
6.	dodatkowe atuty	0 -2

maksymalna liczba punktów do uzyskania: 12

TABELA 6: kryteria oceny strony www (opracowanie: Cecylia Bielnik)

Poniżej wzór 3: WZÓR KARTY STRONY WWW (opracowanie: Cecylia Bielnik)

KARTA STRONY WWW		
data (dzień –miesiąc-rok):.....		
przedmiot: wiedza o kulturze:.....		
temat strony:.....		
imię i nazwisko ucznia:.....		
nr w dzienniku lekcyjnym:.....		
OCENA STRONY WWW		
		punktacja
1.	zgodność treści z tematem	

2.	dobór treści	
3.	układ treści	
4.	poprawność ortograficzna i językowa	
5.	estetyka	
6.	dodatkowe atuty	
	liczba uzyskanych punktów:..... ocena:..... Podpis nauczyciela:.....	
WZÓR KARTY STRONY WWW (opracowanie: Cecylia Bielnik)		

przeliczenie punktów uzyskanych za stronę www na ocenę szkolną:

12 - 11 punktów: ocena celująca (6)

10 – 9 punktów: ocena bardzo dobra (5)

8 -7 punktów: ocena dobra (4)

6 – 5 punktów: ocena dostateczna (3)

4 – 3 punktów: ocena dopuszczająca (2)

2 - 0 punktów: ocena niedostateczna (1)

- sposób oceny wykonania blogu

TABELA 7: kryteria oceny blogu (opracowanie: Cecylia Bielnik)

lp.	KRYTERIUM	punktacja
1.	zgodność treści z tematem	0 -2
2.	dobór treści	0 -2
3.	poprawność ortograficzna i językowa	0 -2
4.	estetyka	0 -2
5.	obecność indywidualnego poglądu na dany temat	0 -2
	maksymalna liczba punktów do uzyskania	10

TABELA 7: kryteria oceny blogu (opracowanie: Cecylia Bielnik)

Poniżej wzór 4: WZÓR KARTY BLOGU (opracowanie: Cecylia Bielnik)

	KARTA BLOGU data (dzień –miesiąc-rok):..... przedmiot: wiedza o kulturze:..... temat blogu:..... imię i nazwisko ucznia:..... nr w dzienniku lekcyjnym:..... OCENA BLOGU	
		punktacja
1.	zgodność treści z tematem	
2.	dobór treści	
3.	układ treści	
4.	poprawność ortograficzna i językowa	
5.	estetyka	
	liczba uzyskanych punktów:..... ocena:..... Podpis nauczyciela:..... WZÓR KARTY BLOGU (opracowanie: Cecylia Bielnik)	

przeliczenie punktów uzyskanych za blog na ocenę szkolną:

10 punktów: ocena celująca (6)

9 – 8 punktów: ocena bardzo dobra (5)

7 - 6 punktów: ocena dobra (4)

5 – 4 punktów: ocena dostateczna (3)

3 – 2 punktów: ocena dopuszczająca (2)

1 - 0 punktów: ocena niedostateczna (1)

- sposób oceny opracowania forum (wątku na forum)

TABELA 8: kryteria oceny forum (opracowanie: Cecylia Bielnik)

lp.	KRYTERIUM	punktacja
1.	wartość wątku	0 -2
2.	poprawność merytoryczna głównej wypowiedzi	0 -2
3.	poprawność merytoryczna komentarzy odautorskich	0 -2
4.	poprawność ortograficzna i językowa	0 -2
5.	umiejętność podtrzymywania kontaktu z rozmówcami (podtrzymywanie głównego wątku)	0 -2
	maksymalna liczba punktów do uzyskania	10

TABELA 7: kryteria oceny forum (opracowanie: Cecylia Bielnik)

Poniżej wzór 5: WZÓR KARTY FORUM (opracowanie: Cecylia Bielnik)

	KARTA FORUM data (dzień –miesiąc-rok):..... przedmiot: wiedza o kulturze:..... • temat forum:..... imię i nazwisko ucznia:..... nr w dzienniku lekcyjnym:..... OCENA FORUM
1.	wartość wątku
2.	poprawność merytoryczna głównej wypowiedzi
3.	poprawność merytoryczna komentarzy odautorskich
4.	poprawność ortograficzna i językowa
5.	umiejętność podtrzymywania kontaktu z rozmówcami (podtrzymywanie głównego wątku)

	liczba uzyskanych punktów:..... ocena:..... Podpis nauczyciela:..... WZÓR KARTY forum (opracowanie: Cecylia Bielnik)
--	---

przeliczenie punktów uzyskanych za forum na ocenę szkolną:

- 10 punktów: ocena celująca (6)
- 9 – 8 punktów: ocena bardzo dobra (5)
- 7 - 6 punktów: ocena dobra (4)
- 5 – 4 punktów: ocena dostateczna (3)
- 3 – 2 punktów: ocena dopuszczająca (2)
- 1 - 0 punktów: ocena niedostateczna (1)

7. Zgodnie z obowiązującym rozporządzeniem MEN, program: Komunikacja w kulturze zakłada, że uczeń oraz rodzic ucznia (prawny opiekun) mają prawo wglądu do prac pisemnych ucznia i innej dokumentacji (np. efektów pracy twórczej ucznia) i do uzasadnienia uzyskanych przez ucznia ocen.

8. Zgodnie z obowiązującym rozporządzeniem MEN, odpowiednio wcześniej, przed klasyfikacją semestralną (roczną) nauczyciel ma obowiązek poinformować ucznia i jego rodzica (prawnego opiekuna) o przewidywanej ocenie semestralnej (rocznej). Program: *Komunikacja w kulturze* proponuje, aby nauczyciel przekazał informację o przewidywanej ocenie na miesiąc przed klasyfikacją semestralną (roczną), uznając ten czas za optymalny i taki, w którym możliwe jest poprawienie oceny na wyższą, niż w danej chwili jest przewidywana. Nauczyciel powinien poinformować ucznia i jego rodzica (prawnego opiekuna), w jaki sposób uczeń może poprawić tę ocenę i np. zaproponować wyjaśnienie trudniejszych zagadnień na indywidualnych konsultacjach w czasie pozalekcyjnym i poinformować o terminie (terminach) tych konsultacji. Ponadto, nauczyciel wiedzy o kulturze

może również zaproponować uczniowi wykazanie się aktywnością twórczą i np. wzięcie udziału w zorganizowaniu w szkole spotkania z lokalnym twórcą, przygotowanie tematycznej gazetki szkolnej (indywidualnie lub we współpracy), wystawy, happeningu, itp.

9. Ocena roczna z wiedzy o kulturze jest podsumowaniem osiągnięć edukacyjnych ucznia w danym roku szkolnym, w którym uczeń uczestniczył w obowiązkowych zajęciach edukacyjnych z tego przedmiotu. Program: *Komunikacja w kulturze* proponuje, aby wystawienie oceny rocznej było poprzedzone: refleksją pedagogiczną nauczyciela wiedzy o kulturze, analizą ustnych i pisemnych wypowiedzi ucznia, analizą aktywności ucznia, analizą wyników prac pisemnych, analizą efektów aktywności twórczej i wysiłku, jaki uczeń wkładał w pracę nad nimi oraz samooceną ucznia. Proponuje się, aby nauczyciel wiedzy o kulturze – przed wystawieniem oceny rocznej - ocenił aktywność ucznia w ciągu całego roku szkolnego, uwzględniając wzrost lub spadek tej aktywności – i żeby ta otrzymana przez ucznia ocena miała znaczący wpływ na klasyfikację roczną.

10. Zgodnie z obowiązującym rozporządzeniem MEN uczeń lub rodzic (prawny opiekun) może odwołać się

11. Ocenianie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wiąże się z obniżeniem wymagań edukacyjnych (nie dotyczy uczniów ze zdolnościami i uzdolnieniami) i z dostosowaniem wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych ucznia. Bardzo ważną kwestią jest w tym przypadku szczególne docenienie wysiłku ucznia, a nie samych efektów jego pracy.

12. Zgodnie z obowiązującym rozporządzeniem MEN, uczeń oraz rodzic (prawny opiekun) – w przypadku uznania uzyskanej oceny semestralnej (rocznej) z wiedzy o kulturze za niesatysfakcjonującą lub - ich zdaniem – niesprawiedliwą, mogą odwołać się od tej oceny, składając pisemny wniosek do dyrektora szkoły. Na wniosek ucznia lub jego rodzica (prawnego opiekuna) nauczyciel wiedzy o kulturze uzasadnia ustaloną ocenę w sposób określony w statucie szkoły.

7. Ewaluacja programu

Program: *Komunikacja w kulturze*, podobnie jak każdy program nauczania, wymaga sprawdzenia skuteczności, między innymi, przyjętych w nim form i metod pracy z uczniem.

W tym celu zaplanowano ewaluację bieżącą oraz sumatywną. Prowadząc zajęcia z wiedzy o kulturze, a więc w trakcie realizacji programu, nauczyciel na bieżąco zbiera informacje niezbędne do jego oceny. Może do tego celu wykorzystać arkusz obserwacyjny lekcji, który pozwoli na ocenę stopnia zainteresowania i aktywności uczniów, indywidualne karty obserwacji ucznia, ankiety ewaluacyjne gromadzone po każdej lekcji (barometry nastrojów – opis w rozdziale 4i), arkusz obserwacji klasy, a także wywiad. Po zakończeniu realizacji programu, a więc przed końcem danego roku szkolnego (liczba godzin przeznaczonych na realizację programu: 30), konieczne jest dokonanie ewaluacji podsumowującej. Proponuje się, aby na ostatnich zajęciach wiedzy o kulturze przeprowadzić anonimową ankietę wśród uczniów. Ilościowa i jakościowa analiza wyników tej ankiety oraz wnioski z bieżących obserwacji i autorefleksja nauczyciela – pozwolą na obiektywną ocenę skuteczności programu i na podjęcie właściwej decyzji, dotyczącej tego, czy w następnym roku szkolnym, z innym zespołem klasowym, może być nadal realizowany w tej samej, niezmienionej formie, czy też powinien zostać zmodyfikowany, aby z jego pomocą nauczyciel mógł skuteczniej zrealizować podstawę programową oraz osiągnąć zamierzone cele kształcenia i wychowania.

A oto przykład anonimowej ankiety ewaluacyjnej do przeprowadzenia wśród uczniów, którzy uczestniczyli w zajęciach wiedzy o kulturze w danym roku szkolnym [opracowanie ankiety: Cecylia Bielnik]:

ANKIETA DLA UCZNIÓW

Ankieta jest **anonimowa**. Proszę **uważnie przeczytać** pytania, a następnie wybrać **jedną**, Twoim zdaniem, właściwą **odповідź**, zaznaczając ją w tabeli znakiem **X**

lp.	treść pytania	TAK	NIE	nie mam zdania
1.	Czy chętnie przychodziłeś (-aś) na lekcje wiedzy o kulturze?			
2.	Czy, według Ciebie, poświęcałeś(-aś) wystarczająco dużo czasu na przygotowanie się do lekcji?			

3.	Czy lubiłeś (-aś) pracować metodą projektu i chętnie współpracowałeś z grupą?			
4.	Czy mogłeś (-aś) wykazać się na lekcjach wynikami samodzielnych poszukiwań informacji na podany temat w różnych źródłach, także w Internecie?			
5.	Czy nauczyciel pozytywnie motywował Cię do pracy na lekcji i do aktywnego udziału w kulturze, itp. w przedstawieniach szkolnych, w organizowaniu szkolnej wystawy, itp.?			
6.	Czy otrzymywałeś (-aś) od nauczyciela komentarz do oceny, w którym informował Cię o tym, co potrafisz, co musisz poprawić i w jaki sposób możesz to zrobić?			
7.	Czy czułeś (-aś) się partnerem w rozmowie z nauczycielem na lekcji?			
8.	Czy respektowałeś (-aś) zasady KONTRAKTU, zawartego na początku roku szkolnego, a dotyczącego komunikacji interpersonalnej?			
9.	Czy, według Ciebie, kontrakt pomógł Ci się lepiej porozumiewać z innymi uczniami i z nauczycielem?			
10.	Czy tematy lekcji były dla Ciebie ciekawe?			
11.	Czy zajęcia wiedzy o kulturze były dla Ciebie atrakcyjne?			
12.	Czy na lekcjach były wykorzystywane plansze, nagrania, prezentacje multimedialne i inne środki dydaktyczne?			
13.	Czy nauczyciel wiedzy o kulturze stosował na lekcjach elementy humoru?			
opracowanie ankiety ewaluacyjnej: Cecylia Bielnik				

Dziękuję za udział w ankiecie

imię i nazwisko nauczyciela

ANEKS

Przykładowy szkolny KONTRAKT nauczyciela z uczniami (opracowanie: Cecylia Bielnik)

KONTRAKT

zawarty pomiędzy Panią / Panem nauczycielem wiedzy
o kulturze, a uczniami klasy w dniuwrześniaroku

dotyczy: przestrzegania zasad komunikacji interpersonalnej

cel: poprawa jakości komunikacji i porozumienie

ZASADY KONTRAKTU:

1. Szanujemy swoich rozmówców i ich poglądy.
2. Nie lekceważymy się wzajemnie.
3. Uważnie słuchamy drugiej osoby i tego, co ma nam do powiedzenia.
4. Nie przerywamy temu, kto mówi i nie przeszkadzamy mu w wypowiedaniu się.
5. Nie obrażamy nikogo słowem mówionym, słowem pisanym, mimiką, ani gestem.
6. Nie stosujemy wulgaryzmów, ani eufemizmów.
7. Używamy form grzecznościowych.
8. Formułujemy jasne i zrozumiałe komunikaty,
9. Wszelkie zaistniałe konflikty rozwiązujemy w sposób pokojowy, wolny od agresji słownej, psychicznej i fizycznej.
10. Stosujemy językowy savoir – vivre, adekwatny do danej sytuacji komunikacyjnej.
11. W przypadku niewłaściwego zachowania komunikacyjnego, od razu i z własnej inicjatywy przepraszamy rozmówcę lub rozmówców.
12. Osoba, która z własnej inicjatywy i od razu przeprosiła rozmówcę za swoje niewłaściwe zachowanie komunikacyjne, nie ponosi żadnych konsekwencji, o ile nie zachowa się niewłaściwie po raz kolejny na tej samej lekcji.

Konsekwencje łamania powyższych zasad:

1. Trzykrotne upomnienie na lekcji skutkuje odebraniem prawa wypowiedzania się na danej lekcji.
2. Jeżeli ktoś na trzech kolejnych lekcjach łamał zasady poprawnej komunikacji, w ramach pracy domowej tworzy dłuższą wypowiedź pisemną na temat potrzeby respektowania norm społecznych w zakresie relacji interpersonalnych lub na inny podany przez nauczyciela temat. Praca domowa powinna zawierać informacje, znalezione przez ucznia w różnych źródłach oraz własne zdanie na dany temat, odnoszące się do tych informacji wraz z uzasadnieniem
3. Skandaliczne łamanie zasad komunikacji w zespole klasowym spowoduje, że dany uczeń nie będzie pracował w grupie nad danym zagadnieniem, ale będzie je opracowywał indywidualnie.
4. Ponowne stosowanie ustalonych wspólnie zasad komunikacyjnych oznacza dla ucznia powrót do możliwości pracy w zespole.

Zapoznałem się z dokumentem i akceptuję wszystkie zasady KONTRAKTU.

podpis nauczyciela

podpisy uczniów:

opracowanie KONTRAKTU: Cecylia Bielnik

BIBLIOGRAFIA

Braun M., Mach M.: *Jak pracować ze zdolnymi? Poradnik dla nauczycieli i rodziców.*

ORE. Warszawa 2012.

Komorowska H: *O programach prawie wszystko.* Warszawa 1999.

Komorowska H.: *Programy nauczania w kształceniu ogólnym i językowym.*

Warszawa 2011.

Limont W., Cieślukowska J., Jastrzębska D.(red.): *Zdolni w szkole, czyli*

o zagrożeniach i możliwościach rozwojowych uczniów zdolnych. Poradnik

dla nauczycieli i wychowawców. ORE. Warszawa 2012.

Praca zbiorowa: *Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór –*

ewaluacja. ORE. Warszawa 2012.

www.men.gov.pl

www.ore.edu.pl

www.scholaris.pl

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

www.ore.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

